

Het electorale landschap hertekend

De federale verkiezingen van 2014
herzien op basis van een
meerderheids-, proportioneel en
parallel stelsel

Anne-Charlotte Seynaeve

R0456879

Masterproef aangeboden tot
het behalen van de graad

MASTER IN DE VERGELIJKENDE EN
INTERNATIONALE POLITIEK

Promotor: Prof. Dr. Stefaan Fiers

Verslaggever: Prof. Dr. Marc Hooghe

Academiejaar 2017-2018

Word count: 11.945

Het electorale landschap hertekend

De federale verkiezingen van 2014
herzien op basis van een
meerderheids-, proportioneel en
parallel stelsel

Anne-Charlotte Seynaeve

R0456879

Masterproef aangeboden tot
het behalen van de graad

MASTER IN DE VERGELIJKENDE EN
INTERNATIONALE POLITIEK

Promotor: Prof. Dr. Stefaan Fiers
Verslaggever: Prof. Dr. Marc Hooghe

Academiejaar 2017-2018

Word count: 11.945

Samenvatting

Op 25 mei 2014 trokken de Belgische kiezers naar de stembus. Die dag werden de nieuwe leden van de Kamer van Volksvertegenwoordigers verkozen. Deze stemmen worden echter niet automatisch in zetels omgezet. In België wordt gestemd onder een proportioneel stelsel. Hierbij wordt er gestreefd naar een zo representatief mogelijke omzetting van de stemmen in zetels in het parlement. Dit leidt tot de vertegenwoordiging van veel verschillende partijen, maar verliezen deze aan daadkracht. Ook is het door de vele partijen onduidelijk voor kiezers wie verantwoordelijk is voor de gemaakte beleidskeuzes. In andere landen worden de stemmen in zetels vertaald via een meerderheidsstelsel. Hierbij vinden minder partijen toegang tot het parlement, maar kan deze effectiever beleid uitstippelen en is het duidelijk voor de kiezers wie de verantwoordelijkheid draagt voor de genomen beslissingen. Nog andere landen kennen een gemengd stelsel, waarbij een evenwicht nagestreefd wordt tussen de hierboven omschreven stelsels. Omdat elk van deze systemen voor- en nadelen heeft, is het voor politici en academici zoeken naar het meest geschikte kiesstelsel. Om dit te bereiken is de kieswet al herhaaldelijk hervormd. In deze masterproef wordt een historisch overzicht gegeven van de hervormingen. Hierna worden de mogelijke kiesstelsels overlopen.

Vervolgens wordt onderzocht in welke mate de uitkomst van de verkiezingen van de Kamer van Volksvertegenwoordigers van 2014 zou veranderen indien er in België onder een ander kiesstelsel gestemd zou worden. Om dit te bereiken wordt de verkiezingsuitslag van 2014 herrekend op basis van een proportioneel stelsel waarbij de kieskringen samenvallen met de gewesten, een meerderheidsstelsel waarbij er even veel kieskringen zijn als er zetels zijn in het parlement en een parallel stelsel dat een combinatie is van de twee vorige stelsels.

Uit de analyse blijkt dat wanneer onder een proportioneel stelsel de kieskringen verruimen er meer partijen hun intrede doen in het parlement. Dit geldt echter enkel wanneer er geen kiesdrempel is die deze toegang verhindert. Een meerderheidsstelsel bevoordeelt de

grootste partijen en maakt het moeilijker voor kleine partijen om zetels te behalen. Een parallel stelsel combineert de twee voorgaande stelsels. De samenstelling van de Kamer volgens dit stelsel ligt dan ook ergens tussen de twee vorige uitkomsten. Via het proportionele gedeelte worden meer partijen toegelaten tot de zetelverdeling, terwijl het meerderheids gedeelte van dit stelsel de grootste partijen bevoordeelt. Hierdoor vinden meerdere partijen hun weg naar de Kamer, zonder dat dit tot een verbrokkeling van kleine partijen leidt.

Elk kiesstelsel beïnvloedt de samenstelling van het parlement. Elk van deze stelsels kent voor- en nadelen. Het kiesstelsel moet geschikt zijn voor het land waarin het toegepast wordt. Hierdoor is het belangrijk om de kieswet te blijven veranderen in functie van de samenleving waarin het gebruikt wordt.

Inhoudsopgave

Samenvatting.....	I
Lijst van tabellen.....	IV
Lijst van figuren.....	V
Lijst van afkortingen.....	VI
Voorwoord.....	VII
Inleiding.....	1
1. Literatuurstudie.....	3
1.1. Historisch overzicht van de electorale hervormingen in België.....	3
1.1.1. 1830-1981: verruiming van het electoraat.....	3
1.1.2. 1831-2002: sleutelen aan de kieskringen.....	6
1.1.3. Vanaf 1958: communautarisering.....	6
1.1.4. 2003: eerste verkiezing met een kiesdrempel..	7
1.1.5. zomer 2017: het debat is nog niet afgelopen...	8
1.2. Verschillende kiesstelsels.....	10
1.2.1. Proportioneel stelsel.....	11
1.2.2. Meerderheidsstelsel.....	12
1.2.3. Gemengd stelsel.....	13
1.3. Onderzoek naar kiesstelsels.....	14
2. Onderzoeksdesign.....	17
2.1. Proportioneel stelsel.....	18
2.2. Meerderheidsstelsel.....	19
2.3. Gemengd stelsel.....	21
2.4. Hypotheses.....	23
3. Assumpties.....	25
4. Onderzoeksresultaten.....	29
4.1. Proportioneel stelsel.....	29
4.2. Meerderheidsstelsel.....	32
4.3. Gemengd stelsel.....	33
4.4. Vergelijking tussen de kiesstelsels.....	39
5. Besluit.....	43
Referenties.....	46
Bijlagen.....	52

Lijst van tabellen

Tabel 1	Gemeenten waarbinnen twee of meer zetels verdeeld worden.....	20
Tabel 2	Overzicht van het aantal inwoners per kieskring.....	21
Tabel 3	Reductie proportionele zetels in het parallel stelsel.....	23
Tabel 4	Zetelverdeling op basis van het proportioneel stelsel op gewestelijk niveau met kiesdrempel.....	30
Tabel 5	Zetelverdeling op basis van het proportioneel stelsel op gewestelijk niveau zonder kiesdrempel.....	31
Tabel 6	Zetelverdeling op basis van het <i>first past the post</i> - stelsel.....	32
Tabel 7	Zetelverdeling op basis van het <i>first past the post</i> - gedeelte van het parallel stelsel.....	34
Tabel 8	Zetelverdeling op basis van het proportioneel gedeelte van het parallel stelsel met kiesdrempel.....	35
Tabel 9	Zetelverdeling op basis van het proportioneel gedeelte van het parallel stelsel zonder kiesdrempel.....	36
Tabel 10	Zetelverdeling op basis van het parallel stelsel.....	37
Tabel 11	overzicht van de resultaten per kiesstelsel.....	42

Lijst van figuren

Figuur 1	Verband tussen erosie van politieke steun voor institutionele veranderingen.....	16
----------	---	----

Lijst van afkortingen

B.U.B.	Belgische Unie – Union Belge
CD&V	Christen-Democratisch en Vlaams
cdH	Centre démocrate humaniste
FDF	Fédéralistes démocrates francophones
FW	Front Wallon
GC	Gauches Communes
MG	Mouvement de Gauche
MGJOD	Mouvement Généraliste Jeunes Ouvriers Démunis
MR	Mouvement Réformateur
N-VA	Nieuw-Vlaamse Alliantie
NWA	Nouvelle Wallonie Alternative
Open Vld	Open Vlaamse Liberalen en Democraten
PL	Parti Libertarien
PP	Parti Populaire
PS	Parti Socialiste
PTB-GO!	Parti du travail de Belgique
PVDA	Partij van de Arbeid
PVGW	Partij voor Gehandicapten en Welzijn
R.O.S.S.E.M.	Radicale Omvormers en Sociale Strijders voor een Eerlijkere Maatschappij
R.W.F.	Rassemblement Wallonie-France
SD&P	Sociaal Democraten en Progressieven
sp.a	Socialistische Partij Anders
VB	Vlaams Belang
VLC	Valeurs Libérales Citoyennes

Voorwoord

Voor ik deze masterproef begon te schrijven hadden verschillende studenten mij gewaarschuwd dat het een lang en eenzaam proces zou worden waarbij de ene na de andere hindernis moet overwonnen worden. Het afgelopen jaar heb ik dit proces zelf ervaren en tot mijn grote vreugde strookt deze waarschuwing niet met de realiteit zoals ik deze beleefd heb. Tijdens het schrijven kon ik steeds op de steun van mijn omgeving rekenen, waardoor dit proces allesbehalve een eenzame ervaring was. De tweede waarschuwing over de obstakels die je pad kruisen, klopt echter wel. Gelukkig stond ik er nooit alleen voor en kon ik steeds bij mensen in mijn omgeving terecht voor een hulp en een motiverende babbel. Ik zou hen dan ook graag via deze weg willen bedanken.

In de eerste plaats wil ik mijn ouders bedanken voor alle steun die ze mij geboden hebben. Zonder hen had ik deze masterproef niet tot een goed eind kunnen brengen. Ik wil hen graag bedanken voor het geduld dat zij hebben en de steun die ze me geboden hebben. Mama en papa, dank u wel dat ik steeds bij jullie terecht kon. Ook wil ik mijn zus en broers bedanken die steeds klaarstonden met advies en de tijd namen om samen te ontspannen.

Daarnaast wil ik mijn vrienden bedanken, in het bijzonder Wouter, Gunther en Nora voor de urenlange discussies die vaak tot nieuwe inzichten leidden, maar ook voor alle gestolen momentjes waarop we samenkwamen onze batterijen op te laden en daarna aangesterkt aan onze masterproeven konden verder werken.

Ten slotte wil ik graag alle proffen, assistenten en medewerkers bedanken die hun steun en inzichten geboden hebben tijdens dit proces. In het bijzonder wil ik mijn promotor, professor Fiers bedanken voor zijn energie en het enthousiasme waarmee hij me de afgelopen maanden begeleid heeft. Elk gesprek met hem werkte verhelderend en zette me telkens weer op het juiste spoor. Deze masterproef is dan ook het resultaat van de vele gesprekken met hem waarbij ik steeds kon rekenen op de nodige feedback en aanmoediging.

Inleiding

La Belgique possède le meilleur mécanisme électoral de l'Europe (Barthelemy, 1912, p. 486). Deze stelling werd aan het begin van de twintigste eeuw neergepend, kort na de invoering van een proportioneel kiesstelsel in België. De vraag rijst of België een eeuw later nog steeds het beste kiesstelsel ter wereld heeft. Volgens *The Electoral Integrity Project* is dit niet langer het geval. Uit een vergelijkend onderzoek naar de perceptie van electorale integriteit blijkt België lager te scoren dan de omringende landen. In 2017 bevond België zich op de 26^e plaats in de ranglijst. Duitsland, Nederland en Frankrijk doen het beter met een respectievelijk 5^e, 7^e en 16^e plaats in de rangschikking van *The Electoral Integrity Project* (Norris et al, 2018, p. 7). Op basis van een experten survey scoorde België laag op de integriteit van de grenzen van de kieskringen, de campagnefinanciering, de media verslaggeving en de kieswetgeving (Norris et al, 2018, p. 35). Waar de Belgische kieswetgeving een eeuw geleden nog bewierookt werd, zijn er nu aanwijzingen dat een denkoefening over de mogelijke aanpassingen aan de kieswetgeving gepast is. Dit is ook de Belgische Volksvertegenwoordigers niet ontgaan. Sinds de jaren 70 van de twintigste eeuw zijn er hervormingen doorgevoerd aan de kieswet, zoals het laten samenvallen van de kieskringen met de provinciegrenzen en de invoering van een kiesdrempel in 2002. Ondanks deze aanpassingen worden nog regelmatig voorstellen gelanceerd om de kieswetgeving aan te passen.

België is niet het enige land waar gezocht wordt naar het meest gepaste kiesstelsel. Hieronder worden de discussies over de kieswet in Nieuw-Zeeland en Canada uitgelicht. Dit zijn slechts twee voorbeelden uit een lange rij van kieswethervormingen. Een eerste voorbeeld uit de literatuur is de kieswethervorming die in Nieuw-Zeeland plaatsvond aan het begin van de jaren 90. Als deel van het Britse Gemenebest kende Nieuw-Zeeland tot deze hervorming een *first past the post*-systeem naar Brits voorbeeld. De jaren voorafgaand aan deze electorale hervorming werd het land geconfronteerd met economische moeilijkheden. De politieke elite leek niet opgewassen

tegen deze situatie, wat bij de bevolking tot frustraties leidde en een gevoel van machteloosheid teweegbracht. Om hier een antwoord op te bieden, werd een alternatief kiesstelsel bedacht (Aberbach en Christensen, 2001, pp. 418-419). *The Royal Commission on Electoral Reform* onderzocht dat een *Mixed Member Proportional* tot een effectiever politiek stelsel zou leiden. Deze hervorming zou meer partijen toelaten in het parlement, zonder toegeving te doen aan de daadkracht en de stabiliteit van de regering. Dit nieuwe kiesstelsel werd ingevoerd na referenda in 1992 en in 1993 (Geddis, 2016, p. 108).

Een recenter voorbeeld van kieswethervorming, of toch de poging daartoe, is Canada. Ook daar worden de zetels in het parlement verdeeld via het *first past the post*-systeem. Hierdoor worden grote partijen bevoordeeld en is het voor kleine partijen moeilijker toegang te krijgen tot het parlement. Dit heeft een weerslag op de legitimiteit van de parlementaire beslissingen in een heterogene samenleving (Stafford, 1970, p. 168). Tijdens de verkiezingscampagne van Justin Trudeau in 2015 beloofde hij dat Canada een nieuw kiesstelsel zou kennen bij de verkiezingen van 2019 (Milner, 2016, p. 61). De bevolking werd via diverse kanalen, zoals online fora en burgerpanels, aangespoord om mee te denken over een nieuw kiesstelsel. In december 2016 werd echter beslist om geen hervorming door te voeren.

Zoals hierboven beschreven zijn beleidsmakers op zoek naar het meest geschikte kiesstelsel. Hierbij worden de gevolgen van verschillende kiesstelsels tegen elkaar afgewogen. *Electoral engineering*, waarbij de kieswet hervormd na een grondige afweging tussen de gevolgen van elk stelsel, is dan ook een heel sterk politiek middel. Het heeft de mogelijkheid om het gedrag van politici, partijen en burgers te veranderen (Norris, 2004, p. 8). Deze hervormingen impliceren namelijk vergaande gevolgen in de samenstelling van het parlement en het gedrag van de betrokken actoren. Het heeft dan ook een invloed op de werking van de regering, de beleidsprocessen die deze kennen en de legitimiteit die het politieke systeem in zijn geheel uitstraalt (Norris, 2004, p. 252). Hierbij wordt meestal de vergelijking gemaakt tussen de gevolgen van kiesstelsels van verschillende landen. Elk land heeft echter zijn eigen geschiedenis en sociopolitieke

kenmerken die een weerslag hebben op het politieke systeem (Singer en Greshman, 2018, p. 173). Hierdoor ontstaan vertekeningen bij de vergelijking van kiesstelsels die te wijten zijn aan de specifieke kenmerken van een land in plaats van het kiesstelsel zelf.

Om hierop een antwoord te bieden, worden drie verschillende kiesstelsels, namelijk een proportioneel, een meerderheidsstelsel en een gemengd stelsel toegepast binnen België. De resultaten van de verkiezingen van 25 mei 2014 worden herrekend om zo een duidelijke vergelijking tussen de verschillende kiesstelsel mogelijk te maken.

Eerst wordt een historische overzicht geschetst van de kieswethervormingen die België gekend heeft. Vervolgens wordt dieper ingegaan op de verschillende mogelijke kiesstelsels en kieswetgeving aan de hand van wetenschappelijk onderzoek in dit domein. Daarna wordt dieper ingegaan op de gehanteerde methodologie en de bijhorende assumpties. Waarna het eigenlijke onderzoek en de resultaten besproken worden. Ten slotte volgt een besluit met kritische reflectie over de analyse.

1. Literatuurstudie

1.1. Historisch overzicht van de electorale hervormingen in België

Om de huidige kieswetgeving beter te begrijpen, volgt een overzicht van de electorale hervormingen in België sinds 1830.

1.1.1. 1830-1981: verruiming van het electoraat

De debatten die gevoerd werden over de eerste grondwet beperkten zich tot de vraag aan wie het stemrecht verleend zal worden. In 1830

was een meerderheidsstelsel het enige stelsel dat in Europa gebruikt werd. Een discussie over het kiesstelsel was dus niet aan de orde. In deze periode kreeg elke stemgerechtigde burger even veel stemmen als er zetels in een kieskring te verdelen waren. In een eerste ronde kregen alle kandidaten die de absolute meerderheid van de stemmen behaalden in hun kieskring een zetel. In een tweede ronde werden de nog overgebleven zetels verdeeld onder de kandidaten met het hoogste aantal stemmen, die nog geen zetel behaalden in de eerste ronde. Dit systeem leverde een bijzonder disproportioneel resultaat op. De ideologische debatten waren ondergeschikt aan het behoud van orde en stabiliteit in het land. Zo werden in de loop van de negentiende eeuw slechts kleine hervormingen doorgevoerd. In 1848 werd de cijns in alle kieskringen verlaagd tot het grondwettelijke minimum en in 1870 werd de minimum leeftijd om zijn stem uit te brengen verlaagd van 25 tot 21 jaar. Deze hervormingen waren steeds slechts beperkt en raakten niet fundamenteel aan de wijze waarop de verkiezingen werden georganiseerd (Pilet, 2007, pp. 18-21).

Deze laatste wijzigingen aan de kieswet waren een tegemoetkoming aan de opkomende arbeidsklasse. In 1885 werd de Belgische Werklieden partij opgericht die de belangen van deze nieuwe klasse behartigde. De liberale en katholieke partijen werden geconfronteerd met een steeds sterker wordende uitdager. Vanaf 1890 komt de invoering van een proportioneel stelsel ter sprake tijdens parlementaire debatten als reactie op de veranderende politieke context. Volkens Rokkan (1970, p. 157) is deze evolutie het gevolg van zowel een druk van bovenaf als van onderuit. De politieke elite wilde niet onder de voet gelopen worden door de Belgische Werkliedenpartij die via het disproportionele stelsel de absolute meerderheid in het parlement zou kunnen behalen. Ze zagen de invoering van een proportioneel stelsel als de beste uitweg om hun eigen positie in het parlement te verdedigen. Van onderuit ontstond er een steeds groter wordende druk bij de arbeidersklasse om in de Kamer een betere weerspiegeling van het Belgische volk te bekomen. In 1899 werd ingestemd met de invoering van een proportioneel kiesstelsel volgens de methode die ontwikkeld werd door de Gentse jurist Victor D'Hondt. Deze hervorming naar een proportioneel stelsel was het gevolg van pragmatische beslissingen van de politieke elite op het einde van de negentiende eeuw. Volgens Pilet (2007, p. 21)

vonden ideologische overtuigingen maar beperkt toegang tot deze debatten. De invoering van een proportioneel stelsel had echter niet enkel een rechtstreekse impact op het aantal partijen in het parlement en de vertegenwoordiging van de arbeidersklasse in de Kamer, maar had ook een weerslag op de wijze waarop vanaf 1899 campagne gevoerd zal worden in België. Onder een meerderheidsstelsel verlopen de verkiezingscampagnes voornamelijk tussen de individuele kandidaten. Door de invoering van een proportioneel stelsel in 1899 kregen de politieke partijen meer inspraak in de kandidaten en hoe ze hun campagnes voeren. De nadruk bij verkiezingspropaganda verschuift van de individuele kandidaten naar de politieke partijen. Het belang dat de politieke partijen winnen door de invoering van het proportioneel kiesstelsel in 1899 heeft tot op heden een weerslag op de manier waarop Belgische politieke partijen zich organiseren (Pilet, 2007, pp. 24-26).

Ook de emancipatie van de vrouw had een weerslag op het politieke landschap in België na 1945. Deze feministische beweging vindt dan ook zijn weerslag in de kieswetgeving. Sinds 1919 mochten een beperkt aantal vrouwen naar de stembus trekken. Vanaf 1948 kregen vrouwen in België algemeen stemrecht. In 1999 werd via de wet Smet-Toback een eerste vrouwenquotum ingevoerd waardoor de vertegenwoordiging van vrouwen op kieslijsten gegarandeerd was. Deze wet is later uitgebreid tot een gelijke vertegenwoordiging van mannen en vrouwen op kieslijsten waarbij de eerste twee kandidaten van een ander geslacht moeten zijn (Pilet, 2007, p. 39).

Een laatste stap in de verruiming van het electoraat vond plaats in 1981 wanneer de minimumleeftijd om te stemmen verschoven werd van 21 naar 18 jaar. Het debat over deze minimumleeftijd is echter nog niet van de politieke agenda verdwenen. De afgelopen jaren werd meermaals het idee geopperd om de leeftijd verder te verlagen naar 16 jaar (Van Quickenborne en Dewael, 2017), maar deze discussie valt buiten het bestek van deze masterproef.

1.1.2. 1831-2002: sleutelen aan de kieskringen

Sinds 1831 werd het aantal leden van de Kamer van Volksvertegenwoordigers aangepast het bevolkingsaantal. In 1971 komt er een einde aan deze toename van zetels en wordt het aantal Volksvertegenwoordigers vastgelegd op 212. Vanaf de vierde staatshervorming werden ook de leden van de deelstaatsparlementen rechtstreeks verkozen. Om het aantal beroepspolitici te beperken, werd het aantal leden in de Kamer van Volksvertegenwoordigers teruggebracht tot 150.

Bij de vijfde staatshervorming in 2002 werden de kieskringen hertekend zodat deze samenvallen met de provinciegrenzen (Lano, 2002). Hierdoor werd het systeem van apperentering afgeschaft, wat in het verleden tot grote discussies had geleid. Apperentering leidde soms weinig transparante situaties. Deze werden als nefast ervaren voor de democratie. Apperentering werd door verschillende politici gehekeld omwille van de ongelijke behandeling tussen inwoners. Dit systeem leidde namelijk tot te grote regionale verschillen in het aantal stemmen dat een kandidaat nodig had om een zetel te behalen in de Kamer van Volksvertegenwoordigers (Loones, 1991; Van Varenbergh, 1992).

1.1.3. Vanaf 1958: communautarisering

Tijdens de jaren 50 en 60 doken nieuwe spelers op zoals de Volksunie, FDF en Rassemblement Wallon. Later volgde de opkomst van de groene partijen en het Vlaams Blok. Deze nieuwe partijen plaatsten de gevestigde politieke elite voor een steeds grotere uitdaging. De traditionele politieke partijen verloren stemmen ten voordele van deze nieuwe partijen. Hierdoor werden de gevestigde politieke partijen gedwongen op zoek te gaan naar hervormingen om een antwoord te bieden op de vertrouwenscrisis tussen burgers en politiek (Delwit, 2000, p. 166).

De Volksunie, het Rassemblement Wallon en het Vlaams Blok getuigen van een toenemende communautarisering van de

politiek in deze periode. Deze veranderingen waren ook zichtbaar in het parlement. Vanaf de jaren 70 van de twintigste eeuw werden taalgroepen ingevoerd in het parlement. Ook de politieke partijen splitsten zich over de taalgrens heen. Zo vielen de voordien Belgische partijen uit elkaar in een Nederlandstalige en een Franstalige politieke partij. Deze veranderende realiteit in het Belgische politieke landschap, zorgde voor een verschuiving van de belangen van de politieke partijen in de kieswetgeving. Een kernmerkend voorbeeld hiervan is de splitsing van de kieskring Brussel-Halle-Vilvoorde. Bij de verruiming van de kieskringen naar het provinciale niveau, was deze kieskring een heikel punt. Er kon niet meteen een akkoord bereikt worden over deze kieskring en werd deze discussie gedurende meer dan een decennium een vast item op de politieke agenda.

Als reactie op de communautarisering van kieskringen, worden nog regelmatig voorstellen gedaan over de inrichting van een federale kieskring. Hierbij wordt een deel van de zetels in de Kamer van Volksvertegenwoordigers verdeeld in een grotere federale kieskring. Voorstanders van een federale kieskring benadrukken dat dit het federaal bewustzijn bevordert en een gezamenlijke publieke opinie ontwikkelt en zo polarisering tussen gemeenschappen remt. Deze federaal verkozen vertegenwoordigers hebben een nationale legitimiteit en zouden beter in staat zijn om de ruimere belangen die de grenzen van de kieskringen overschrijden, te vertegenwoordigen (Cheron, 2015; Hellings et al, 2014; Nangy en Nollet, 2006; Van Hecke, 2010). Hoewel deze discussie regelmatig weer opwaait, zijn er tot op heden nog geen concrete plannen getekend voor de oprichting van een federale kieskring (De Coninck en Burton, 2017).

1.1.4. 2003: eerste verkiezing met een kiesdrempel

De vijfde staatshervorming werd beslist om de kieskringen te laten samenvallen met de provincies. Door deze hervorming steeg het aantal Volksvertegenwoordigers dat per kieskring verkozen werd. Hierdoor werd het eenvoudiger is voor kleine partijen om toegang te krijgen tot de zetelverdeling. Om een versplintering van het politieke landschap te voorkomen, werd een kiesdrempel van vijf percent op het niveau

van de provincies ingevoerd. Enkel partijen die meer dan vijf percent behaalden binnen een provincie werden toegelaten tot de zetelverdeling binnen deze provincie (Dewachter, 2002, pp. 96-98; Maddens, 2006, p. 60).

1.1.5. zomer 2017: het debat is nog niet afgelopen

Hervormingen aan de kieswet zijn nog steeds niet van de politieke agenda verdwenen. Door veranderingen in het politieke landschap, ontstaat steeds weer de vraag hoe het kiesstelsel het beste kan aangepast worden aan de veranderende politieke realiteit. Zoals hierboven omschreven, werd de kieswetgeving aangepast aan de veranderde sociale realiteit van de industriële revolutie en later aan de communautarisering en regionalisering.

Door de invoering van een proportioneel stelsel in 1899 kregen de politieke partijen meer inspraak in de kandidaten en hoe ze hun campagnes voeren. De nadruk bij verkiezingspropaganda verschoof van de individuele kandidaten naar de politieke partijen. Het belang dat de politieke partijen winnen door de invoering van het proportioneel kiesstelsel in 1899 heeft tot op heden een weerslag op de manier waarop Belgische politieke partijen georganiseerd zijn (Pilet, 2007, pp. 24-26). De toegenomen invloed van de politieke partijen wordt versterkt door de devolutieve werking van de lijststem. Kiezers kunnen hun stem uitdrukken via een lijststem, waarbij de kandidaten bovenaan de lijst worden bevoordeeld. Slechts weinig kandidaten slagen erin om buiten de nuttige volgorde om verkozen te worden. Politieke partijen hebben dus een hele grote rechtstreekse invloed op de politieke carrières van hun kandidaten door de volgorde van de kandidaten op de kieslijsten te bepalen. De afschaffing van de devolutieve werking van de lijssstem komt al sinds 1970 ter sprake in parlementaire debatten. Louis Michel hekelde de devolutieve werking van de lijststem in 1992, omdat deze tot een ongezonde wedijver tussen de kandidaten op een lijst zorgt en burgers onvoldoende geïnformeerd zijn over de werking van een lijststem. Dit is nefast voor de democratische controle van burgers op hun vertegenwoordigers (Michel, 1991). Deze argumenten werden later kracht bijgezet door

andere vertegenwoordigers die ook het belang van transparantie en inspraak van de burgers aanhalen (Lutgen en Delpérée, 2015; Van Quickenborne en Dewael, 2015). Bacquelaine koppelde de afschaffing van de lijststem aan de afschaffing van de kandidaat-opvolgers, om zo de transparantie bij de verkiezingen nog verder te verhogen (Bacquelaine, 2013).

In de zomer van 2017 boog de parlementaire werkgroep Politieke Vernieuwing zich over kieswetgeving en burgerparticipatie. Binnen het kader van de werkgroep lanceerden verschillende partijen voorstellen om de kieswetgeving aan te passen. Hierbij kwamen veel argumenten aan bod die al eerder aangehaald werden. N-VA stelde voor om het aantal Kamerleden verder te doen dalen. Daarnaast pleitten verschillende fracties om het systeem van opvolgers af te schaffen (N-VA, MR, Open Vld, cdH, sp.a, PTB-GO! en DéFI). Ze argumenteren dat er zo meer kansen worden gecreëerd voor jongeren en nieuwe parlementsleden en dat op deze manier ook beter de wens van de kiezer kan gerespecteerd worden. Ook de afschaffing of neutralisering van de lijststem wordt door de MR, Open Vld, cdH en DéFI gesteund. Hierbij worden dezelfde argumenten aangehaald als bij de afschaffing van de kandidaat-opvolgers (Lutgen, 2013). Daarnaast kwam de vertegenwoordiging van mannen en vrouwen op kieslijsten aan bod. Verschillende fracties steunen het idee om een rits structuur tussen van mannen en vrouwen op de lijsten in te voeren, waarbij elke kandidaat van het ene geslacht wordt opgevolgd door een kandidaat van het andere geslacht (ecolo-groen, PS, MR, sp.a, cdH, PTB-GO!) (Khatabi, 2014). Ten derde werd ook de invoering van een federale kieskring aangehaald. Verschillende fracties steunen dit idee, onder de voorwaarde dat de concrete modaliteiten nog verder onderzocht worden (ecolo-groen, PTB-GO!, PS, Open Vld) (De Conick en Burton, 2017, pp. 60-62). Ten slotte hekelde PVDA de kiesdrempel van vijf percent en deed het voorstel om deze weer af te schaffen. Hier werd echter geen ruchtbaarheid van de andere fracties aan gegeven (De Conick en Burton, 2017, p. 359).

Deze Belgische discussies, de Nieuw-Zeelandse hervorming en de Canadese discussie over een hervorming tonen aan dat kiesstelsels geen louter academische aangelegenheid zijn, maar een sterke maatschappelijk relevantie hebben. Centraal in deze debatten is de

afweging tussen alle voor- en nadelen van de verschillende kiesstelsels. Zoals hoger aangehaald leidt geen enkel kiesstelsel tot een perfecte vertaling van het aantal stemmen in het aantal zetels in het parlement. Beleidsmakers moeten steeds een afweging maken tussen de gevolgen van de invloed van elk kiesstelsel alvorens de kieswetgeving te veranderen. Om de gevolgen van elk kiesstelsel in te schatten, wordt steeds een vergelijking gemaakt tussen de samenstelling van parlementen in verschillende landen met elk hun kiesstelsel. Deze manier van vergelijken tussen landen heeft echter een aantal niet te onderschatten beperkingen. Elk land heeft namelijk zijn eigen culturele en institutionele factoren die een invloed hebben op de verkiezingsuitslag en parlementaire samenstelling. Om tegemoet te komen aan de beperkingen die de vergelijking van verschillende kiesstelsels tussen landen met zich meebrengt, heeft deze masterproef als opzet de gevolgen van verschillende kiesstelsels naast elkaar te plaatsen, gebaseerd op een hypothetische herrekening van de verkiezingsuitslag van de Belgische federale verkiezingen van 25 mei 2014. Hierbij wordt een antwoord gezocht op de vraag hoe de samenstelling van de Belgische Kamer van Volksvertegenwoordigers zou veranderen onder een *first past the post*-systeem, een parallel stelsel en een proportioneel stelsel met slechts drie kieskringen die samenvallen met de gewesten.

1.2. Verschillende kiesstelsels

In de hieronder volgende analyse worden de gevolgen van verschillende kiesstelsels met elkaar vergeleken. Lijphart (1994, p. 13) omschrijft een kiesstelsel als een set van essentiële en onveranderlijke regels waaronder een of meerdere opeenvolgende verkiezingen worden georganiseerd in een bepaalde democratie. Fiers en Van Hecke (2013, p. 21) omschrijven een kiesstelsel als het geheel aan regels die bepalen hoe de stemverdeling tussen politieke partijen vertaald kan worden in de verdeling van beschikbare zetels tussen de partijen. Kiesstelsels zijn geen zuiver academische aangelegenheid.

Ze hebben een invloed op welke partijen toegang krijgen tot het parlement en bepalen op deze manier mee het globale functioneren van de democratische rechtsstaat. De invloed van politieke partijen verandert door het gekozen kiesstelsel. Ook op de verhouding tussen politieke partijen en belangenverenigingen heeft het kiesstelsel een invloed (Bawn en Thies, 2003, p. 5). Het belang van de debatten over kieswethervorming kan dan ook niet onderschat worden. Zoals hierboven omschreven, leiden deze tot geanimeerde debatten in het parlement, maar ook onder academici woedt een discussie over welk kiesstelsel het meest geschikt is voor elk land (Delwit en De Waele, 2000, p. 12). In de literatuur worden kiesstelsels doorgaans in drie grote groepen ingedeeld, namelijk meerderheidsstelsels, gemengde stelsels en stelsels van evenredige vertegenwoordiging. Binnen deze groepen bestaan er nog grote verschillen, maar voor de duidelijkheid wordt hieronder de driedeling overgenomen.

1.2.1. Proportioneel stelsel

Proportionele stelsels proberen het aantal stemmen dat voor een partij is uitgebracht op een zo onvertekend mogelijke manier om te zetten in een aantal zetels in het parlement. Wanneer een politieke partij een kwart van de stemmen behaalt, krijgt deze partij binnen een proportioneel stelsel ook een kwart van het aantal zetels in het parlement (Norris, 1999, p. 303). De argumentatie voor dit stelsel is dat alle meningen die in de samenleving aan bod komen, hun weg moeten vinden naar het parlement. De samenstelling van het parlement kan flexibel veranderen, waardoor verschuivingen in publieke opinie zo relatief eenvoudig tot uiting komen in de samenstelling van het parlement. Ook nieuwe stemmen kunnen vlot toegang vinden tot het parlement. Kleine partijen worden zo vertegenwoordigd. Voorstanders van proportionele vertegenwoordiging benadrukken dat dit het meest geschikte stelsel is voor landen waar diverse groepen met uiteenlopende meningen leven. Het parlement is een zo correct mogelijke afbeelding van deze

heterogene ideeën en belangen. De keerzijde van deze flexibele samenstelling van het parlement, is het gevaar voor instabiliteit. Politieke groepen kunnen snel verschuiven, waardoor partijen vaak maar kortstondig deel uitmaken van de regering. Dit bemoeilijkt het voeren van beleid dat op de lange termijn gericht is (Duverger, 1950, pp. 47-51; Duverger, 1951, pp. 258-259). Zoals hoger aangehaald, bestaan er binnen deze groep van proportionele stelsels nog grote verschillen. Er bestaan verschillende formules om de stemmen om te zetten in zetels in het parlement, die elk tot een meer of minder evenredig resultaat leiden. Verder in de tekst wordt dieper ingegaan op de gevolgen van de verschillende quota of delerreeksen die gehanteerd kunnen worden (Bormann en Golder, 2013, pp. 362-363).

1.2.2. Meerderheidsstelsel

Bij een meerderheidsstelsel ligt de nadruk niet zozeer op een evenredige vertegenwoordiging van alle meningen die in een samenleving aanwezig zijn, maar veeleer op de vorming van een stabiele en daadkrachtige meerderheid. Ook binnen de categorie van meerderheidsstelsels zijn er grote verschillen tussen de kiesstelsels die tot deze groep behoren. In de onderstaande analyse wordt het *first past the post*-systeem gehanteerd. Hierbij wordt het land in even veel kleine kieskringen opgedeeld als er zetels te verdelen zijn in het parlement. Kiezers kunnen hun voorkeur uitdrukken voor een kandidaat. De kandidaat die de meeste stemmen behaalt binnen zijn kieskring wint een zetel in het parlement (Bormann en Golder, 2013, p. 361; Norris, 1999, p. 303). Traditioneel werd aangenomen dat dit systeem tot een duidelijk tweepartijstelsel leidt, met een ondubbelzinnig onderscheid tussen regering en oppositie (Duverger, 1950, p. 13; Duverger, 1951, pp. 237-247). Recente voorbeelden uit onder meer het Verenigd Koninkrijk hebben aangetoond dat meerdere partijen toegang kunnen vinden tot het parlement onder een meerderheidsstelsel. Het aantal partijen is echter lager dan onder een proportioneel stelsel. Een meerderheidsstelsel laat met andere

woorden minder ruimte voor kleinere politieke partijen, maar levert in ruil een stabiele regering op die daadkrachtige beslissingen kan nemen.

1.2.3. Gemengd stelsel

Een derde categorie van kiesstelsels combineert elementen uit stelsels met evenredige vertegenwoordiging en meerderheidsstelsels. Hierbij moet een onderscheid gemaakt worden tussen de *mixed member proportional* stelsels en parallelle stelsels. Deze eerste groep gebruikt proportionele elementen als correctie op de vertekening die meerderheidsstelsels teweegbrengen. Parallelle stelsels passen daarentegen proportionele elementen en elementen van een meerderheidsstelsels onafhankelijk van elkaar toe. In beide gevallen heeft de kiezer twee stemmen, waarbij de ene stem betrekking heeft op het meerderheidsstelsel en de andere stem op een proportionele kieslijst. Hierbij kunnen kiezers ervoor kiezen om hun twee stemmen aan verschillende partijen te geven, het zogenaamde *vote splitting*. In de hierop volgende analyse wordt uitsluitend de invloed van een parallel stelsel onderzocht. Hierbij wordt een deel van de zetels in het parlement via een meerderheidsstelsel verdeeld. De overige zetels worden via een proportioneel stelsel toegewezen (Bormann en Golder, 2013, p. 363; Massicote en Blais, 1999, p. 347). Gemengde stelsels hebben als doel om de voordelen van zowel een meerderheidsstelsel en een proportioneel stelsel te combineren, terwijl de nadelen van deze stelsels beperkt blijven. Zo laat een gemengd stelsels meer partijen toe tot het parlement, zonder dat dit tot instabiele regeringen leidt (Bawn, 1991, pp. 490-491; Bawn en Thies, 2003, p. 6). Tegenstanders van gemengde stelsels benadrukken echter dat de complexiteit van deze systemen een negatieve invloed kan hebben op de democratie. Deze systemen zijn minder intuïtief te begrijpen, waardoor er veel geïnvesteerd moet worden in informatiecampagnes om de kiezers te informeren. Karp (2006, p. 727) ondervond echter dat de complexiteit van een kiesstelsel en de kennis van burgers over hun stelsel geen

invloed had op de kwaliteit van de democratie. Kiezers zijn even goed in staat om hun voorkeur uit te drukken in een complex dan in een meer eenvoudig stelsel. Deze discussies over de voor- en nadelen van de verschillende stelsels tonen aan dat kiesstelsels een veel bestudeerd deel van de literatuur vormen. Hieronder volgt een overzicht van de voornaamste bevindingen in de literatuur.

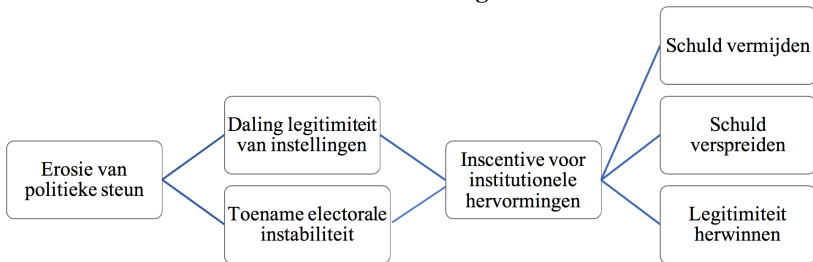
1.3. Onderzoek naar kiesstelsels

De studie van kiesstelsels kent een lange geschiedenis. Centraal in dit onderzoeksgebied is de opsomming en afweging tussen de voor- en nadelen dat elk stelsel met zich meebrengt. Hierbij is het belangrijk om met de specifieke historische en sociopolitieke situatie van een land rekening te houden bij de studie van zijn kiesstelsel. Een kiesstelsel is namelijk steeds het resultaat van historische breuklijnen tussen groepen. Bij de analyse van de gevolgen van kiesstelsels is het daarom van belang om de specifieke politieke realiteit van een land in rekening te nemen (Nohlen, 1984, pp. 83-89). Duvergez (1984, pp. 31-38) benadrukt daarom dat de academische discussies meestal beperkt blijven tot debatten over abstracte principes, waarbij de doeltreffendheid van kiesstelsels in de praktijk over het hoofd gezien wordt. Bij de hertekening van de kieswetgeving spelen de grootste politieke partijen een centrale rol. Het zijn immers de politieke partijen die beslissen over hervormingen, waarbij elke partij het meeste steun biedt aan het kiesstelsel dat hen het grootste electorale succes kan bieden. De regeringspartijen hebben echter hun positie mede te danken aan het kiesstelsel, waardoor ze meestal belang hebben bij het behoud van de status quo (Singer en Greshman, 2018, p. 171). Volgens Katz (2005, pp. 58-63) ligt er bij de studie van kiesstelsels te veel de nadruk op de “winnaars” en “verliezers” van elk stelsel. De auteur benadrukt dat bij elke hervorming er een tegenstelling bestaat tussen voor- en tegenstanders die niet altijd samenvalt met de tegenstelling tussen regering en oppositie. Binnen de regeringspartijen kan er steun zijn voor een hervorming en binnen de oppositiepartijen

kan weerstand ontstaan. Daarnaast is er discussie over hoe rationeel actoren handelen bij institutionele factoren. Ten slotte hebben kieswethervormingen gevolgen op de lange termijn, wat tegen de logica van een regering ingaat. Deze wilt namelijk op korte termijn beleid veranderen om zo zijn positie te beschermen bij de volgende verkiezingen. Toch kunnen kieswethervormingen grote gevolgen hebben op het electorale landschap. Sartori (1968, p. 261) omschreef kiesstelsels zelfs als het meest specifieke manipulatieve instrument van de politiek. In het volgende deel wordt dieper ingegaan op de verschillende manieren waarop kiesstelsels de samenstelling van het parlement kunnen beïnvloeden. Het belang van de regeringspartijen om de status quo te bewaren, is volgens Duvergez (1984, p. 31) niet zonder risico's. Hij benadrukt het belang van frequente electorale hervormingen om vernieuwing in het politieke bestel mogelijk te maken en de bevestiging van bestaande politieke verhoudingen te voorkomen. Electorale hervormingen zijn volgens Duvergez essentieel voor het behoud van een gezonde democratie. Toch zijn grote hervormingen aan het kiesstelsel eerder zeldzaam. Hierdoor is het moeilijk om met zekerheid de oorzaak en de gevolgen van de veranderingen te bestuderen (Lijphart, 1994, pp. 78-79). Kleinere veranderingen aan de kieswet zijn echter wel veel gebruikte politieke instrumenten. Het terugbrengen van het aantal zetels in de Belgische Kamer van Volksvertegenwoordigers in 1995 of de invoering van een kiesdrempel zijn hier voorbeelden van.

Hoewel het aantal landen dat een ingrijpende hervorming aan hun kieswet hebben doorgevoerd eerder beperkt is, blijft de studie naar kiesstelsels een actueel item van onderzoek. Recenter onderzoek vertrekt vanuit de probleemstelling dat het vertrouwen tussen burgers en politiek steeds verder daalt, wat nefaste gevolgen heeft op de legitimiteit van het politieke systeem. Bedock (2017, pp. 18-19) benadrukt dat partijen willen overleven door electoraal succes te boeken. Dit vertaalt zich in zetelwinst in het parlement en een eventuele regeringsdeelname. Om dit te verzekeren, voelen partijen zich genooddaakt zich aan te passen aan de veranderende omgeving waarin ze functioneren en tegelijkertijd de instabiliteit van het systeem beperken.

Figuur 1: Verband tussen erosie van politieke steun voor institutionele veranderingen

Bron: Bedock, 2017, p. 18 (eigen vertaling).

Zoals aangegeven in bovenstaande figuur, beginnen politieke partijen met twee centrale doelstellingen: enerzijds proberen ze te overleven en anderzijds willen ze electoraal succes boeken. Om relevant te blijven in een steeds veranderende omgeving, hebben politieke partijen drie incentives om te veranderen, namelijk schuld vermijden, schuld verspreiden en legitimiteit herwinnen. Schuld vermijden vertrekt van het idee dat politici het meest belang hechten aan het vermijden dat ze de schuld zouden krijgen voor onpopulaire maatregelen. Deze schuld vermijden wordt door politici belangrijker ervaren dan de eer voor populaire maatregelen opstrijken. De tweede strategie omvat schuld verspreiden en streeft ernaar de verantwoordelijkheid die politici dragen over de beleidskeuzes te verdelen over meerdere actoren. Hierdoor wordt hun eigen inbreng minder zichtbaar en is het moeilijker om een eindverantwoordelijke aan te duiden. Een derde en laatste incentive voor partijen om institutionele hervormingen door te voeren is hun zoektocht naar het herwinnen van legitimiteit. Politieke partijen zien meer directe vormen van participatie als mogelijke oplossing voor de daling van legitimiteit en politiek vertrouwen waarmee ze geconfronteerd worden. Politieke partijen worden dus aangespoord om institutionele hervormingen door te voeren om hun eigen relevantie te blijven bevestigen. Een aanpassingen aan de kieswet is een van de mogelijke

keuzes die partijen hebben volgens Bedock. Ook aanpassingen aan het aantal zetels in het parlement, de invoering van meer directe vormen van democratie of de uitbereiding van het electoraat zijn mogelijke manieren die politieke partijen hebben om de erosie van politieke steun tegen te gaan (Bedock, 2017, pp. 28-30).

In de hierboven aangehaalde studies blijven de kiezers steeds onderbelicht. Toch spelen ook zij een centrale rol in het debat over institutionele hervormingen. Een hervorming kan pas als legitiem ervaren worden, wanneer burgers inspraak hadden over de veranderingen (Bowler en Donovan, 1958, p. 32).

2. Onderzoeksdesign

Zoals hierboven omschreven kent een vergelijkende studie naar kiesstelsels tussen verschillende landen een aantal beperkingen. Elk land heeft namelijk zijn eigen historische achtergrond en specifieke factoren die de resultaten van een verkiezing beïnvloeden, wat tot vertekeningen leidt bij de interpretatie van gevolgen van kiesstelsels. Om hier een antwoord op te bieden volgt een analyse van de uitkomst van drie verschillende kiesstelsels binnen één land. Meer gepopulariseerde media hebben zich reeds gebogen over de invloed van andere kiesstelsels op de uitkomst bij verkiezingen. Zo onderzocht Simon Otjes de impact van het Duitse, Franse en Britse kiesstelsel op de Nederlandse verkiezingen (Otjes, 2017a; Otjes, 2017b; Otjes, 2017c). Ook Politico Magazine onderzocht de impact van andere kiesstelsels (Greenfield, 2017). Vanuit academische hoek werd in 2000 de impact van een meerderheidsstelsel en een systeem met twee rondes naar Frans model onderzocht op basis van de verkiezingsresultaten van 1995 en 1999. Deze twee scenario's werden langs liberale zijde geopperd als oplossing voor een stijgend democratisch deficit (Delwit, 2000, p. 166-173). Twee decennia later zijn er echter verschuivingen zichtbaar in het electorale landschap. De kieskringen zijn hervormd, een kiesdrempel van vijf percent op het provinciale niveau werd ingevoerd en de verhoudingen tussen de

verschillende politieke partijen zijn veranderd. Hierdoor is het opportuun om deze denkoefening opnieuw te maken, dit keer gebaseerd op de verkiezingsresultaten voor de Kamer van Volksvertegenwoordigers van 25 mei 2014. De gevolgen van een twee ronde systeem zijn echter moeilijk hypothetisch te onderzoeken, omdat bij deze vorm van stemming meer ruimte is voor strategisch stemmen en *vote splitting*. Daarnaast is er vanuit parlementaire hoek verschillende keren de vraag gesteld naar een verruiming van de kieskringen. De kieskringen werden al verruimd van het arrondissementsniveau naar provincieniveau. Een logische hypothese is de analyse van een kieskring op gewestelijk niveau. Een laatste onderscheid tegenover het onderzoek uit 2000 is de bekendmaking van de verkiezingsresultaten. In 2014 werden deze gepubliceerd op het niveau van de gemeenten, waardoor een meer gedetailleerde analyse mogelijk is.

Hieronder wordt de onderzoeksmethodologie voor elk kiesstelsel apart besproken. Voor elk van de hieronder besproken stelsels geldt dat voor de inwonersaantallen de cijfers van 1 januari 2017 gebruikt worden, zoals bekendgemaakt door de Federale Overheidsdienst Binnenlandse Zaken (FOD Binnenlandse Zaken, 2017).

2.1. Proportioneel stelsel

Het eerste alternatieve stelsel is een proportioneel stelsel waarbij de kieskringen samenvallen met de gewesten in plaats van de provincies. Dit idee werd al meermaals geopperd in de Kamer. Momenteel is het grondgebied onderverdeeld in elf kieskringen: de tien provincies en het Brussels Hoofdstedelijk gewest. Het aantal zetels dat verdeeld wordt binnen elke provincie wordt bepaald door het inwonersaantal. Antwerpen is met vierentwintig zetels de grootste kieskring. Luxemburg is de kleinste kieskring met slechts vier zetels.

Enkel de partijen die meer dan vijf percent van de stemmen behaalden binnen een kieskring worden toegelaten tot de

zetelverdeling. Deze verdeling gebeurt op basis van de delerreeks D'Hondt.

In de analyse wordt een proportioneel stelsel toegepast waarbij de kieskringen samenvallen met de gewestgrenzen. In het Vlaamse Gewest worden 87 zetels verdeeld, in het Waalse Gewest 48 en in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest worden 15 zetels verdeeld.

De kiesdrempel van vijf percent verschuift naar het niveau van de gewesten. Enkel partijen die meer dan vijf percent behaalden op het niveau van de gewesten wordt toegelaten tot de zetelverdeling. In een volgende fase van de analyse vervalt de kiesdrempel en worden alle partijen toegelaten tot de zetelverdeling. Hierdoor is een analyse van de impact op de kiesdrempel mogelijk. De verdeling van de zetels gebeurt volgens de methode D'Hondt, om zo dicht mogelijk bij de situatie van 2014 te blijven.

2.2. Meerderheidsstelsel

Het tweede alternatieve kiesstelsel dat besproken wordt is het *first past the post*-systeem. Dit is een meerderheidsstelsel, waarbij het land verdeeld wordt in even veel kieskringen als er zetels te verdelen zijn in het parlement. De resultaten van de verkiezingen van 2014 zijn echter gekend op het niveau van de gemeenten, hierdoor zijn vertekeningen in de herverdeling onvermijdelijk. Een eerste vertekening ontstaat door de grote gemeenten. De gemeenten die uitgelicht worden in tabel 1 tellen voldoende inwoners om in minstens twee kieskringen verdeeld te worden. Omdat de resultaten niet op een lager niveau dan de gemeenten gekend zijn, wordt een *winner takes it all*-systeem toegepast. Hierbij vormen de grote gemeenten elk een kieskring waarbij de grootste partij alle zetels in de kieskring toegedeeld.

Tabel 1: Gemeenten waarbinnen twee of meer zetels verdeeld worden

Gemeente	Aantal inwoners	Aantal zetels
Antwerpen	518.675	7
Gent	258.119	3
Charleroi	200.496	3
Luik	196.767	3
Brussel-Stad	174.242	2
Schaarbeek	131.456	2
Brugge	118.225	2
Anderlecht	117.597	2

Bron: FOD Binnenlandse Zaken, 2017 (eigen herberekening).

De overige kieskringen werden getekend binnen de provinciegrenzen, om zo dicht mogelijk bij de situatie van 2014 te blijven. Hierdoor kunnen grotere verschillen ontstaan tussen de inwonersaantallen per kieskring. Dit is een toegeving die gedaan wordt om zo dicht mogelijk bij de situatie van 2014 te kunnen blijven. Een meer gedetailleerd overzicht van de kieskringen staat in bijlage 1. In tabel 2 wordt een overzicht gegeven van het gemiddeld inwonersaantal van de kieskringen per provincie. Bij het samenvoegen van de gemeenten werd rekening gehouden met de geografische ligging van de gemeenten en het inwonersaantal. De gemeenten moesten geografisch aansluitend zijn om tot een nieuwe kieskring samengevoegd te worden. De kieskringen binnen een provincie tellen een vergelijkbaar aantal inwoners. Binnen elke nieuwgevormde kieskring wordt nagegaan welke partij het meest aantal stemmen behaalde.

Tabel 2: Overzicht van het aantal inwoners per kieskring

Provincie	Aantal kieskringen	Gemiddeld aantal inwoners per zetel	Grootste kieskring (inwoners)	Kleinste kieskring (inwoners)
Antwerpen	24	76.389	85.972	65.289
Oost-Vlaanderen	20	74.734	79.978	60.862
Henegouwen	18	74.320	79.662	65.666
West-Vlaanderen	16	74.112	83.178	70.958
Vlaams-Brabant	15	75.282	82.262	64.472
Brussel-Hoofdstad	15	78.903	97.084	73.119
Luik	15	73.379	78.742	72.459
Limburg	12	73.905	79.951	63.552
Namen	6	81.825	77.878	74.380
Waals-Brabant	5	79.798	85.931	74.584
Luxemburg	4	70.428	71.630	69.431

Bron: FOD Binnenlandse Zaken, 2017 (eigen herberekening).

2.3. Gemengd stelsel

Het laatste alternatieve kiesstelsel dat besproken wordt is een parallel stelsel. Dit bestaat uit twee delen, waarbij de ene helft van de zetels in het parlement verdeeld wordt op basis van een proportioneel stelsel en de andere helft op basis van een *first past the post*-stelsel. De twee systemen beïnvloeden elkaar niet, maar worden onafhankelijk van elkaar toegepast.

In een eerste fase wordt het grondgebied ingedeeld in 75 kieskringen. Dit zijn even veel kieskringen als er zetels verdeeld worden op basis van het *first past the post*-stelsel. Hierbij gelden

dezelfde voorwaarden als in het hierboven omschreven *first past the post*-stelsel. In bijlage 1 staat een gedetailleerd overzicht van de kieskringen. Binnen elk van deze kieskringen wint de partij met het grootste aantal stemmen de zetel.

In volgende stap worden de overige 75 zetels op een proportionele manier verdeeld. Hierbij worden de drie gewestelijke kieskringen gebruikt zoals hierboven omschreven. In 2014 werden 87 zetels verdeeld in het Vlaamse Gewest, 15 in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en 48 in het Waalse Gewest. In het parallel stelsel worden slecht vijfenzeventig zetels verdeeld op een proportionele wijze. Om het aantal zetels op een objectieve manier te reduceren wordt er rekening gehouden met het aantal inwoners per provincie en in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. De provincies waarbinnen een even aantal zetels verdeeld wordt, wordt het aantal te verdelen zetels gehalveerd. Vervolgens wordt er gekeken naar de inwonersaantallen van de overige provincies, namelijk Vlaams-Brabant, Waals-Brabant en Luik en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. In Waals-Brabant en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zijn er meer inwoners per zetel dan in Vlaams-Brabant en Luik, hierdoor wordt het zetelaantal in Waals-Brabant en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest naar boven afgerond en het zetelaantal van de twee overige provincies naar onder. Tabel 3 omvat een gedetailleerd overzicht van de reductie van het aantal zetels. Van de vijfenzeventig zetels die op een proportionele wijze verdeeld worden, vormen 43 zetels de Vlaamse kieskring, 24 de Waalse kieskring en 8 de Brusselse kieskring.

Tabel 3: Reductie proportionele zetels parallel stelsel

Provincie	Inwoners	Zetels	Inwoners per zetel	Aantal zetels in parallel stelsel
Antwerpen	1.833.330	24	76.389	12
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	1.183.545	15	78.903	8
Henegouwen	1.337.759	18	74.320	9
Limburg	866.858	12	72.238	6
Luik	1.000.681	15	73.379	7
Luxemburg	281.712	4	70.428	2
Namen	490.947	6	81.825	3
Oost-Vlaanderen	1.494.684	20	74.734	10
Vlaams-Brabant	1.129.234	15	75.282	7
Waals-Brabant	398.990	5	79.798	3
West-Vlaanderen	1.185.788	16	74.112	8

Bron: FOD Binnenlandse Zaken, 2017 (eigen herberekening).

Door de uitkomst van het *first past the post*-gedeelte en het proportionele deel samen te voegen, kan de samenstelling van de Kamer hertekend worden op basis van het parallel stelsel.

2.4. Hypotheses

Singer en Stephenson (2009, pp. 480-481) bouwen verder op de electorale wetten van Duverger. Ze stellen dat onder een proportioneel kiesstelsel meer partijen een kans maken om zetels te winnen. Er bestaan echter nog verschillen tussen de proportionele kiesstelsel. De *district magnitude*, dit is het aantal vertegenwoordigers dat verkozen wordt in elke kieskring, speelt hierin een centrale rol. Door de stijging van de *district magnitude* daalt de drempel voor kleine partijen om

toegelaten te worden tot het parlement (Piergalski, 2018, p. 206; Singer en Greshman, 2018, p. 174). Dit wordt vaak geassocieerd met heterogene kieskringen, waarbij meer meningen hun weg vinden naar het parlement (Harfst et al, 2018, p. 91; Milazzo et al, 2018, p.939).

Hypothese 1: Door de verschuiving van de kieskringen naar het gewestelijk niveau bij het proportioneel kiesstelsel, zal het aantal partijen in de Kamer toenemen.

Een meerderheidsstelsel biedt daarentegen een voordeel aan de grootste partijen. Hierdoor is het moeilijker voor kleine partijen om zetels te behalen, tenzij de kiezers van een kleine partij geografisch geconcentreerd wonen (Singer en Greshman, 2018, p. 173). Onder dit stelsel behalen minder partijen zetels in het parlement (Singer en Stephenson, 2009, p. 480). Hierbij moet opgemerkt worden dat Vlaamse politieke partijen uitsluitend in Vlaanderen en Brussel opkomen en Franstalige partijen aan de andere kant van de taalgrens actief zijn. Deze samenstelling leidt ertoe dat de electorale arena gesplitst is tussen de twee landsdelen. Er wordt dus een beperkt aantal partijen per taalgroep verwacht. Binnen de Kamer zijn echter de beide taalgroepen vertegenwoordigd. Hierdoor veronderstelt de hypothese dat maar een beperkt aantal partijen per taalgroep vertegenwoordigd zullen zijn in de Kamer, waardoor het totale aantal partijen hoger zal zijn dan traditioneel in de literatuur beschreven. Deze uitkomst is het gevolg van het meerderheidsstelsel. Onder dit stelsel blijft het aantal partijen beperkt, zelfs in een heterogene samenleving (Milazzo et al, 2018, p. 939).

Hypothese 2: Onder het meerderheidsstelsel vinden minder partijen toegang tot de Kamer.

Kiezers onder een gemengd kiesstelsel brengen twee stemmen uit. De eerste stem wordt volgens een meerderheidsstelsel toegepast en de tweede volgens een proportioneel stelsel. Deze twee stemmen worden onafhankelijk van elkaar toegepast in een parallel stelsel en hebben zo elk een andere invloed op de samenstelling van het parlement. Moser en Scheiner (2014, pp. 576-578) stellen dat het gedeelte onder het meerderheidsstelsel tot een beperkt aantal partijen zal leiden en het

proportioneel gedeelte meer partijen zal toelaten in het parlement. Deze twee delen samen bepalen de samenstelling van het parlement.

Hypothese 3: Onder het parallel stelsel zullen meerdere partijen toegang vinden tot de Kamer, maar zal deze gedomineerd worden door enkele grote partijen.

Bij de bespreking van de resultaten wordt er teruggekoppeld naar deze hypothesen.

3. Assumpties

De hieropvolgende analyse is een herrekening van de resultaten van de verkiezing van de Kamer van Volksvertegenwoordigers van 25 mei 2014. Alvorens deze herrekening uit te voeren, wordt stilgestaan bij een aantal assumpties. Er wordt verondersteld dat aan deze assumpties voldaan is bij de onderstaande analyse. Bij de hertekening van het electorale landschap wordt de situatie van de verkiezingen van 2014 zo veel mogelijk ongewijzigd gelaten. Op deze manier kunnen de veranderingen in de samenstelling van het parlement teruggebracht worden tot het kiesstelsel.

Assumptie 1: Kiesdrempel blijft behouden, waar deze relevant is

In 2003 werd het aantal kieskringen teruggebracht van eenentwintig naar elf. Hierdoor verlaagt de natuurlijke kiesdrempel (Hooghe & Deschouwer, 2011, p. 638). De natuurlijke kiesdrempel wordt bepaald door het minimum aantal stemmen dat een partij moet behalen om toegelaten te worden tot de zetelverdeling. Deze is afhankelijk van het aantal kandidaten dat verkozen wordt in elke kieskring. In grotere kieskringen is het eenvoudiger voor kleine partijen om toegelaten te worden tot de zetelverdeling (Gallagher, 1992, p. 485; Hix et al, 2016, p. 356; Rae, Hanby en Loosemore, 1973, p. 480). Uit vrees voor de

verbrokkeling van het partijlandschap en instabiliteit, voerde de wetgever in dezelfde periode een formele kiesdrempel van vijf percent op het provinciale niveau in. Enkel partijen die meer dan vijf percent van de stemmen behalen in een provincie, worden toegelaten tot de zetelverdeling in die provincie. Hierdoor werd het moeilijker voor kleine partijen om toegang te krijgen tot de zetelverdeling.

Om zo dicht mogelijk bij de situatie van 2014 te blijven wordt de kiesdrempel op het niveau van de kieskring bewaard. Bij het proportionele stelsel en het proportionele deel van het parallel stelsel verschuift de kieskring van het provinciale naar het gewestelijke niveau. Enkel partijen die vijf percent behaalden op het niveau van de gewesten, worden toegelaten tot de zetelverdeling. In een tweede fase wordt de zetelverdeling herrekend zonder deze kiesdrempel. Door de structuur van een meerderheidsstelsel, is een kiesdrempel niet wenselijk. Bij een *first past the post*-systeem wordt de kandidaat met het hoogst aantal stemmen verkozen, een kiesdrempel heeft hier dus geen invloed op en zal ook niet toegepast worden in het *first past the post*-systeem en het gedeelte op basis van het meerderheidsstelsel bij het parallel systeem.

Assumptie 2: Bij de hertekening van de kiesdistricten wordt rekening gehouden met de provinciegrenzen

De invoering van een meerderheidsstelsel en het *first past the post*-gedeelte van het parallel stelsel vereisen een herindeling van het grondgebied in kieskringen met een ongeveer even groot inwonersaantal. Om dit te bereiken moet er rekening gehouden worden met de geografische ligging van de gemeenten. In 2014 vielen de kieskringen samen met de provinciegrenzen. Hierdoor konden kiezers uitsluitend op partijen die opkwamen binnen hun provincie stemmen. De nieuwe kieskringen worden binnen de provinciegrenzen hertekend, om zo dicht mogelijk bij de situatie van 2014 te blijven. Hierdoor kunnen grotere verschillen ontstaan tussen de inwoners per kieskring. Dit is een toegeving die gedaan wordt om zo dicht mogelijk bij de situatie van 2014 te kunnen blijven. Een meer gedetailleerd overzicht van de kieskringen staat in bijlage 1.

Assumptie 3: Het kiesstelsel heeft geen invloed op de mate waarin aan strategic voting gedaan wordt

Kiezers stemmen niet altijd voor de partij die het dichtst aanleunt bij hun voorkeuren of belangen. Niet omdat deze kiezers onvoldoende geïnformeerd zijn, maar juist vanuit de rationele overweging over de gevolgen van zijn stem. De kiezer houdt met andere woorden rekening met de verwachte uitkomst van de verkiezingen om zijn stem te bepalen (Abramson et al., 2010, pp. 65-66). Zo kan een stem op een kandidaat die niet de eerste voorkeur van de kiezer draagt, een grotere impact hebben op het leven van deze kiezer na de verkiezingen. Het beredeneerd kiezen voor een kandidaat los van de eigen voorkeuren wordt in de literatuur *strategic voting* genoemd. De mate waarin en de manier waarop kiezers aan *strategic voting* doen verschilt tussen de verschillende kiesstelsels. Zo wordt aangenomen dat dit fenomeen meer voorkomt bij meerderheidsstelsels dan bij proportionele stelsels, omdat bij deze systemen meer stemmen verloren gaan (Cox en Shugart, 1996, p. 316; Fisher, 2004, p. 153). De verkiezingen van 25 mei 2014 vonden plaats onder een proportioneel stelsel. In onderstaande analyse wordt aangenomen dat kiezers hun stem niet strategisch zouden veranderd hebben, moest er onder een ander kiesstelsel gestemd worden.

Assumptie 4: Er wordt niet aan vote splitting gedaan bij de verkiezing volgens het parallel stelsel

Kiezers brengen bij een parallel stelsel gelijktijdig twee stemmen uit. Hierbij kunnen ze ervoor kiezen om de twee stemmen op twee verschillende partijen uit te brengen. Wanneer de twee stemmen naar twee verschillende partijen gaan, is er sprake van *vote splitting* (Burden en Helmke, 2009, p. 2; Plescia, 2017, p. 19). In onderstaande analyse wordt gebruik gemaakt van de verkiezingsresultaten die via een proportioneel kiesstelsel zijn gekomen. Het is niet mogelijk om in te schatten in welke mate kiezers hun stemmen zouden opsplitsen tussen twee partijen. Bij de analyse wordt dan ook aangenomen dat kiezers niet aan *vote splitting* zouden doen onder een parallel stelsel.

Assumptie 5: Het kiesstelsel heeft geen invloed op het aantal ongeldige en blanco stemmen.

Niet alle kiezers brengen een geldige stem uit. Sommigen kiezen ervoor om bewust blanco of ongeldig te stemmen, anderen brengen per ongeluk een ongeldige stem uit. Net als bij *strategic voting* en *vote splitting* is er een verschil in het aantal ongeldige stemmen tussen de verschillende kiesstelsels. Zo worden kiezers in proportionele stelsels geconfronteerd met grote stembiljetten waar verschillende partijen en een groot aantal kandidaten opgelijst staan. Dit maakt het moeilijker voor kiezers om hun voorkeur juist uit te drukken waardoor er meer ongeldige stemmen uitgebracht worden (Pachon, Carroll en Barragan, 2017, p. 99). In de hierop volgende analyse wordt echter aangenomen dat het aantal ongeldige en blanco stemmen niet zou veranderen tussen de verschillende kiesstelsels. Enkel de geldig uitgebrachte stemmen bij de verkiezingen op 25 mei 2014 worden in rekening gebracht in de analyse.

Assumptie 6: Kiezers veranderen hun stem niet wanneer andere partijen op het stembiljet staan.

De kieskringen vielen in 2014 samen met de provincies. De lijsten waarop kiezers hun voorkeur uitdrukten verschilden dan ook tussen de verschillende provincies. Bij de verschuiving van de kieskringen naar het gewestelijk niveau, kunnen kiezers op alle partijen stemmen die in het gewest opkomen. Het is echter niet mogelijk in te schatten hoe kiezers van voorkeuren zouden veranderen wanneer ze geconfronteerd worden met andere kieslijsten. Daarom wordt aangenomen in de onderstaande analyse dat kiezers niet op een andere partij zouden stemmen.

4. Onderzoeksresultaten

In dit deel worden de resultaten van de drie alternatieve kiesstelsels uitgewerkt en besproken. Hieronder wordt de uitkomst van elk stelsel in detail overlopen, waarna deze worden teruggekoppeld aan de hypothesen. Tot slot volgt een kritische reflectie op de analyse.

4.1. Proportioneel stelsel

Het eerste alternatieve kiesstelsel dat onderzocht werd, is het proportionele stelsel. Dit leunt het dichtste aan bij het systeem dat in 2014 werd toegepast bij de verkiezingen van de Kamer van Volksvertegenwoordigers. De grootste aanpassing bij het alternatieve stelsel is de verruiming van de kieskringen. Deze verschuiven van het provinciale naar het gewestelijke niveau, zorgt ervoor dat binnen elke kieskring meer zetels verdeeld worden. Dit heeft een weerslag op de zetelverdeling in de Kamer. Eerst wordt de situatie besproken waarbij er een kiesdrempel van vijf percent op het gewestelijk niveau geldt, vervolgens wordt dieper ingegaan op de zetelverdeling wanneer deze drempel vervalt.

Wanneer er een kiesdrempel geldt, heeft de schaalvergroting een negatief effect voor de grootste politieke partijen. Deze verliezen zetels ten voordele van de middelgrote partijen. In tabel 4 worden uitsluitend de partijen die meer dan vijf percent van de stemmen behaalden binnen de kieskring weergegeven. De N-VA blijft de grootste politieke partij in het halfmond, maar verliest drie zetels in het nieuwe stelsel en eindigt zo met dertig zetels. Ook de MR en de CD&V verliezen elk een zetel en behalen respectievelijk negentien en zeventien zetels. Groen en Vlaams Belang zijn de grootste winnaars bij de schaalvergroting. Deze partijen behalen elk twee zetels meer in een gewestelijke kieskring en worden met respectievelijk acht en vijf zetels vertegenwoordigd in de Kamer. Ook voor de cdH en PTG-GO! levert de vergroting van de kieskring een positief resultaat op. Zij

winnen elk een extra zetel en eindigen zo met respectievelijk tien en drie zetels. Voor de PS, Open Vld, sp.a, eco! en FDF heeft de verruiming van de kieskring naar het gewestelijk niveau geen impact op hun zetelaantal, wanneer er een kiesdrempel van vijf percent geldt.

Tabel 4: Zetelverdeling op basis van het proportioneel stelsel op gewestelijk niveau met kiesdrempel

	Brussels Hoofdstedelijk Gewest	Vlaams Gewest	Waals Gewest	Totaal
N-VA	-	30	-	30
PS	5	-	18	23
MR	4	-	15	19
CD&V	-	17	-	17
Open Vld	-	14	-	14
sp.a	-	13	-	13
cdH	2	-	8	10
groen	-	8	-	8
eco!	2	-	4	6
Vlaams Belang	-	5	-	5
PTB-GO!	-	-	3	3
FDF	2	-	-	2

Wanneer de kiesdrempel wegvalt, verschuift er meer in het halffrond, zoals af te lezen in tabel 5. De meest opvallende verandering, is de intrede van de PVDA en Debout les Belges in het parlement. Zij behalen respectievelijk twee en één zetel in het parlement. Ook in deze situatie zijn de grootste partijen de grootste verliezers. De N-VA en de MR verliezen elk drie zetels tegenover de oorspronkelijke situatie van 2014 en eindigen met respectievelijk dertig en zeventien zetels. De PS, de CD&V en de sp.a verliezen elk een zetel en behalen zo respectievelijk tweeëntwintig, zeventien en twaalf zetels. Deze vrijgekomen zetels worden ingevuld door kleinere partijen. Vlaams Belang is de grootste winnaar van de verruiming van de kieskring en het wegvallen van de kiesdrempel. Vlaams Belang behaalt twee zetels meer dan in de situatie van 2014 en eindigt zo met vijf zetels in de

Kamer. Groen, FDF, PTB-GO! en de Parti Populaire behalen elk een zetel meer en eindigen met respectievelijk zeven, drie, drie en twee zetels in het halfrond. Voor de Open Vld, cdH en ecole verandert dit alternatieve kiesstelsel niets aan het aantal zetels dat ze behaalden.

Tabel 5: Zetelverdeling op basis van het proportioneel stelsel op gewestelijk niveau zonder kiesdrempel

	Brussels Hoofdstedelijk Gewest	Vlaams Gewest	Waals Gewest	Totaal
N-VA	-	30	-	30
PS	5	-	17	22
MR	4	-	13	17
CD&V	-	17	-	17
Open Vld	-	14	-	14
sp.a	-	12	-	12
cdH	2	-	7	9
groen	-	7	-	7
ecolo	2	-	4	6
Vlaams Belang	-	5	-	5
PTB-GO!	-	-	3	3
FDF	2	-	1	3
PVDA	-	2	-	2
Debout les Belges	-	-	1	1

In 2003 werden de kieskringen vergroot van het niveau van de arrondissementen naar het provinciale niveau. Zoals hoger omschreven, werden in de afgelopen jaren al verschillende voorstellen gelanceerd door volksvertegenwoordigers om de kieskringen nog verder te verruimen. Vanuit bovenstaande analyse blijkt echter dat deze beweging slechts een beperkte verandering oplevert. De grootste partijen verliezen slechts enkele zetels, ten voordele van de kleinere partijen. Dit zijn echter maar veranderingen in de marge die geen opvallende veranderingen in de Kamer teweeg brengen. Wel

opvallend is de invloed van de kiesdrempel, wanneer deze wegvalt, maken de PVDA en Debout les Belges hun intrede in de Kamer.

4.2. Meerderheidsstelsel

Het tweede stelsel dat besproken wordt, is het *first past the post*-systeem. De invoering van een meerderheidsstelsel zorgt voor grote verschuivingen in de zetelverdeling in het parlement, zoals zichtbaar in tabel 6.

Tabel 6: *Zetelverdeling op basis van het first past the post-stelsel*

	Brussels Hoofdstedelijk Gewest	Vlaams Gewest	Waals Gewest	Totaal
N-VA	-	82	-	82
PS	11	-	32	43
MR	3	-	12	15
Open Vld	-	4	-	4
cdH	-	-	4	4
CD&V	-	1	-	1
FDF	1	-	-	1

Opvallend is de dominantie van de N-VA. Deze partij behaalt met tweeëntachtig zetels, de absolute meerderheid in de Kamer. Dit is een winst van negenenveertig zetels. Open Vld en CD&V zijn de enige Vlaamse partijen die nog zetels behalen in een meerderheidsstelsel. Open Vld behaalt vier zetels in Vlaams-Brabant. CD&V houdt slechts een zetel over. Deze partijen verliezen dus respectievelijk tien en zeventien zetels.

Langs Franstalige zijde behalen meer partijen zetels in het parlement. Al wordt hier de dominantie van de PS nog verder versterkt. Deze partij wint twintig zetels meer dan in de situatie van

2014 en eindigt zo met drieënveertig zetels in het parlement. De overige partijen verliezen zetels. MR en cdH verliezen elk vijf zetels en eindigen respectievelijk met vijftien en vier zetels in het halffrond. FDF is de laatste partij die erin slaagt om via een meerderheidsstelsel een zetel te bekomen in de Kamer.

Deze extreme zetelwinst voor de grootste partijen wordt gecompenseerd door het verlies van zetels bij de kleinere partijen. Sp.a, Vlaams Belang, ecole, groen, PTB-GO! en de Parti Populaire slagen er niet meer in om zetels te behalen in de Kamer bij een *first past the post*-systeem.

De twee meest opvallende resultaten bij dit stelsel komt van de CD&V en FDF. Hoewel de CD&V de tweede grootste partij is in Vlaanderen, houdt ze slechts een zetel over in de Kamer. Slechts in één nieuwgevormde kieskring in West-Vlaanderen komt de CD&V als winnaar uit de bus. Ook FDF behaalt een zetel in het *first past the post*-systeem. Dit terwijl de partij een relatief kleine partij is. Het heeft zijn zetel te danken aan de geografische concentratie van kiezers in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en de rand rond Brussel. Hoewel de CD&V meer stemmen behaald heeft dan de FDF levert dit een even groot aantal zetels op. Dit is een mooie illustratie van het belang van de geografische concentratie van stemmen in een meerderheidsstelsel.

4.3. Gemengd stelsel

Het laatste stelsel dat besproken wordt, is het parallel stelsel waarbij de helft van de zetels verdeeld wordt op basis van het *first past the post*-systeem en de andere helft van de zetels op een proportionele wijze verdeeld wordt. Hieronder wordt eerst dieper ingegaan op het *first past the post*-gedeelte, vervolgens op het proportioneel gedeelte met kiesdrempel, gevolgd door een bespreking van het proportioneel gedeelte bij het wegvallen van de kiesdrempel en ten slotte wordt het globale resultaat van het parallel stelsel besproken.

De helft van de zetels worden verdeeld op basis van een *first past the post*-systeem. Deze vijfenzeventig zetels worden slechts

onder vijf politieke partijen verdeeld, zoals voorgesteld in tabel 7. Ook in deze situatie komt de N-VA als winnaar uit de bus. De partij behaalt tweeënveertig zetels. De Open Vld is de enige andere Nederlandstalige partij die erin slaagt om een zetel te behalen via dit systeem. De PS is de grootste Franstalige partij en behaalt volgens het *first past the post*-gedeelte van het parallel stelsel eenentwintig zetels in de Kamer. De MR en cdH zijn de twee laatste partijen die via dit stelsel zetels kunnen bemachtigen in het halfrond. Ze eindigen respectievelijk met negen en twee zetels in de Kamer.

Tabel 7: **Zetelverdeling op basis van het *first past the post*-gedeelte van het parallel stelsel**

	Brussels Hoofdstedelijk Gewest	Vlaams Gewest	Waals Gewest	Totaal
N-VA	-	42	-	42
PS	5	-	16	21
MR	3	-	6	9
cdH	-	-	2	2
Open Vld	-	1	-	1

De andere helft van de zetels wordt verdeeld volgens een proportioneel stelsel, waarbij de kieskringen samenvallen met de gewesten. Hierdoor ontstaan er drie kieskringen waarbinnen de overige vijfenzeventig zetels verdeeld worden. Wanneer de kiesdrempel van vijf percent wordt toegepast, vinden twaalf partijen toegang tot het parlement, zoals af te lezen in tabel 8. Ook hierbij is de N-VA de grootste partij met vijftien zetels. In dit stelsel is de N-VA echter niet de dominante koploper, maar wordt op de voet gevolgd door de PS en de MR die respectievelijk twaalf en tien zetels behaalden. De CD&V is met negen de tweede grootste Vlaamse partij. Gevolgd door Open Vld en sp.a die respectievelijk zeven en zes zetels behalen volgens het proportioneel gedeelte met kiesdrempel. Groen behaalt vier zetels in de Kamer en het Vlaams Belang twee. Langs Franstalige kant behaalt de cdH vijf zetels en ecolo drie. FDF en PTB-GO! behalen elk een zetel in de kamer.

Tabel 8: Zetelverdeling op basis van het proportioneel gedeelte van het parallel stelsel met kiesdrempel

	Brussels Hoofdstedelijk Gewest	Vlaams Gewest	Waals Gewest	Totaal
N-VA	-	15	-	15
PS	3	-	9	12
MR	2	-	8	10
CD&V	-	9	-	9
Open Vld	-	7	-	7
sp.a	-	6	-	6
cdH	1	-	4	5
groen	-	4	-	4
ecolo	1	-	3	4
Vlaams Belang	-	2	-	2
PTB-GO!	-	-	1	1
FDF	1	-	-	1

Wanneer de kiesdrempel wegvalt in het proportioneel gedeelte van het parallel stelsel, vinden veertien partijen toegang tot het parlement, zoals weergegeven in tabel 9. Door het wegvallen van de kiesdrempel worden ook de Parti Populaire en de PVDA toegelaten tot de zetelverdeling. De N-VA is met vijftien zetels de grootste partij, gevolgd door de PS die twaalf zetels behaalt. De CD&V behaalt acht zetels en Open Vld zeven. De sp.a weet zes zetels te behalen in de Kamer, gevolgd door groen die vier zetels wint. Vlaams Belang wint twee zetels in het halfgrond. De PVDA wordt door het wegvallen van de kiesdrempel toegelaten tot de zetelverdeling en behaalt op deze manier één zetel in de Kamer. Langs Franstalige kant is de MR de tweede grootste partij met negen zetels. Gevolgd door cdH en ecolo die respectievelijk vijf en drie zetels behalen. FDF en PTB-GO! behalen elk één zetel. Ook de Parti Populaire die door het wegvallen van de kiesdrempel zijn intrede kan maken in de Kamer behaalt één zetel.

Tabel 9: Zetelverdeling op basis van het proportioneel gedeelte van het parallel stelsel zonder kiesdrempel

	Brussels Hoofdstedelijk Gewest	Vlaams Gewest	Waals Gewest	Totaal
N-VA	-	15	-	15
PS	3	-	9	12
MR	2	-	7	9
CD&V	-	8	-	8
Open Vld	-	7	-	7
sp.a	-	6	-	6
cdH	1	-	4	5
groen	-	4	-	4
ecolo	1	-	2	3
Vlaams Belang	-	2	-	2
PTB-GO!	-	-	1	1
FDF	1	-	-	1
PVDA	-	1	-	1
Parti Populaire	-	-	1	1

Bij een parallel stelsel worden de twee stelsels, namelijk het proportionele stelsel en het meerderheidsstelsel onafhankelijk van elkaar toegepast. Om een beeld te krijgen van de uitkomst van een parallel stelsel moeten de hierboven beschreven stelsels samengevoegd worden. Dit is zichtbaar in tabel 10. Hierbij wordt een onderscheid gemaakt tussen het parallel stelsel waarbij in het proportionele deel een kiesdrempel wordt gehanteerd en de toepassing van een parallel stelsel zonder deze kiesdrempel. Het *first past the post*-gedeelte blijft onveranderd in de beide scenario's.

Tabel 10: Zetelverdeling op basis van het parallel stelsel

	Parallel stelsel met kiesdrempel	Parallel stelsel zonder kiesdrempel
N-VA	57	57
PS	33	33
MR	19	18
CD&V	9	8
Open Vld	8	8
sp.a	6	6
cdH	7	7
groen	4	4
ecolo	3	3
Vlaams Belang	2	2
PTB-GO!	1	1
FDF	1	1
PVDA	-	1
Parti Populaire	-	-

In het eerste scenario waarbij de kiesdrempel van vijf percent geldt voor het proportionele gedeelte komt de N-VA als grootste partij uit de bus met zevenenvijftig zetels in de Kamer. De PS is ook in dit stelsel de tweede grootste partij met drieëndertig zetels. De MR is de derde grootste partij en behaalt negentien zetels in het parallel stelsel gevolgd door de CD&V en Open Vld die respectievelijk negen en acht zetels behalen. cdH is met zeven zetels in het halfrond vertegenwoordigd. De sp.a behaalt zes zetels in de Kamer gevolgd door ecole en het Vlaams Belang die respectievelijk drie en twee zetels behalen in de Kamer. FDF en PTB-GO! behalen elk één zetel in de Kamer.

Wanneer de kiesdrempel van het proportionele gedeelte van het parallel stelsel wegvalt, vinden meer partijen hun weg naar de Kamer. Meer precies worden de PVDA en de Parti Populaire ook toegelaten tot de zetelverdeling, wat in de situatie met kiesdrempel niet het geval was. De grootste partijen verliezen echter geen zetels door de intrede van deze twee partijen. De N-VA en de PS blijven de twee grootste partijen met respectievelijk zevenenvijftig en drieëndertig zetels. De MR verliest een zetel tegenover de vorige

situatie en eindigt met achttien zetels. De CD&V en Open Vld behalen elk acht zetels, gevolgd door cdH die zeven zetels behaalt in de Kamer. De sp.a volgt met zes zetels in het halfrond. De MR wint vier zetels en eco! behaalt drie zetels. Het Vlaams Belang behaalt twee zetels. FDF en PTB-GO! behalen elk één zetel. Ook de twee partijen die door het wegvallen van de kiesdrempel toegelaten werden tot de zetelverdeling, namelijk de PVDA en de Parti Populaire behalen elk één zetel in de Kamer van Volksvertegenwoordigers.

Wanneer de uitkomst van het parallel stelsel vergeleken wordt met de uitkomst die het proportionele stelsel dat in 2014 werd toegepast, valt het succes van de grootste partijen op. Door het *first past the post*-gedeelte van het parallel stelsel worden de grootste partijen bevoordeeld. Dit effect wordt echter getemperd door het proportionele gedeelte van het parallel stelsel. Hierdoor stijgt het zetelaandeel van de N-VA en de PS, zonder dat de N-VA een absolute meerderheid kan behalen. De MR weet zijn zetelaantal te behouden en verliest slechts een zetel tegenover de situatie van 2014 wanneer de kiesdrempel wordt toegepast in het proportionele gedeelte en twee zetels wanneer deze kiesdrempel wegvalt. De middelgrote partijen zien hun zetelaantal echter kelderen in het parallel stelsel. Het zetelaantal van de CD&V en Open Vld halveert bij een parallel stelsel met een kiesdrempel. Ze behalen respectievelijk nog negen en zeven zetels. Wanneer deze kiesdrempel wegvalt, eindigen de twee partijen met elk acht zetels. Ook de sp.a deelt in de klappen bij de invoering van een parallel stelsel. Hun zetelaantal daalt van dertien naar zes zetels. Een kiesdrempel heeft geen invloed op hun verkiezingsresultaat. Ook eco! ziet zijn zetelaantal halveren bij de invoering van een parallel stelsel. Hun zetelaantal daalt van zes naar drie. Ook bij cdH en groen is deze daling zichtbaar. Zij verliezen elk twee en behalen respectievelijk zeven en vier zetels via het parallel stelsel. Het Vlaams belang verliest een zetel en houdt zo nog twee zetels over. FDF en PTB-GO! verliezen elk een zetel en eindigen met één zetel in de Kamer. Voor eco!, cdH, Vlaams Belang, FDF en PTB-GO! heeft een kiesdrempel in het parallel stelsel geen invloed op hun zetelaantal. Voor de PVDA en de Parti Populaire heeft deze kiesdrempel wel een invloed op hun zetelaantal via een parallel stelsel. Wanneer de kiesdrempel wordt toegepast in het parallel stelsel, behalen deze twee partijen geen zetels meer in het parlement. Bij het

wegvallen van de kiesdrempel, worden ze echter wel toegelaten tot de zetelverdeling en behalen ze elk één zetel.

4.4. Vergelijking tussen de kiesstelsels

In 2014 werden de zetels van de Kamer van Volksvertegenwoordigers verdeeld binnen provinciale kieskringen op een proportionele manier volgens de methode D'Hondt. Wanneer de uitkomst van de gehanteerde methode vergeleken wordt met de drie alternatieve stelsels, valt het verschil tussen de stelsels op.

Wanneer het proportionele stelsel behouden blijft, maar de omvang van de kieskringen toeneemt tot het gewestniveau, verschuift er niet heel veel in de zetelverdeling in de Kamer. Wanneer de kiesdrempel van vijf percent op het niveau van de kieskring behouden blijft, verliest de Parti Populaire zijn zetel en verdwijnt deze uit de Kamer. De N-VA is de grootste verliezer van de schaalvergroting en behaalt drie zetels minder dan in de situatie met provinciale kieskringen. Groen en Vlaams Belang zijn daarentegen de grootste winnaars van de schaalvergroting. Zij behalen elk twee zetels meer. Dit zijn slechts kleine verschillen. De hertekening van de kieskringen brengt slechts beperkte veranderingen met zich mee. Wanneer deze kiesdrempel wegvalt, doet de Parti Populaire weer zijn intrede in de Kamer. Ook de PVDA en Debout les Belges worden toegelaten tot de zetelverdeling, maar weer verandert er niet veel in het aantal zetels dat elke partij behaalt. De N-VA en de MR zijn de grootste verliezers van dit stelsels en verliezen elk drie zetels. Vlaams Belang en PVDA zijn daarentegen de grootste winnaars en kunnen op twee zetels meer rekenen dan onder de situatie van 2014.

Het *first past the post*-stelsel levert daarentegen wel opvallend andere resultaten op. Het meest in het oog springende resultaat is de absolute meerderheid van de N-VA. Met tweeëntachtig zetels heeft de partij geen coalitiepartners nodig om de meerderheid in de Kamer te vormen. Slechts in vijf kieskringen in Vlaanderen kan een andere partij de relatieve meerderheid behalen. De tweede grootste partij, de

CD&V houdt slechts één zetel over. Ook langs franstalige kant wordt de dominantie van de PS verder versterkt. Al is de voorsprong van de PS minder uitgesproken dan de dominantie van de N-VA langs Vlaamse zijde. De MR behaalt nog vijftien zetels en ook cdH en FDF kunnen zetels veroveren in het halfrond.

Ook bij het parallel stelsel wordt de hierboven beschreven dominantie van de grootste partijen versterkt. Toch zijn de resultaten minder uitgesproken dan bij het zuiver *first past the post*-stelsel. De grootste partijen behalen meer zetels, maar geen enkele partij behaalt nog de absolute meerderheid. De middelgrote partijen zien echter hun zetelaantal kelderen in een parallel stelsel. Het proportionele deel van het parallel stelsel tempert de extreme resultaten die het *first past the post*-stelsel oplevert, maar het systeem levert nog steeds een bijzonder uitgesproken voordeel voor de grootste partijen op ten nadele van de middelgrote partijen. Voor de kleinere partijen blijven de veranderingen in hun zetelaantal eerder beperkt. Tabel 11 biedt een overzicht van de resultaten voor elk stelsel in vergelijking met de uitkomst van de verkiezingen van 25 mei 2014 die plaatsvonden onder een proportioneel stelsel, waarbij de kieskringen samenvielen met de provinciegrenzen en de zetels verdeeld werden op basis van de methode D'Hondt.

De eerste hypothese stelt dat onder het proportionele stelsel het aantal partijen zal toenemen wanneer de kieskringen samenvallen met de gewesten. Deze hypothese wordt bevestigd, onder voorwaarde dat er geen kunstmatige vertekening is door een kiesdrempel. Onder het proportioneel stelsel waarbij de kieskringen samenvallen met de gewesten en er geen kiesdrempel geldt, krijgen twee partijen meer toegang tot de Kamer.

Volgens de tweede hypothese vinden maar een beperkt aantal partijen toegang tot de Kamer onder een meerderheidsstelsel. Zoals hierboven aangegeven bestaan er in België twee electorale arena's. In Vlaanderen behaalt de N-VA de absolute meerderheid van de zetels. De Open Vld en CD&V behalen respectievelijk vier en één zetel. De dominantie van één partij is opvallend in een meerderheidsstelsel. Langs Franstalige zijde is de PS de grootste partij. De MR behaalt nog vijftien zetels. cdH en FDF behalen respectievelijk vier en één zetel. De andere partijen vinden geen ingang tot het parlement. Het beperkt aantal partijen in de Kamer ligt in lijn met de hypothese. Daarnaast is

de zetelwinst van de FDF is een mooie illustratie dat kleinere partijen toch zetelwinst kunnen boeken wanneer hun electoraat geografisch geconcentreerd woont.

De derde hypothese, dat onder een parallel stelsel meerdere partijen toegang zullen vinden tot de Kamer, maar er een dominantie zal ontstaan van de grootste partijen, wordt vanuit de hypothese bevestigd. De N-VA blijft de grootste partij, maar behaalt niet langer de absolute meerderheid. De PS blijft de tweede grootste partij, op de voet gevolgd door de MR. Naast deze drie grote partijen, vinden nog negen andere partijen de toegang tot de Kamer wanneer er een kiesdrempel geldt bij het proportionele deel. Wanneer deze kiesdrempel wegvalt, worden nog twee extra partijen toegelaten tot de zetelverdeling.

Tabel 11: overzicht van de resultaten per kiesstelsel

	Verkiezingsuitslag 25 mei 2014	Proportioneel gewestelijke kieskingen (met kiesdrempel)	Proportioneel Gewestelijke kieskringen (zonder kiesdrempel)	First past the Post	Parallel (met kiesdrempel)	Parallel (zonder kiesdrempel)
N-VA	33	30	30	82	57	57
PS	23	23	22	43	33	33
MR	20	19	17	15	19	18
CD&V	18	17	17	1	9	8
Open Vld	14	14	14	4	8	8
sp.a	13	13	12	-	6	6
cdH	9	10	9	4	7	7
ecolo	6	6	6	-	3	3
groen	6	8	7	-	4	4
Vlaams Belang	3	5	5	-	2	2
FDF	2	2	3	1	1	1
PTB-GO!	2	3	3	-	1	1
PP	1	-	2	-		1
PVDA	-	-	2	-		1
Debout les Belges	-	-	1	-		-

Bij al deze analyses moet steeds rekening gehouden worden met de hierboven geschetste assumpties. Kiezers drukken hun stem echter anders uit tussen de verschillende kiesstelsels. Om praktische redenen kon echter niet onderzocht worden in welke mate kiezers hun stemgedrag zouden veranderen onder een ander kiesstelsel. Hoewel politieke partijen een rol spelen in de veranderingen aan de kieswet, veranderen ook zij hun gedrag in functie van het kiesstelsel waarin ze opkomen. Partijen en kandidaten voeren op een andere manier

campagne tussen de verschillende stelsels. Ook de media past hun manier van berichtgeving aan tussen de verschillende electorale systemen. In een meerderheidsstelsel wordt er veel meer de focus gelegd op de kandidaten, waar in een proportioneel stelsel meer nadruk ligt op de partijen en enkele boegbeelden binnen elke partij.

Alle partijen die hierboven besproken werden, hebben een voldoende grote achterban kunnen ontwikkelen om deel te nemen aan de verkiezingen. Deze partijen zijn echter allemaal ontstaan onder een proportioneel stelsel. De toegang voor nieuwe partijen tot de politieke arena is in een meerderheidsstelsel echter een stuk moeilijker. Het is dus moeilijk om te beoordelen of elke partij voldoende steun zou hebben gevonden in een meerderheidsstelsel om deel te nemen aan de verkiezingen.

Dit zijn factoren die de uitslag van de verkiezingen kunnen veranderen, maar waar omwille van praktische redenen geen rekening mee gehouden kan worden. Het gaat in bovenstaande analyse om een hypothetische herrekening van de verkiezingsresultaten van 25 mei 2014. De hierboven omschreven randvoorwaarden zijn in de analyse gelijk gehouden, maar er kan niet met zekerheid gesteld worden dat deze ook constant zouden blijven bij de invoering van een nieuw kiesstelsel.

5. Besluit

Deze analyse vertrok vanuit het idee dat kiesstelsels veranderlijk zijn en aangepast moeten worden aan de veranderende context waarbinnen ze functioneren. Zo kende Nieuw-Zeeland een vergaande kieswethervorming in de jaren 90 toen bleek dat de politieke elite niet opgewassen was tegen de economische uitdagingen waar het land voor stond. Om een antwoord te bieden op het dalend vertrouwen van de burgers in hun politiek systeem, werd een nieuw kiesstelsel ingevoerd. Nieuw-Zeeland was echter niet het enige land waar kritiek bestond over het gebruikte kiesstelsel. Volgens *The Electoral Integrity Project* scoort België lager op maatstaven van electorale integriteit

dan de omringende landen. Vooral de kritiek op kieskringen vormt volgens dit onderzoek een reden tot nadenken. In het verleden werden al verschillende hervormingen aan de Belgische kieswet doorgevoerd. In het eerste deel van deze masterproef wordt een historisch overzicht geschetst over hoe de huidige kieswetgeving tot stand gekomen is en welke veranderingen deze in de afgelopen eeuwen heeft ondergaan. Belangrijke mijlpalen in deze evolutie zijn de invoering van een proportioneel kiesstelsel aan het eind van de negentiende eeuw en de verruiming van de kieskringen aan het begin van de eenentwintigste eeuw. Dit historisch overzicht sluit af met een opsomming van recente voorstellen van volksvertegenwoordigers. Een van deze voorstellen is het verder verruimen van de kieskringen. Dit is een van de alternatieven die in deze analyse besproken wordt. Hervormingen aan de kieswet staan nog steeds op de politieke agenda. Vandaar het belang om vanuit academische hoek na te denken over de gevolgen van mogelijke hervormingen. Daarom zoekt deze masterproef een antwoord op de vraag hoe de samenstelling van de Belgische Kamer van Volksvertegenwoordigers zou veranderen onder een *first past the post*-systeem, een parallel stelsel en een proportioneel stelsel met slechts drie kieskringen die samenvallen met de gewesten.

Om dit te bereiken wordt eerste een overzicht geschetst van de verschillende kiesstelsels en wordt ingegaan op de ideeën van een aantal politieke wetenschappers die deze bestuderen. In de literatuur wordt er meestal een vergelijking gemaakt tussen de gevolgen van kiesstelsels van verschillende landen. Elk land heeft echter zijn eigen geschiedenis en sociopolitieke kenmerken die een weerslag hebben op de samenstelling van het parlement. Hierdoor ontstaan vertekeningen bij de vergelijking van kiesstelsels die te wijten zijn aan de specifieke kenmerken van een land in plaats van het kiesstelsel zelf. Om hierop een antwoord te bieden, worden drie verschillende kiesstelsels, namelijk een proportioneel, een meerderheidsstelsel en een gemengd stelsel toegepast binnen België. De resultaten van de verkiezingen van 25 mei 2014 worden herrekend om zo een duidelijke vergelijking tussen de verschillende kiesstelsels mogelijk te maken. Toch is ook een perfecte vergelijking niet mogelijk binnen een land, omdat er een aantal kenmerken variëren tussen verschillende kiesstelsels en er gewerkt wordt met de resultaten die uitgebracht zijn onder een proportioneel stelsel. Om hieraan tegemoed te komen werden zes

assumpties geformuleerd. In de analyse werd telkens aangenomen dat aan elk van deze assumpties voldaan was. Deze zes assumpties werden stap voor stap besproken, waarna wordt uiteengelegd hoe dit onderzoek methodologisch in zijn werk gaat.

Uit het onderzoek zelf blijkt dat de verruiming van de kieskringen van het provinciale naar het gewestelijke niveau geen grote invloed heeft op de zetelverdeling in de Kamer van Volksvertegenwoordigers. De grootste partijen verliezen een aantal zetels ten voordele van de kleinere partijen, maar dit effect is beperkt. De invoering van een *first past the post*-stelsel heeft daarentegen wel een grote impact op de zetelverdeling. Opvallend hierbij is dat de N-VA de absolute meerderheid van de zetels behaalt in de Kamer van Volksvertegenwoordigers. De tweede grootste partij, de CD&V, behaalt in dit stelsel nog slechts één zetel. Bij de resultaten van dit stelsel valt het belang van de geografische concentratie van kiezers op. Het FDF slaagt er ook in om een zetel te bekomen, met een lager aantal stemmen dan de CD&V, omdat de kiezers van FDF meer geconcentreerd wonen. Bij het parallel stelsel behalen de grootste partijen ook meer stemmen, door het *first past the post*-gedeelte van dit stelsel. Het proportionele deel van het stelsel beperkt echter de extreme uitkomsten die een meerderheidsstelsel met zich meebrengt. Hierdoor behalen de grootste partijen meer zetels, maar weten de kleinere partijen nog steeds toegang te krijgen tot de zetelverdeling.

Aan deze analyse gaan een aantal assumpties vooraf. Toch zijn er nog andere factoren die verschillen tussen verschillende kiesstelsels en de uitslag van de verkiezingen kunnen veranderen, zoals de manier waarop partijen campagne voeren tussen de verschillende kiesstelsels. Omwille van praktische redenen kunnen de gevolgen hiervan echter niet ingeschat worden. Het gaat in bovenstaande analyse om een hypothetische herrekening van de verkiezingsresultaten van 25 mei 2014. De hierboven omschreven randvoorwaarden zijn in de analyse gelijk gehouden, maar er kan niet met zekerheid gesteld worden dat deze ook constant zouden blijven bij de invoering van een nieuw kiesstelsel.

Kieswethervormingen staan nog steeds op de politieke agenda. Het is dus belangrijk in het kader van verdere hervormingen om beleidsmakers bewust te maken van de gevolgen van hun voorstellen.

Referenties

- Aberbach, J. & Christensen, T. (2001). Radical Reform in New Zealand: Crisis, Windows of Opportunity, and Rational Actors. *Public Administration*, 79(2), 403-422.
- Abramson, P. et al. (2010). Comparing Strategic Voting under FPTP and PR. *Comparative Politics Studies*, 43(1), 61-90.
- Bacquelaine, D. (2013, november 13). *Wetsvoorstel tot afschaffing van de devolutive werking van de lijssstem en van de kandidaat-opvolgers bij de parlementsverkiezingen*. Geraadpleegd via <http://www.dekamer.be>.
- Barthelemy, J. (1912). *L'organisation du suffrage et l'expérience belge*. Paris: Giard et Brière.
- Bawn, K. (1991). Voter responses to electoral complexity: ticket-splitting, rational voters and representation in the Federal Republic of Germany. *British Journal of Political Science*, 29(3), 487-505.
- Bawn, K. & Thies, M. (2003). A comparative theory of electoral inscentives: representing the unorganized under PR, plurality and mixed-member electoral systems. *Journal of Theoretical Politics*, 15(1), 5-32.
- Bedock, C. (2017). *Reforming Democracy: Institutional Engineering in Western Europe*. Oxford: University Press.
- Bormann, N. & Golder, M. (2013). Democratic Electoral Systems around the World: 1946-2011. *Electoral Studies* 32(2), 360-369.
- Bowler, S. & Donovan, T. (1958). *The Limits of Electoral Reform*. Oxford: University Press.
- Bowler, S, Farrel D. M. & Pettitt, R. T. (2005). Expert Opinion on Electoral Systems: So Which Electoral System is “Best”? *Journal of Elections, Public Opinion and Parties*, 15(1), 3-19.
- Burden, B. C. & Helmke, G. (2009). The Comparative Study of Split-Ticket Voting. *Electoral Studies*, 28(1), 1-7.

- Cheron, M. (2015, januari 23). *Voorstel tot herziening van artikel 63, §1, van de grondwet, teneinde een significant aantal van de leden van de Kamer van volksvertegenwoordigers te doen verkiezen in een federale kieskring*. Geraadpleegd via <http://www.dekamer.be>.
- Cox, G.W. & Shugart, M.S. (1996). Strategic Voting under Proportional Representation. *The Journal of Law, Economics and Organization*, 12(1), 299-324.
- De Coninck, M. & Burton, E. (2017, juli 18). *Werkgroep politieke vernieuwing: verslag*. Geraadpleegd via <http://www.dekamer.be>.
- Delwit, P. (2000). Vers un changement du mode de scrutin en Belgique? In P. Delwit en J.-M. De Waele (Red.), *Le Mode de Scrutin, fait-il l'élection?* (pp. 161-186). Bruxelles: Editions de l'Université de Bruxelles.
- Delwit, P. & De Waele, J.-M. (2000). Modes de scrutin et sociétés. In P. Delwit en J.-M. De Waele (Red.), *Le Mode de Scrutin, fait-il l'élection?* (pp. 9-18). Bruxelles: Editions de l'Université de Bruxelles.
- Dewachter, W. (2002). *Verkiezingstechnieken en machtsverwerving*. Leuven: Acco.
- Duverger, M. (1950). *L'influence des systèmes électraux sur la vie politique*. Paris: Librairie Armand Colin.
- Duverger, M. (1951). *Les partis politiques*. Paris: Librairie Armand Colin.
- Durvergez, M. (1984). Which is the best electoral system? In A. Lijphart en B. Grofman (Red.), *Choosing an electoral system* (pp. 31-38). New York: Praeger Publishers.
- Fiers, S. & Van Hecke, S. (2013). *De Spelregels van de Democratie: kiesstelsels en politieke systemen in Europa*. Brussel: Academic and Scientific Publishers.
- Fisher, F. D. (2004). Definition and measurement of tactical voting: The role of rational choice. *British Journal of Political Science*, 34(1), 152-166.
- FOD Binnenlandse zaken. (2014, mei 25). IBZ: officiële resultaten verkiezingen 25 mei 2014. *Verkiezingen 2014 Belgium*. Geraadpleegd via: http://verkiezingen2014.belgium.be/nl/cha/results/results_start.html.

- FOD Binnenlandse zaken. (2017, februari 3). IBZ: instellingen en bevolking: statistieken van bevolking. *FOD Binnenlandse zaken*. Geraadpleegd via: <http://www.ibz.rrn.fgov.be/nl/rijksregister/statistieken-van-bevolking>.
- Gallagher, M. (1992). Comparing Proportional Representation Electoral Systems: Quotas, Thresholds, Paradoxes and Majorities. *British Journal of Political Science*, 22(4), 469-496.
- Geddis, A. (2016). Parliamentary Government in New Zealand: lines of continuity and moments of change. *International Journal of Constitutional Law*, 14(1), 99-118.
- Greenfield, J. (2017, april). *What if America voted like France?* Geraadpleegd via <http://www.politico.com>.
- Harfst, P., Dingler, S. C., Fortin-Rittberger, J., Noseck, J. & Kosanke, S. (2018). Elusive idee – The mechanical versus psychological effect of electoral rules at the district level. *Electoral Studies*, 53(1), 90-98.
- Hellings, B., Bacquelaïne, D. & Gennez, C. (2014, april 24). *Verslag namens de gemengde parlementaire commissie “federale kieskring”*. Geraadpleegd via <http://www.dekamer.be>
- Hix, S., Hortala-Vallve, R. & Riambeau-Armet, G. (2016). The effect of district magnitude on voting behavior. *The Journal of Politics*, 79(1), 356-361.
- Hooghe, M. & Deschouwer, K. (2011). Veto Players and Electoral Reform in Belgium. *West European Politics*, 34(3), 626-643.
- Humphreys, M. (2011). Can compactness constraint gerrymandering? *Irish Political Studies*, 26(4), 513-520.
- Karp, A. (2006). Political Knowledge about electoral rules: comparing mixed member proportional systems in Germany and New Zealand. *Electoral Studies* 25(4), 714-730.
- Katz, R. (2005). Why are there so many (or so few) electoral reforms? In M. Gallagher en P. Mitchell (Red.), *The Politics of Electoral systems* (pp. 57-78). Oxford: University Press.
- Khattabi, Z. (2014, oktober 21). *Wetsvoorstel tot wijziging van de kieswetgeving om de gelijkheid van kansen tussen vrouwen en mannen bij verkiezingen te bevorderen*. Geraadpleegd via <http://www.dekamer.be>.

- Laakso, M. & Taagepera, R. (1979). Effective Number of Parties: A Measure with Application to West Europe. *Comparative Political Studies* 12(1), 3-27.
- Lano, P. (2002, juni 20). *Wetsvoorstel tot wijziging van de bij het Kieswetboek toegevoegde tabel houdende indeling van het grondgebied in kieskringen*. Geraadpleegd via <http://www.dekamer.be>.
- Lijphart, A. (1994). *Electoral Systems and Party Systems: A Study of Twenty-Seven Democracies, 1945–1990*. Oxford University Press, Oxford.
- Loones, M. (1991, juni 14). *Wetsvoorstel tot aanvulling van artikel 176 van het Kieswetboek*. Geraadpleegd via <http://www.dekamer.be>.
- Lutgen, B. (2013, december 17). *Wetsvoorstel tot wijziging van het kieswetboek, teneinde de lijststem en de devolutieve werking ervan af te schaffen*. Geraadpleegd via <http://www.dekamer.be>.
- Lutgen, B. & Delpéree, F. (2015, november 5). *Wetsvoorstel tot wijziging van het kieswetboek, met het oog op de afschaffing van de devolutieve werking van de lijststem*. Geraadpleegd via <http://www.dekamer.be>.
- Maddens, B. (2006). *Kiesstelsels*. Leuven: Acco.
- Massicotte, L. & Blais, A. (1999). Mixed electoral systems: a conceptual and empirical survey. *Electoral Studies*, 18(3), 341-366.
- Michel, L. (1991, augustus 29). *Herziening van de grondwet: herziening van Titel III door de invoeging van een artikel 26ter*. Geraadpleegd via <http://www.dekamer.be>.
- Milazzo, C., Moser, R. G. & Scheiner, E. (2018). Social diversity affects the number of parties even under first past the post rules. *Comparative Political Studies*, 51(7), 938-974.
- Milner, H. (2016). Electoral Reform: the power of the PMO and Justin Trudeau. *Inroads*, 38(4), 58-61.
- Nagy, M. & Nollet, J.-M. (2006, maart 2). *Herziening van de grondwet: voorstel tot herziening van artikel 63, ten einde een vierde van de leden van de Kamer van volksvertegenwoordigers te laten kiezen in een federale kieskring*. Geraadpleegd via <http://www.dekamer.be>.

- Nohlen, D. (1984). Two incompatible principles of representation. In A. Lijphart en B. Grofman (Red.), *Choosing an electoral system* (pp. 83-89). New York: Praeger Publishers.
- Norris, P. (1999). Choosing Electoral Systems: Proportional, Majoritarian and Mixed Systems. *International Political Science Review*, 18(3), 297-312.
- Norris, P. (2004). *Electoral engineering: Voting rules and political behavior*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Norris, P., Wynter, T. & Cameron, S. (2018). *Corruption and Coercion: the year in elections 2017*. Sydney: The Electoral Integrity Project.
- Otjes, S. (2017a, juni). *Wat als... Nederland het Britse kiesstelsel zou hebben?* Geraadpleegd via <http://www.stukroodvlees.nl>.
- Otjes, S. (2017b, juni). *Wat als... Nederland het Franse kiesstelsel had?* Geraadpleegd via <http://www.stukroodvlees.nl>.
- Otjes, S. (2017c, september). *Wat als... Nederland het Duitse kiesstelsel had?* Geraadpleegd via <http://www.stukroodvlees.nl>.
- Pachon, M., Carroll, R. & Barragan, H. (2017). Ballot design and invalid votes: evidence from Colombia. *Electoral Studies*, 48(1), 98-110.
- Pierzgalki, M. (2018). Balancing disproportionality and parliamentary fragmentation: A simulation study of mechanical effects of district magnitude on electoral outcome. *Electoral Studies*, 54(1), 205-217.
- Pilet, J.-B. (2007). *Changer pour gagner? Les réformes électorales en Belgique*. Brussel: Editions de l'Université de Bruxelles.
- Plescia, C. (2017). On the mismeasurement of sincere and strategic voting in mixed-member electoral systems. *Electoral Studies*, 48(1), 19-29.
- Rae, D., Hanby, V. & Loosemore, J. (1973). Thresholds of Representation and Thresholds of Exclusion: An analytic note on representation. *Comparative Political Studies*, 3(4), 479-488.
- Reynolds, A., Reilly, B. & Ellis, A. (2005). *Electoral System Design: The New International IDEA Handbook*. Stockholm: IDEA Institute.
- Rokkan, S. (1970). *Citizens, Elections and Parties*. Oslo: University Forlaget.

- Sartori, G. (1968). Political Development and Political Engineering. In J. D. Montgomery en A. O. Hirschman (Red.), *Public Policy* xii (pp. 261-298). Cambridge: Harvard University Press.
- Singer, M. & Greshman, Z. (2018). Do Change in district magnitude affect electoral fragmentation? Evidence over time and district level. *Electoral Studies*, 54(1), 172-181.
- Singer, M. M. & Stephenson, L. B. (2009). The Political Context and Duverger's theory: Evidence at the district level. *Electoral Studies*, 28(3), 480-491.
- Stafford, D. (1970). The Electoral System of Canada. *The American Political Science Review*, 64(1), 168-176.
- Taagepera, R. & Shugart, M. S. (1993). Predicting the number of parties: a quantitative model of Duverger's Mechanical Effect. *The American Political Science Review*, 87(2), 455-464.
- Taagepera, R. (1998). Nationwide Inclusion and Exclusion Threshold of Representation. *Electoral Studies*, 17(4), 405-417.
- Van Hecke, S. (2010, oktober 7). *Herziening van de grondwet: voorstel tot herziening van artikel 63 van de grondwet, ten einde een vierde van de leden van de Kamer van volksvertegenwoordigers te laten kiezen in een federale kieskring*. Geraadpleegd via <http://www.dekamer.be>.
- Van Quickenborne, V. & Dewael, P. (2015, februari 9). *Wetsvoorstel tot wijziging van het kieswetboek, wat de afschaffing van de devolutive werking van de lijststem betreft*. Geraadpleegd via <http://www.dekamer.be>.
- Van Quickenborne, V. & Dewael, P. (2017, januari 12). *Voorstel van verklaring tot herziening van artikel 61, eerste lid van de grondwet*. Geraadpleegd via <http://www.dekamer.be>.
- Van Vaerenbergh, M. (1992, januari 30). *Wetsvoorstel tot wijziging van artikel 176 van het kieswetboek*. Geraadpleegd via <http://www.dekamer.be>.

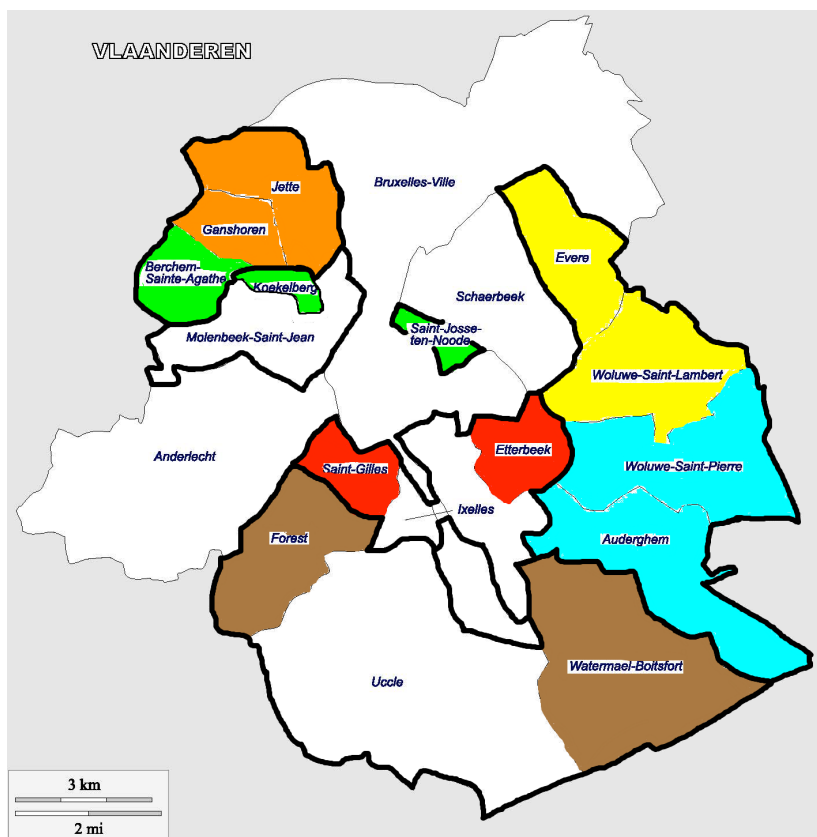
Bijlage 1: Clustering van de nieuwe kieskringen

In deze bijlage zijn de kieskringen van het meerderheidsstelsel en het *first past the post*-gedeelte van het parallel stelsel hertekend.

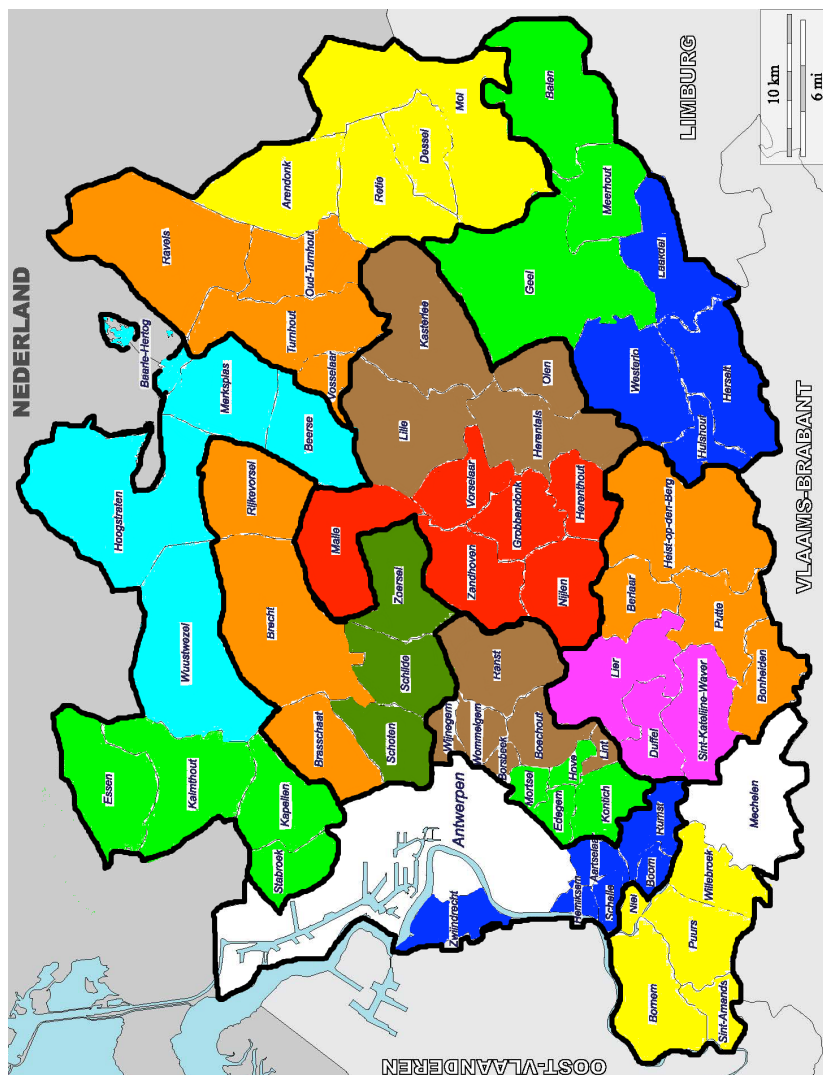
Voor het meerderheidsstelsel vormen de gemeenten met dezelfde kleur een kieskring. Binnen de gemeenten die wit gekleurd zijn, worden een of meer zetels verdeeld.

De kieskringen voor het *first past the post*-gedeelte van het parallel stelsel worden aangeduid met de dikke zwarte lijnen.

Bijlage 1.1. Kieskringen Brussels Hoofdstedelijk Gewest

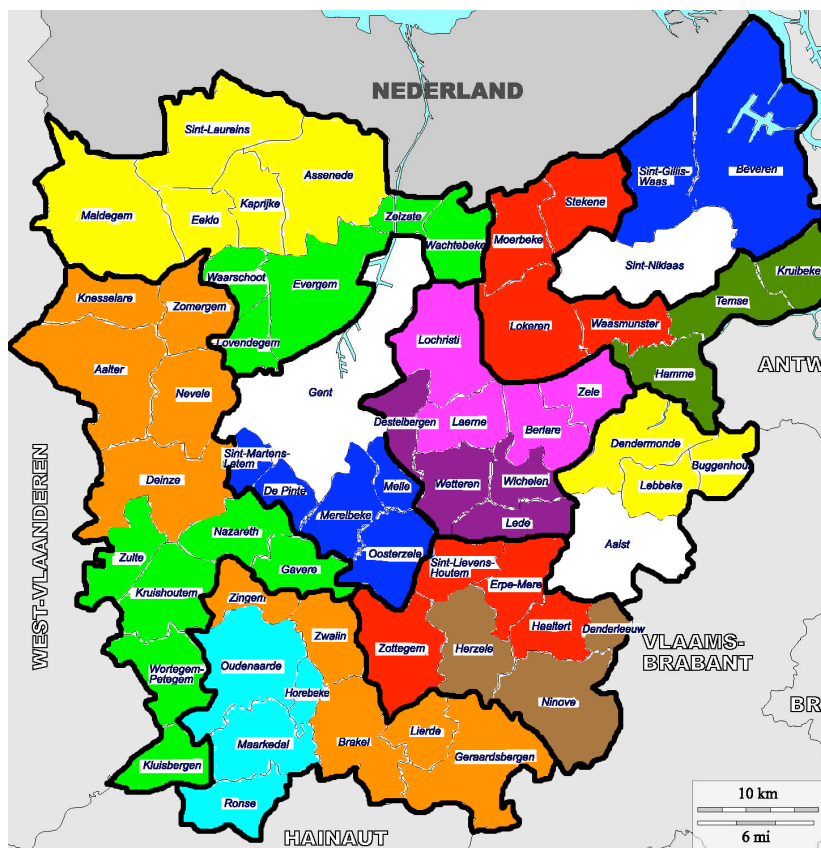
Bijlage 1.2. Kieskringen Antwerpen

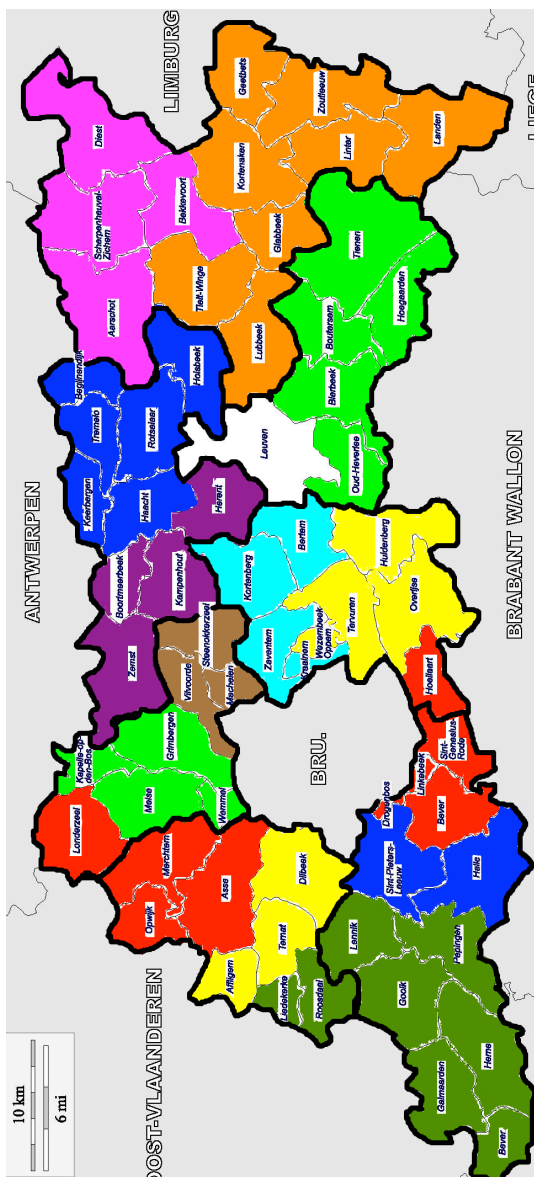
Bijlage 1.3. Kieskringen Limburg

Bijlage 1.4. Kieskringen Oost-Vlaanderen

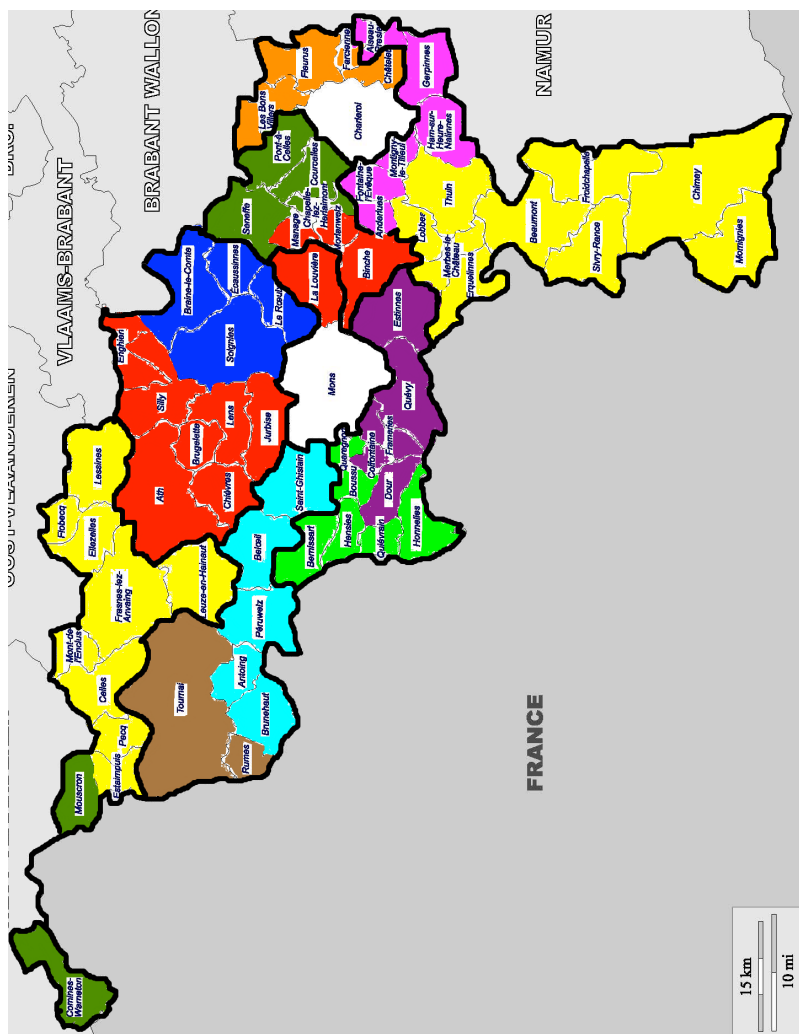
Bijlage 1.5. Kieskringen Vlaams-Brabant

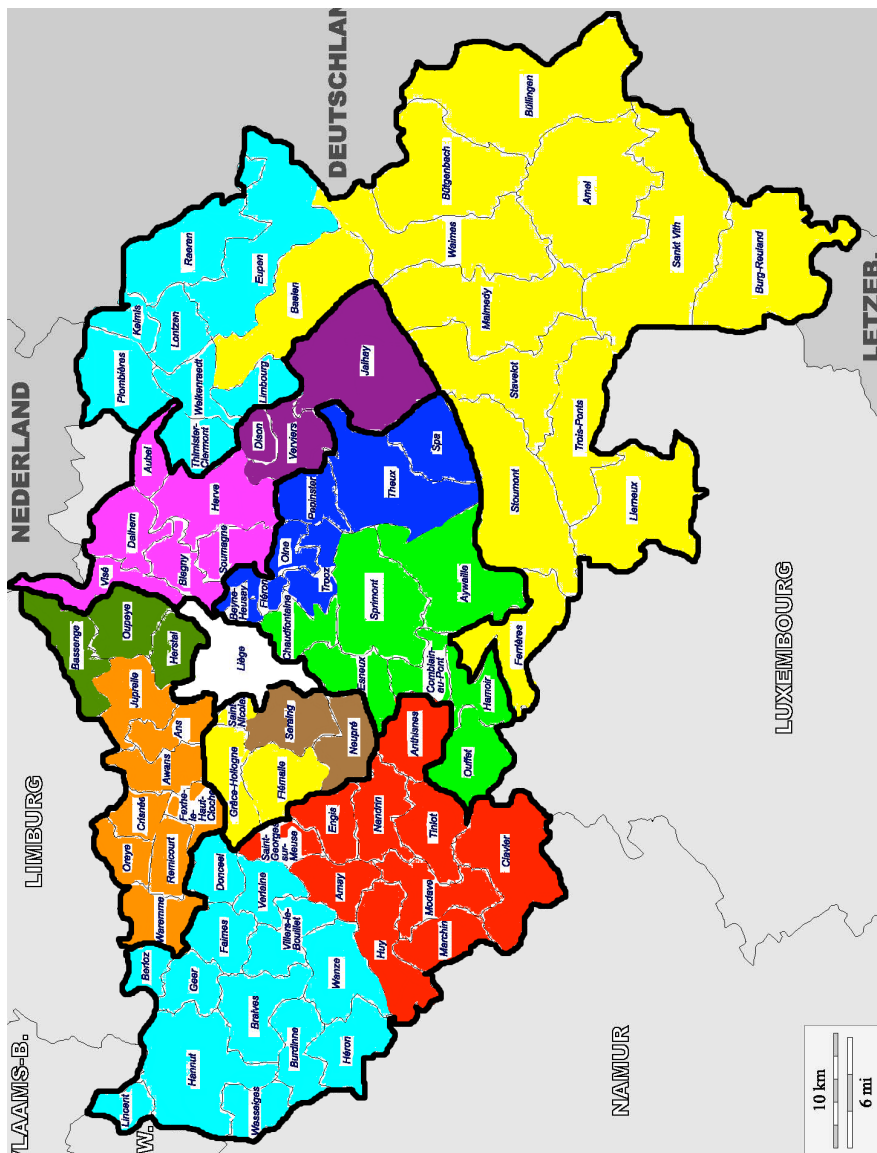
Bijlage 1.6. Kieskringen West-Vlaanderen

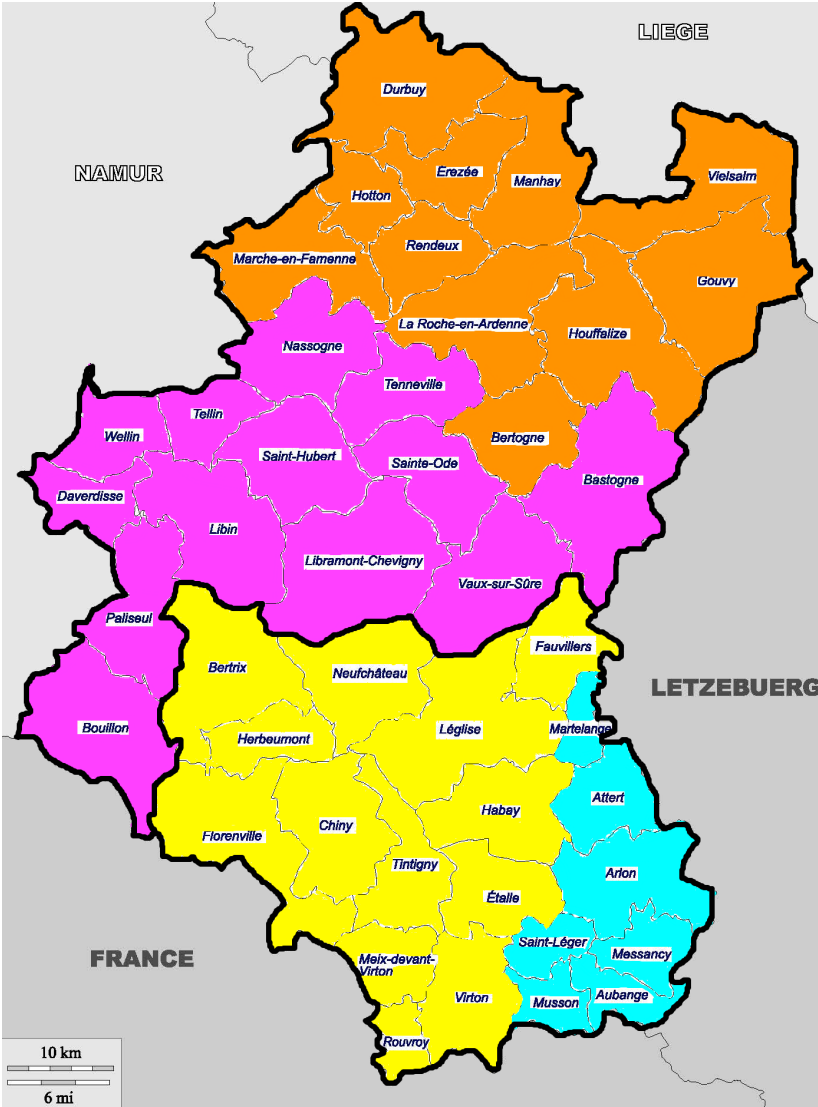
Bijlage 1.7. Kieskringen Henegouwen

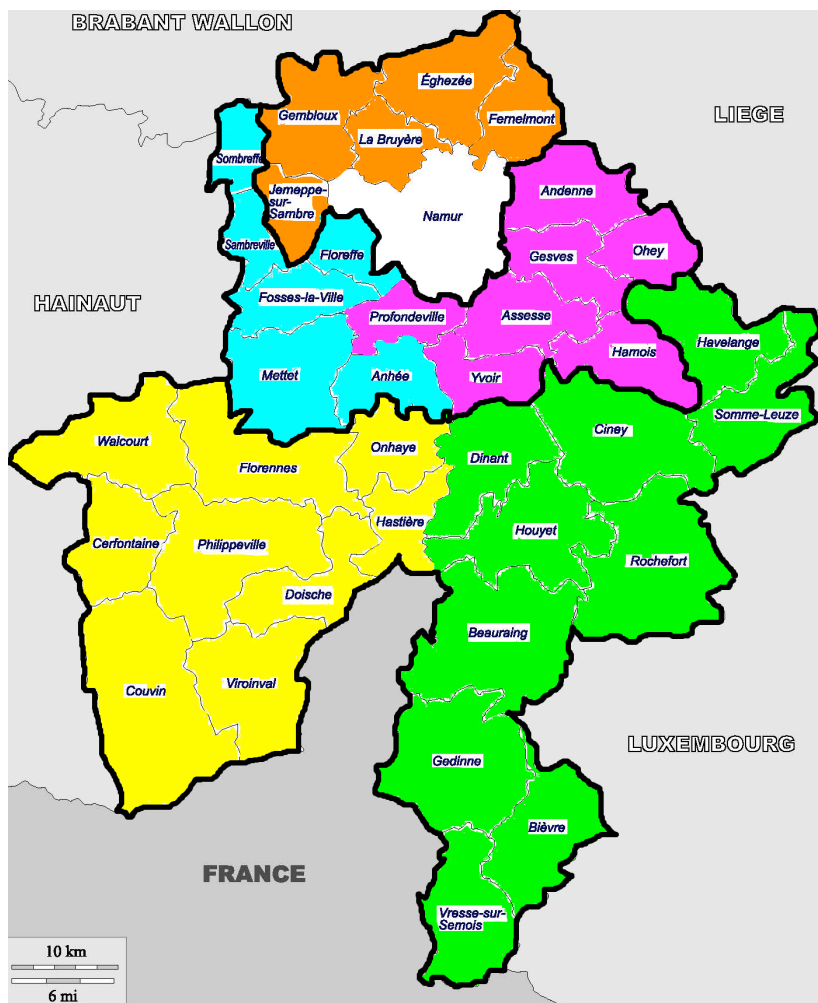
Bijlage 1.8. Kieskringen Luik

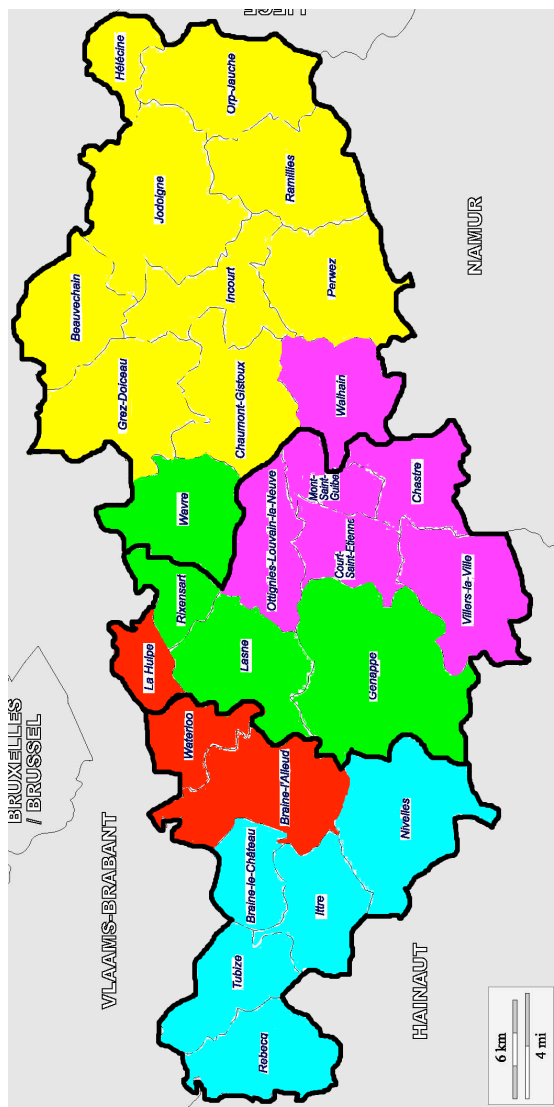
Bijlage 1.9. Kieskringen Luxemburg

Bijlage 1.10. Kieskringen Namen

Bijlage 1.11. Kieskringen Waals-Brabant

Bijlage 2: Resultaten van het meerderheidsstelsel

In deze bijlage worden de resultaten van het meerderheidsstelsel in detail weergegeven. De partij die de relatieve meerderheid van de stemmen in de kieskring haalt en zo de zetel, is telkens in het geel aangeduid.

Bijlage 2.1. Resultaten Brussels Hoofdstedelijk Gewest

	Inwoners	MR	VB	FDF	Open Vld	Ecolo
Jette	51.835	4.743	385	2.069	916	2.236
Ganshoren	24.480	2.592	194	1.084	681	852
	76.315	7.335	579	3.153	1.597	3.088
Sint-Agheta-Berchem	24.705	2.736	218	969	465	869
Koekelberg	21.468	2.277	89	507	248	745
Sint-Joost-ten-Node	26.946	679	85	331	137	853
	73.119	5.692	392	1.807	850	2467
Evere	40.225	3.284	242	2.078	595	1.289
Sint-Lambrechts-Woluwe	54.951	5.767	156	7.426	544	2.012
	95.176	9.051	398	9.504	1.139	3.301
Sint-Pieters-Woluwe	41.167	6.781	91	3.059	533	1.678
Oudergem	33.344	3.916	91	4.339	345	1.900
	74.511	10.697	182	7.398	878	3.578
Sint-Gillis	49.805	2.127	111	780	296	2.726
Etterbeek	47.279	4.866	125	1.839	392	2.276
	97.084	6.993	236	2.619	688	5.002
Vorst	55.478	4.726	177	2.036	354	2.998
Watermaal-Bosfoorde	24.849	3.253	56	2.543	248	2.331
	80.327	7.979	233	4.579	602	5.329
Anderlecht	117.597	8.010	826	2.740	1.155	3.266
Ukkel	82.026	14.604	224	4.551	739	3.887
Elsene	86.148	7.696	160	2.775	626	4.640
Schaarbeek 2 zetels	131.456	7.331	426	4.800	1.028	5.637
Brussel 2 zetels	174.272	9.857	761	4.321	2.143	5.961
Sint-Jans-Molenbeek 2 zetels	95.514	6.078	440	1.786	773	2.227

	Inwoners	PS	Sp.a	N- VA	cdH	CD&V	PP
Jette	51.835	5.721	687	923	2.882	574	578
Ganshoren	24.480	2.781	251	521	1.174	302	340
	76.315	8.502	938	1.444	4.056	876	918
Sint-Agheta-Berchem	24.705	2.519	243	631	1.263	411	295
Koekelberg	21.468	2.273	242	281	716	161	124
Sint-Joosten-Node	26.946	4.230	197	170	1.060	101	65
	73.119	9.022	682	1082	3.039	673	484
Evere	40.225	5.020	226	516	1.485	309	505
Sint-Lambrechts-Woluwe	54.951	2.825	180	470	2.100	380	391
	95.176	7.845	406	986	3.585	689	896
Sint-Pieters-Woluwe	41.167	1.996	124	335	2.480	398	270
Oudergem	33.344	2.188	122	287	971	281	259
	74.511	4.184	246	622	3.451	679	529
Sint-Gillis	49.805	5.109	317	265	1.094	131	167
Etterbeek	47.279	3.281	234	335	1.625	241	250
	97.084	8.390	551	600	2.719	372	417
Vorst	55.478	6.065	269	358	1.894	215	294
Watermaal-Bosforde	24.849	2.410	122	173	799	163	256
	80.327	8.475	391	531	2.693	378	550
Anderlecht	117.597	13.767	1.253	1.573	4.142	865	1.051
Ukkel	82.026	6.011	217	648	2.627	333	576
Elsene	86.148	6.159	417	572	2.057	316	397
Schaarbeek 2 zetels	131.456	15.337	911	890	4.918	640	689
Brussel 2 zetels	174.272	18.529	1.846	2.133	6.813	1.304	1.114
Sint-Jans-Molenbeek 2 zetels	95.514	12.052	1.438	971	3.542	550	553

	Inwoners	PTB* PVDA	MG	La Droite	Debout Les Belges	GC	Nation
Jette	51.835	741	26	108	583	49	62
Ganshoren	24.480	324	10	67	306	23	54
	76.315	1.065	36	175	889	72	116
Sint- Agheta- Berchem	24.705	297	10	58	277	25	45
Koekelberg	21.468	330	11	33	233	13	25
Sint-Joost- ten-Node	26.946	388	15	19	207	21	14
	73.119	1.015	36	110	717	59	84
Evere	40.225	526	17	94	371	42	235
Sint- Lambrechts -Woluwe	54.951	480	19	87	290	35	69
	95.176	1.006	36	181	661	77	304
Sint- Pieters- Woluwe	41.167	308	4	71	148	22	35
Oudergem	33.344	428	16	87	180	37	36
	74.511	736	20	158	328	59	71
Sint-Gillis	49.805	1.240	22	50	478	175	39
Etterbeek	47.279	612	17	57	359	51	30
	97.084	1.852	39	107	837	226	69
Vorst	55.478	1.119	32	62	493	106	103
Watermaal- Bosforde	24.849	525	13	53	143	37	24
	80.327	1.644	45	115	636	143	127
Anderlecht	117.597	1.559	57	297	1.449	122	197
Ukkel	82.026	1.020	38	161	491	73	64
Elsene	86.148	1.574	47	120	533	157	49
Schaarbeek 2 zetels	131.456	2.579	80	147	1.227	176	160
Brussel 2 zetels	174.272	2.633	59	232	1.765	155	139
Sint-Jans- Molenbeek 2 zetels	95.514	1.957	48	174	1.181	78	108

	Inwoners	Agora Erasmus	PL	Egalitaires	La Lutte De Strijd	Islam
Jette	51.835	16	30	37	12	422
Ganshoren	24.480	3	21	12	2	175
	76.315	19	51	49	14	597
Sint-Agheta-Berchem	24.705	12	14	20	4	200
Koekelberg	21.468	2	11	19	3	240
Sint-Joosten-Node	26.946	7	14	50	3	283
	73.119	21	39	89	10	723
Evere	40.225	14	24	37	10	297
Sint-Lambrechts-Woluwe	54.951	15	34	11	4	120
	95.176	29	58	48	14	417
Sint-Pieters-Woluwe	41.167	10	14	6	3	44
Oudergem	33.344	11	30	7	5	74
	74.511	21	44	13	8	118
Sint-Gillis	49.805	13	33	35	7	363
Etterbeek	47.279	16	38	15	7	203
	97.084	29	71	50	14	
Vorst	55.478	13	29	29	11	422
Watermaal-Bosforde	24.849	10	22	8	2	42
	80.327	23	51	37	13	464
Anderlecht	117.597	38	60	94	26	1.524
Ukkel	82.026	25	51	24	9	181
Elsene	86.148	26	66	37	19	310
Schaarbeek 2 zetels	131.456	46	83	167	22	1.337
Brussel 2 zetels	174.272	41	79	190	19	1.708
Sint-Jans-Molenbeek 2 zetels	95.514	29	30	122	24	1.291

Bijlage 2.2. Resultaten Antwerpen

	inwoners	Groen	Vlaams Belang	Open Vld	sp.a	N-VA
Essen	18.766	784	822	791	1.045	4.030
Kalmthout	18.484	1.081	600	953	965	4.579
Kapellen	26.723	1.408	1.106	3.376	1.495	7.503
Stabroek	18.486	657	1.351	1.198	1.423	5.499
	82.459	3.930	3.879	6.318	4.928	21.611
Wuustwezel	20.437	765	888	1.237	727	5.247
Hoogstraten	21.234	932	472	1.817	573	4.287
Merkspas	8.620	484	260	1.546	282	1.865
Baarle-Hertog	2.685	89	51	107	44	340
Beerse	17.893	780	916	1.036	841	5.344
	70.869	3.050	2.587	5.743	2.467	17.083
Brasschaat	37.779	2.066	1.879	2.605	1.888	11.649
Brecht	28.776	1.142	1.593	1.703	1.319	9.158
Rijkevorsel	11.862	460	459	1.010	528	3.415
	78.417	3.668	3.931	5.318	3.735	24.222
Schoten	34.258	1.976	1.996	1.883	2.069	10.985
Schilde	19.516	840	699	1.842	570	7.071
Zoerel	21.855	1.163	846	1.482	897	7.529
	75.629	3.979	3.541	5.207	3.536	25.585
Malle	15.260	841	643	944	714	4.619
Vorselaar	7.775	453	399	543	543	2.066
Zandhoven	12.841	672	547	804	487	4.244
Grobbendonk	11.233	563	529	1.183	825	3.214
Nijlen	22.688	1.345	1.099	1.381	1.333	7.133
Herenthout	8.845	398	366	573	537	2.299
	78.642	4.272	3.583	5.428	4.439	23.575
Wijnegem	9.664	644	489	514	509	2.931
Wommelgem	12.784	678	643	927	518	4.154
Borsbeek	10.575	705	539	483	572	3.289
Boechout	12.915	1.174	452	922	642	4.038
Lint	8.767	641	327	704	494	2.866
Ranst	18.964	1.192	861	1.477	773	6.261
	73.669	5.034	3.311	5.027	3.508	23.539
Mortsel	25.570	2.867	933	1.633	1.550	6.662
Edegem	21.820	1.630	697	1.850	1.093	6.547
Hove	8.152	755	200	822	368	2.584
Kontich	20.942	1.499	826	1.740	1.102	6.466
	76.484	6.751	2.656	6.045	4.113	22.259
Antwerpen 7 zetels	518.675	37.672	20.673	24.030	44.986	92.190
Mechelen	85.549	6.440	3.169	7.616	7.763	16.991

	inwoners	Groen	Vlaams Belang	Open Vld	sp.a	N-VA
Zwijndrecht	18.978	1.542	1.179	896	1.657	5.194
Hemiksem	11.234	544	639	595	1.079	2.634
Aartselaar	14.219	738	546	1.350	773	4.724
Schelle	8.360	482	424	466	588	2.366
Boom	17.782	905	810	853	2.083	4.044
Rumst	15.080	789	704	864	1.587	4.081
	85.653	5.000	4.302	5.024	7.767	23.043
Niel	10.224	465	567	865	1.033	2.408
Bornem	21.128	1.134	847	1.269	1.724	5.214
Sint-Amands	8.408	478	310	600	606	2.008
Puurs	17.194	909	712	1.256	927	4.385
Willebroek	26.065	1.282	1.037	1.439	3.632	5.867
	83.019	4.268	3.473	5.429	7.922	19.882
Lier	35.215	3.702	2.409	4.601	3.369	11.451
Duffel	17.276	1.190	813	1.017	924	4.927
Sint-Katelijne-Waver	20.674	1.028	998	1.734	995	5.790
	73.165	5.920	4.220	7.352	5.288	22.168
Berlaar	11.382	582	552	731	1.053	3.216
Putte	17.374	742	801	2.076	925	4.655
Heist-op-den-Berg	42.401	1.998	2.092	2.965	4.032	11.149
Bonheiden	14.815	967	529	1.513	762	4.396
	85.972	4.289	3.974	7.285	6.772	23.416
Lille	16.390	941	785	933	764	4.583
Kasterlee	18.472	904	687	1.137	832	5.199
Herentals	27.776	1.709	1.250	1.803	2.433	7.300
Olen	12.377	615	521	848	851	3.158
	75.015	4.169	3.243	4.721	4.880	20.240
Ravels	14.808	416	487	605	408	2.736
Turnhout	43.368	3.046	1.990	2.074	3.980	8.992
Oud-Turnhout	13.448	744	592	686	777	3.346
Vosselaar	11.008	630	463	797	635	3.181
	82.632	4.836	3.532	4.162	5.800	18.255
Arendonk	13.243	556	576	608	804	3.395
Retie	11.179	453	394	683	491	2.863
Dessel	9.521	272	402	416	510	3.099
Mol	36.123	1.586	1.396	1.847	2.821	9.193
	70.066	2.867	2.768	3.554	4.626	18.550
Geel	39.535	2.042	1.672	2.146	2.632	9.871
Balen	22.337	718	1.185	1.196	1.837	6.184
Meerhout	10.254	427	564	796	879	2.470
	72.126	3.187	3.421	4.138	5.348	18.525
Westerlo	24.689	1.197	1.080	1.519	1.275	6.774
Hulsthout	10.324	419	638	647	735	2.606
Herselt	14.410	621	808	992	875	4.127
Laakdal	15.866	587	962	884	1.136	4.344
	65.289	2.824	3.488	4.042	4.021	17.851

	inwoners	CD&V	PVDA	R.O.S. S.E.M.	Piraten partij	B.U.B.
Essen	18.766	2.323	331	24	109	8
Kalmthout	18.484	2.472	452	25	115	13
Kapellen	26.723	1.654	586	44	175	12
Stabroek	18.486	1.481	426	41	171	16
	82.459	7.930	1.795	134	570	49
Wuustwezel	20.437	3.543	378	37	127	11
Hoogstraten	21.234	2.615	148	18	80	5
Merksplas	8.620	995	102	7	31	5
Baarle-Hertog	2.685	304	31	4	8	1
Beerse	17.893	2.370	260	32	96	8
	70.869	9.827	919	98	342	30
Brasschaat	37.779	3.582	790	46	264	31
Brecht	28.776	3.174	441	40	191	14
Rijkevorsel	11.862	1.467	128	23	45	9
	78.417	8.223	1.359	109	500	54
Schoten	34.258	2.634	812	55	290	16
Schilde	19.516	1.726	242	24	97	4
Zoerel	21.855	2.521	346	41	125	11
	75.629	6.881	1.400	120	512	31
Malle	15.260	1.780	247	28	106	4
Vorselaar	7.775	1.178	157	28	76	7
Zandhoven	12.841	2.093	190	22	98	7
Grobbendonk	11.233	1.232	216	27	75	9
Nijlen	22.688	3.014	414	38	186	12
Herenthout	8.845	1.618	182	31	156	7
	78.642	10.915	1.406	174	697	46
Wijnegem	9.664	862	220	14	70	6
Wommelgem	12.784	1.041	236	14	87	12
Borsbeek	10.575	797	311	15	73	5
Boechout	12.915	1.287	282	15	84	5
Lint	8.767	937	132	11	54	1
Ranst	18.964	2.143	305	26	127	12
	73.669	7.067	1.486	95	495	41
Mortsel	25.570	2.053	769	25	178	19
Edegem	21.820	2.199	487	21	106	17
Hove	8.152	880	178	9	39	4
Kontich	20.942	2.264	453	22	148	15
	76.484	7.396	1.887	77	471	55
Zwijndrecht	18.978	1.467	601	30	130	15
Hemiksem	11.234	1.101	312	25	64	5
Aartselaar	14.219	1.488	215	11	79	10
Schelle	8.360	974	181	4	51	3
Boom	17.782	1.357	445	28	93	12
Rumst	15.080	1.919	270	25	97	18
	85.653	8.306	2.024	123	514	63

	inwoners	CD&V	PVDA	R.O.S. S.E.M.	Piraten partij	B.U.B.
Niel	10.224	656	243	27	79	8
Bornem	21.128	3.965	460	29	125	5
Sint-Amands	8.408	1.405	131	18	50	2
Puurs	17.194	3.442	281	17	69	12
Willebroek	26.065	2.209	530	41	121	20
	83.019	11.677	1.645	132	444	47
Lier	35.215	3.975	1.037	68	448	68
Duffel	17.276	2.349	359	35	125	6
Sint-Katelijne- Waver	20.674	2.936	288	34	150	15
	73.165	9.260	1.684	137	723	89
Berlaar	11.382	1.359	214	17	83	3
Putte	17.374	2.333	274	33	104	8
Heist-op-den- Berg	42.401	5.421	1.107	86	302	24
Bonheiden	14.815	1.783	233	31	98	6
	85.972	10.896	1.828	167	587	41
Lille	16.390	2.945	259	31	82	6
Kasterlee	18.472	3.682	267	37	101	14
Herentals	27.776	3.648	625	83	221	40
Olen	12.377	1.954	249	50	91	7
	75.015	12.229	1.400	201	495	67
Ravels	14.808	2.378	92	15	50	8
Turnhout	43.368	4.665	1.077	88	251	37
Oud-Turnhout	13.448	1.902	171	15	54	8
Vosselaar	11.008	1.494	181	15	78	8
	82.632	10.439	1.521	133	433	61
Arendonk	13.243	1.848	139	20	62	9
Retie	11.179	2.121	104	19	52	6
Dessel	9.521	1.478	135	9	30	15
Mol	36.123	5.363	776	71	190	47
	70.066	10.810	1.154	119	334	77
Geel	39.535	6.302	946	90	256	28
Balen	22.337	2.899	437	69	120	16
Meerhout	10.254	1.521	176	21	55	7
	72.126	10.722	1.559	180	431	51
Westerlo	24.689	4.550	492	67	167	18
Hulsthout	10.324	1.762	223	35	78	10
Herselt	14.410	2.110	263	66	81	7
Laakdal	15.866	2.452	316	54	102	13
	65.289	10.874	1.294	222	428	48
Antwerpen 7 zetels	518.675	23.051	24.466	599	2.652	363
Mechelen	85.549	6.914	2.754	158	483	67

Bijlage 2.3. Resultaten Limburg

	Inwoners	Groen	VB	Open Vld	Sp.a	N-VA
Lommel	33.981	1.160	1.010	1.602	5.713	5.988
Overpelt	15.233	850	533	770	1.208	3.010
Hechtel-Eksel	12.272	454	413	2.103	830	2.392
Leopoldsburg	15.524	540	825	754	2.014	3.322
	77.010	3.004	2.781	5.229	9.765	14.712
Hamont-Achel	14.417	429	401	703	706	2.422
Neerpelt	17.111	715	494	869	1.285	3.356
Bocholt	12.949	391	473	870	1.068	2.814
Bree	15.904	528	679	1.854	954	3.555
Peer	16.415	614	654	1.067	1.211	3.852
	76.796	2.677	2.701	5.363	5.224	15.999
Kinrooi	12.270	259	507	633	768	2.452
Maaseik	25.211	698	1.199	1.839	2.385	5.263
Dilsen-Stokkem	20.292	553	805	2.322	2.192	3.540
As	8.202	281	348	520	739	1.951
	65.975	1.791	2.859	5.314	6.084	13.206
Meeuwen-Gruitrode	13.051	382	487	785	661	2.888
Opglabbeek	10.314	349	481	613	643	2.550
Houthalen-Helchteren	30.573	1.188	1.300	1.645	4.423	5.768
Zonhoven	21.271	856	946	1.998	2.158	5.346
	75.209	2.775	3.214	5.041	7.885	16.552
Heusden-Zolder	33.137	1.339	1.246	1.842	5.123	6.779
Lummen	14.660	616	641	1.030	1.554	3.485
Herk-de-Stad	12.685	499	382	1.275	1.771	2.851
Halen	9.509	330	368	808	937	1.988
	69.991	2.784	2.637	4.955	9.385	15.103
Tessenderlo	18.516	671	922	1.308	2.389	4.292
Ham	10.729	434	558	793	969	2.478
Beringen	45.676	1.520	2.742	2.344	6.377	9.263
	74.921	2.625	4.222	4.445	9.735	16.033
Nieuwekerken	6.938	251	235	630	938	1.425
Alken	11.495	639	319	1.355	999	2.771
Wellen	7.407	226	292	979	1.285	1.505
Sint-Truiden	40.118	1.365	1.356	4.373	5.658	8.145
	65.958	2.481	2.202	7.337	8.880	13.846
Diepenbeek	19.074	885	924	1.480	1.792	4.774
Bilzen	32.138	1.064	1.484	2.806	3.124	7.026
Hoeselt	9.709	363	419	929	728	2.379
Kortessem	8.358	328	258	1.063	820	1.711
Borgloon	10.672	300	306	1.776	1.743	1.779
	79.951	2.940	3.391	8.054	8.207	17.669
Genk	65.936	2.476	2.522	2.653	8.352	10.786
Zutendaal	7.269	253	318	549	453	1.770
	73.205	2.729	2.840	3.202	8.805	12.556

	Inwoners	Groen	VB	Open Vld	Sp.a	N-VA
Gingelom	8.386	270	232	866	1.680	1.396
Heers	7.221	196	259	928	1.163	1.247
Tongeren	30.855	1.573	1.556	4.547	4.740	5.635
Herstappe	89	4	1	28	13	8
Riemst	16.558	472	486	1.362	932	3.031
Voeren	4.127	72	74	182	72	567
	67.236	2.587	2.608	7.913	8.600	11.884
Lanaken	25.779	598	1.028	2.920	1.696	3.968
Maasmechelen	37.773	1.425	1.261	2.882	4.381	5.167
	63.552	2.023	2.289	5.802	6.077	9.135
Hasselt	77.054	4.777	2.253	5.974	9.488	17.234

	Inwoners	CD&V	PVDA	B.U.B	R.O.S.S. E.M.	Piraten partij
Lommel	33.981	3.914	850	30	44	111
Overpelt	15.233	2.574	199	18	17	44
Hechtel-Eksel	12.272	1.497	139	11	14	54
Leopoldsburg	15.524	2.311	209	13	39	72
	77.010	10.296	1.397	72	114	281
Hamont-Achel	14.417	2.061	135	3	10	40
Neerpelt	17.111	2.976	255	9	24	65
Bocholt	12.949	2.438	125	5	19	50
Bree	15.904	2.714	160	18	22	54
Peer	16.415	3.269	207	11	48	73
	76.796	13.458	882	46	123	282
Kinrooi	12.270	2.669	94	6	10	32
Maaseik	25.211	3.479	265	13	28	71
Dilsen-Stokkem	20.292	2.745	277	12	30	81
As	8.202	1.246	197	9	12	34
	65.975	10.139	833	40	80	218
Meeuwen-Gruitrode	13.051	3.398	126	7	26	50
Opglabbeek	10.314	1.800	196	5	25	54
Houthalen-Helchteren	30.573	4.121	794	35	51	135
Zonhoven	21.271	2.396	345	11	37	142
	75.209	11.715	1.461	58	139	381
Heusden-Zolder	33.137	3.977	351	27	66	127
Lummen	14.660	2.567	163	18	33	57
Herk-de-Stad	12.685	1.729	108	11	26	74
Halen	9.509	1.849	97	7	13	54
	69.991	10.122	719	63	138	312

	Inwoners	CD&V	PVDA	B.U.B	R.O.S. S.E.M.	Piraten partij
Tessenderlo	18.516	2.542	239	12	34	115
Ham	10.729	1.641	155	11	27	55
Beringen	45.676	5.604	510	40	80	205
	74.921	9.787	904	63	141	375
Nieuwe-kerken	6.938	1.132	60	7	16	35
Alken	11.495	1.809	98	8	21	65
Wellen	7.407	864	76	4	17	39
Sint-Truiden	40.118	5.710	369	44	60	175
	65.958	9.515	603	63	114	314
Diepenbeek	19.074	2.495	327	15	37	126
Bilzen	32.138	5.224	401	21	38	144
Hoeselt	9.709	1.578	130	7	16	48
Kortessem	8.358	1.674	85	11	23	44
Borgloon	10.672	1.373	132	5	11	39
	79.951	12.344	1.075	59	125	401
Genk	65.936	8.972	3.162	41	93	306
Zutendaal	7.269	1.239	138	3	12	32
	73.205	10.211	3.300	44	105	338
Gingelom	8.386	1.052	100	20	15	31
Heers	7.221	1.072	65	6	16	16
Tongeren	30.855	4.412	395	53	54	179
Herstappe	89	11	3	0	2	1
Riemst	16.558	3.153	110	12	14	56
Voeren	4.127	277	16	6	2	4
	67.236	9.977	689	97	103	287
Lanaken	25.779	2.629	254	20	21	85
Maas-mechelen	37.773	5.628	764	30	51	136
	63.552	8.257	1.018	50	72	221
Hasselt	77.054	10.066	1.361	56	158	494

Bijlage 2.4. Resultaten Oost-Vlaanderen

	Inwoners	Groen	VB	Open Vld	Sp.a	N-VA	CD&V
Sint-Laureins	6.632	345	312	1.143	386	1.205	1.201
Assenede	14.133	719	620	1.779	1.224	2.851	1.932
Kaprijke	6.381	351	206	779	400	1.382	1.092
Eeklo	20.681	1.354	919	2.122	1.920	4.010	2.549
Maldegem	23.542	1.253	910	2.802	1.401	5.159	3.787
	71.369	4.022	2.967	8.625	5.331	14.607	10.561
Knesselare	8.259	490	296	891	612	1.740	1.268
Zomergem	8.428	476	254	1.043	599	1.705	1.587
Aalter	20.293	1.440	514	1.812	1.204	3.878	4.719
Nevele	12.109	801	430	1.512	935	2.447	1.998
Deinze	30.889	1.887	900	3.912	2.468	6.378	4.554
	79.978	5.094	2.394	9170	5.818	16.148	14.126
Zulte	15.707	710	525	2.089	1.037	3.586	2.449
Kruishoutem	8.056	335	214	1.005	348	1.660	2.130
Wortegem-Petegem	6.398	444	191	1.465	555	1.558	983
Kluisbergen	6.445	325	195	958	553	1.172	958
Nazareth	11.488	640	272	1.715	884	2.437	1.937
Gavere	12.768	721	361	2.465	992	2.673	1.390
	60.862	3.175	1.758	9.697	4.369	13.086	9.847
Sint-Martens-Latem	8.498	441	136	1.934	358	2.306	804
De Pinte	10.507	791	719	1.617	617	2.157	1.979
Merelbeke	24.539	2.357	654	3.761	1.761	4.666	2.629
Oosterzele	13.501	1.011	363	2.173	906	2.711	2.006
Melle	11.313	932	307	1.342	949	2.382	1.506
	68.358	5.532	2.179	10.827	4.591	14.222	8.924
Oudenaarde	30.963	1.797	710	4.920	2.122	5.705	4.187
Horebeke	2.028	127	40	454	120	416	235
Maarkedal	6.354	444	215	1.427	621	1.378	993
Ronse	26.078	955	815	2.554	3.508	3.407	3.076
	65.423	3.323	1.780	9.355	6.371	10.906	8.491
Zingem	7.521	435	219	1.299	454	1.432	1.182
Zwalm	8.098	486	189	1.673	664	1.660	812
Brakel	14.783	557	484	3.165	1.322	2.523	1.808
Lierde	6.563	259	236	1.147	650	1.410	811
Geraardsbergen	33.163	1.060	1.577	4.338	4.373	6.687	3.128
	70.128	2.797	2.705	11.622	7.463	13.712	7.741
Zottegem	26.133	1.297	724	3.575	3.250	5.740	2.973
Sint-Lievens-Houtem	10.207	373	360	1.821	718	2.314	1.156
Erpe-Mere	19.723	739	807	2.507	1.382	5.313	2.706
Haaltert	18.250	668	850	2.463	1.378	4.950	1.944
	74.313	3.077	2.741	10.366	6.728	18.317	8.779

	Inwoners	Groen	VB	Open Vld	Sp.a	N-VA	CD&V
Herzele	17.596	710	614	3.572	1.483	3.719	1.856
Ninove	38.448	1.454	3.923	5.657	3.450	7.396	2.954
Denderleeuw	19.830	738	1.208	1.616	2.341	4.539	1.729
	75.874	2.902	5.745	10.845	7.274	15.654	6.539
Dendermonde	45.573	2.176	2.243	4.231	4.090	10.384	6.403
Lebbeke	19.052	856	861	2.509	1.339	4.554	2.152
Bruggenhout	14.530	645	729	1.517	834	3.728	2.135
	79.155	3.677	3.833	8.257	6.263	18.666	10.690
Destelberge	17.977	1.216	571	2.759	1.391	4.290	1.839
Wetteren	25.064	1.379	1.075	3.451	2.132	5.696	2.766
Wichelen	11.552	494	506	2.242	790	2.751	1.167
Lede	18.445	774	816	2.320	1.210	4.787	2.491
	73.038	3.863	2.968	10.772	5.523	17.524	8.263
Lochristi	22.216	1.104	720	4.426	1.179	4.815	2.734
Laarne	12.512	583	377	2.229	824	2.979	1.646
Berlare	14.780	482	589	2.841	994	3.330	1.610
Zele	20.894	831	876	2.279	1.637	4.318	3.161
	70.402	3.000	2.562	11.775	4.634	15.442	9.151
Waasmunster	10.759	536	451	1.354	559	3.044	1.381
Lokeren	41.048	2.555	1.632	4.957	3.124	7.710	5.291
Moerbeke	6.355	296	323	1.378	417	1.204	544
Stekene	18.095	863	992	1.404	1.220	4.801	2.282
	76.257	4.250	3.398	9.093	5.320	16.759	9.498
Waarschoot	7.899	464	253	854	1.011	1.471	1.269
Lovendegem	9.485	618	427	1.318	762	2.093	1.377
Evergem	35.001	2.040	1.569	3.370	2.930	7.587	4.648
Zelzate	12.686	301	565	1.303	1.736	1.727	805
Wachtebeke	7.582	279	312	885	877	1.357	811
	72.653	3.702	3.126	7.730	7.316	14.235	8.910
Sint-Gillis-Waas	19.239	1.120	984	1.479	1.125	4.974	2.875
Beveren	47.937	2.776	2.761	3.038	2.965	13.098	6.796
	67.176	3.896	3.745	4.517	4.090	18.072	9.671
Kruibeke	16.590	961	787	1.117	1.370	4.263	2.170
Temse	29.492	1.445	1.622	2.364	2.617	7.036	3.344
Hamme	24.753	1.084	1.380	2.284	2.198	5.807	3.601
	70.835	3490	3.789	5.765	6.185	17.106	9.115
Gent 3 zetels	258.119	26.005	8.459	26.757	31.42 6	34.679	20.594
Sint-Niklaas	75.984	4.689	3.835	5.104	6.557	16.651	8.440
Aalst	84.760	3.767	4.305	8.596	6.526	20.618	7.845

	Inwoners	PVDA	Piraten Partij	R.O.S. S.E.M.	B.U.B.	SD&P	PVGW
Sint-Laureins	6.632	111	34	12	3	3	5
Assenede	14.133	398	64	39	15	5	6
Kaprijke	6.381	123	36	10	4	4	3
Eeklo	20.681	470	132	49	21	13	15
Maldegem	23.542	337	132	57	16	11	12
	71.369	1.439	398	167	59	36	41
Knesselare	8.259	86	49	33	7	8	4
Zomergem	8.428	107	57	19	7	5	5
Aalter	20.293	242	100	43	12	12	8
Nevele	12.109	153	63	16	7	4	3
Deinze	30.889	400	133	47	24	16	10
	79.978	988	402	158	57	45	30
Zulte	15.707	131	62	35	10	4	8
Kruishoutem	8.056	55	32	16	10	2	2
Wortegem- Petegem	6.398	65	25	11	4	3	4
Kluisbergen	6.445	69	29	16	6	3	3
Nazareth	11.488	136	67	13	6	3	8
Gavere	12.768	143	47	19	12	14	8
	60.862	599	262	110	48	29	33
Sint-Martens- Latem	8.498	54	47	7	3	0	2
De Pinte	10.507	131	52	6	16	0	1
Merelbeke	24.539	423	112	34	17	7	16
Oosterzele	13.501	202	52	30	10	2	2
Melle	11.313	191	76	17	15	8	4
	68.358	1.001	339	94	61	17	25
Oudenaarde	30.963	281	101	36	21	7	11
Horebeke	2.028	22	5	3	3	1	0
Maarkedal	6.354	86	33	8	2	4	3
Ronse	26.078	315	72	43	80	11	12
	65.423	704	211	90	106	23	26
Zingem	7.521	83	37	16	3	1	3
Zwalm	8.098	121	31	12	4	4	9
Brakel	14.783	212	74	19	12	7	8
Lierde	6.563	71	37	9	5	4	1
Geraardsbergen	33.163	433	164	66	43	62	33
	70.128	920	343	122	67	78	54
Zottegem	26.133	327	111	42	20	18	14
Sint-Lievens- Houtem	10.207	88	47	23	6	11	4
Erpe-Mere	19.723	201	78	32	15	106	11
Haaltert	18.250	180	70	27	15	48	14
	74.313	796	306	124	56	183	43

	Inwoners	PVDA	Piraten Partij	R.O.S. S.E.M.	B.U.B.	SD&P	PVGW
Herzele	17.596	208	76	24	13	16	13
Ninove	38.448	301	103	35	30	41	170
Denderleeuw	19.830	254	72	29	26	45	10
	75.874	763	251	88	69	102	193
Dendermonde	45.573	626	256	81	44	42	23
Lebbeke	19.052	213	99	23	21	19	12
Bruggenhout	14.530	138	75	31	14	12	11
	79.155	977	430	135	79	73	46
Destelberge	17.977	328	100	29	11	9	5
Wetteren	25.064	322	106	41	25	30	13
Wichelen	11.552	125	50	15	7	16	7
Lede	18.445	159	68	34	12	85	3
	73.038	934	324	119	55	140	28
Lochristi	22.216	297	93	35	11	11	9
Laarne	12.512	156	55	18	5	6	9
Berlare	14.780	167	67	27	16	12	8
Zele	20.894	216	93	32	10	17	13
	70.402	836	308	112	42	46	39
Waasmunster	10.759	116	43	16	10	4	4
Lokeren	41.048	690	222	75	26	14	18
Moerbeke	6.355	193	37	12	4	3	1
Stekene	18.095	293	116	37	12	5	17
	76.257	1.292	418	140	52	26	40
Waarschoot	7.899	124	47	15	7	6	3
Lovendegem	9.485	129	53	16	6	6	6
Evergem	35.001	736	212	96	30	23	25
Zelzate	12.686	1.462	52	22	13	4	9
Wachtebeke	7.582	277	43	12	8	2	5
	72.653	2.728	407	161	64	41	48
Sint-Gillis-Waas	19.239	285	96	36	9	13	18
Beveren	47.937	842	226	85	38	21	25
	67.176	1.127	322	121	47	34	43
Kruibeke	16.590	266	105	25	6	7	6
Temse	29.492	512	167	49	21	10	11
Hamme	24.753	297	114	65	23	13	16
	70.835	1.075	386	139	50	30	33
Gent 3 zetels	258.119	7.664	2.024	410	292	145	117
Sint-Niklaas	75.984	1.431	514	117	60	29	40
Aalst	84.760	1.081	468	147	87	1.218	52

Bijlage 2.5. Resultaten Vlaams-Brabant

	Inwoners	Groen	VB	FDF	Open Vld	Sp.a	N-VA
Londerzeel	18.372	697	624	26	3.554	1.410	4.039
Opwijk	14.351	627	334	14	3.225	646	3.169
Merchtem	16.101	652	297	73	4.785	537	2.830
Asse	32.695	1.377	798	345	5.611	2.017	5.694
	81.519	3.353	2.053	458	17.175	4.610	15.732
Kappelle-op-den-Bos	9.359	453	321	17	1.298	948	2.433
Meise	18.937	882	390	318	4.324	897	3.601
Grimbergen	37.016	1.979	1.103	1.127	5.798	2.395	5.830
Wemmel	16.100	308	76	220	1.380	195	801
	81.412	3.622	1.890	1.682	12.800	4.435	12.665
Zemst	23.243	1.265	850	45	3.080	1.563	5.541
Boortmeerbeek	12.187	598	348	14	2.107	924	2.835
Kampenhout	11.765	592	352	45	2.077	577	2.577
Herent	21.373	1.859	487	11	2.498	1.791	4.391
	68.568	4.314	2.037	115	9.762	4.855	15.344
Vilvoorde	43.626	1.727	1.070	1.261	5.014	5.175	4.670
Steenokkerzeel	11.934	510	389	111	1.884	748	2.844
Machelen	15.127	595	330	355	1.661	1.776	1.809
	70.687	2.832	1.789	1.727	8.559	7.699	9.323
Zaventem	33.373	1.442	510	1.869	4.374	1.807	3.709
Kortenberg	19.979	1.146	515	158	2.942	1.096	3.767
Bertem	9.904	582	212	12	1.660	698	1.832
Kraainem	13.624	143	35	486	660	124	372
	76.880	3.313	1.272	2.525	9.636	3.725	9.680
Wezembeek-Oppem	14.032	216	63	583	756	197	593
Tervuren	21.902	1.141	253	626	3.162	829	2.928
Huldenberg	9.754	583	182	66	1.919	533	1.693
Overijse	25.014	1.112	386	1.157	4.578	831	3.288
	70.702	3.052	884	2432	10.415	2.390	8.502
Drogenbos	5.442	69	20	118	232	44	102
Linkebeek	4.720	78	15	85	131	28	95
Beersel	24.994	1.276	468	1.501	4.009	1.240	3.894
Sint-Genesius-Rode	18.218	243	4	319	907	204	815
Hoeillaart	11.098	1.666	507	2.023	5.279	1516	4.906
	64.472	3.332	1.014	4.046	10.558	3.032	9.812
Affligem	13.120	437	435	29	2.517	601	3.253
Ternat	15.421	702	505	51	2.961	859	3.494
Dilbeek	42.018	2.012	899	1.320	7.959	2.298	6.827
	70.559	3.151	1.839	1.400	13.437	3.758	13.574

	Inwoners	Groen	VB	FDF	Open Vld	Sp.a	N-VA
Liedekerke	13.096	347	507	28	1.693	1.502	2.884
Roosdaal	11.614	439	409	19	1.580	528	2.793
Lennik	9.034	355	303	58	1.916	353	2.051
Gooik	9.232	302	311	19	1.777	333	1.971
Pepingen	4.401	187	91	15	950	156	874
Galmaarden	8.705	319	294	23	1.374	454	1.820
Herne	6.594	254	126	40	1.118	334	990
Bever	2.154	114	47	44	471	137	253
	64.830	2.317	2.088	246	10.879	3.797	13.636
Keerbergen	12.665	569	337	11	2.487	718	3.098
Tremelo	14.765	667	626	7	2.439	1.163	3.367
Begijnendijk	10.001	499	408	5	1.569	761	2.315
Haacht	14.442	1.148	410	7	2.074	1.216	3.014
Rotselaar	16.630	1.215	387	8	2.154	1.342	3.434
Holsbeek	9.924	739	240	3	1.444	797	1.948
	78.427	4.837	2.408	41	12.167	5.997	17.176
Aarschot	29.644	1.543	1.354	27	4.727	2.510	5.694
Scherpenheuvel -Zichem	22.895	853	1.223	19	3.992	2.038	4.642
Diest	23.585	1.178	811	19	3.661	2.714	4.674
Bekkevoort	6.138	187	208	1	946	483	1.200
	82.262	3.761	3.596	66	13.326	7.745	16.210
Lubbeek	14.270	978	308	2	2.123	950	3.413
Tielt-Winge	10.680	509	382	10	2.001	858	2.143
Glabbeek	5.325	286	141	5	834	473	1.121
Kortenaken	7.903	280	259	6	1.737	578	1.549
Geetbets	6.037	149	230	4	1.019	722	1.195
Zoutleeuw	8.433	252	289	2	1.338	894	1.740
Lintar	7.259	261	238	2	1.074	595	1.416
Landen	15.917	683	511	47	2.714	2.004	2.515
	75.824	3.398	2.358	78	12.840	7.074	15.092
Oud-Heverlee	11.085	935	203	4	1.511	793	2.338
Bierbeek	10.021	725	157	5	1.333	763	1.948
Boutersem	8.179	746	236	74	1.531	1.007	1.788
Tienen	34.361	1.990	1.371	118	6.003	3.790	6.141
Hoegaarden	6.904	653	208	65	1.601	592	1.412
	70.550	5.049	2.175	266	11.979	6.945	13.627
Halle	38.666	1.979	1.150	395	4.919	3.510	7.292
Sint-Pieters- Leeuw	33.755	1.312	864	1.485	4.849	2.193	4.679
	72.421	3.291	2.014	1.880	9.768	5.703	11.971
Leuven	100.121	10.385	1.714	35	9.271	10.512	13.876

	Inwoners	CD&V	PVDA	B.U.B.	R.O.S. S.E.M.	Piraten Partij
Londerzeel	18.372	2.230	136	19	27	24
Opwijk	14.351	1.431	92	12	12	20
Merchtem	16.101	1.642	111	18	10	28
Asse	32.695	3.031	248	68	38	70
	81.519	8.334	587	117	87	142
Kappelle-op-den-Bos	9.359	1.087	98	7	21	9
Meise	18.937	1.853	155	47	29	55
Grimbergen	37.016	3.016	370	148	57	129
Wemmel	16.100	379	37	20	2	29
	81.412	6.335	660	222	109	222
Zemst	23.243	2.561	273	28	43	51
Boortmeerbeek	12.187	1.150	135	6	30	12
Kampenhout	11.765	1.275	107	25	21	15
Herent	21.373	2.506	333	12	40	28
	68.568	7.492	848	71	134	106
Vilvoorde	43.626	2.239	558	190	71	133
Steenokkerzeel	11.934	978	95	20	19	18
Machelen	15.127	964	176	67	20	34
	70.687	4.181	829	277	110	185
Zaventem	33.373	2.184	318	170	41	114
Kortenbergh	19.979	2.273	235	59	21	21
Bertem	9.904	1.199	107	2	9	28
Kraainem	13.624	237	7	13	1	6
	76.880	5.893	667	244	72	169
Wezembeek-Oppeem	14.032	355	41	19	0	12
Tervuren	21.902	1.717	199	109	18	42
Huldenberg	9.754	1.037	100	21	11	17
Overijse	25.014	1.798	123	100	10	48
	70.702	4.907	463	249	39	119
Drogenbos	5.442	76	8	9	1	11
Linkebeek	4.720	60	12	1	0	5
Beersel	24.994	2.039	224	118	22	108
Sint-Genesius-Rode	18.218	436	35	14	3	27
Hoeillaart	11.098	2611	279	142	26	151
	64.472	5.222	558	284	52	302
Liedekerke	13.096	1.454	92	30	17	11
Roosdaal	11.614	1.861	80	13	5	13
Lennik	9.034	1.081	60	19	8	14
Gooik	9.232	1.706	56	7	9	15
Pepingen	4.401	684	38	8	5	3
Galmaarden	8.705	1.550	73	9	15	17
Herne	6.594	1.677	41	21	6	6
Bever	2.154	344	25	8	2	10
	64.830	10.357	465	115	67	89

	Inwoners	CD&V	PVDA	B.U.B.	R.O.S. S.E.M.	Piraten Partij
Keerbergen	12.665	1.233	111	20	26	16
Tremelo	14.765	1.515	202	13	44	18
Begijnendijk	10.001	1.322	146	14	30	6
Haacht	14.442	1.514	176	15	51	18
Rotselaar	16.630	2.278	263	17	39	20
Holsbeek	9.924	1.403	159	9	13	17
	78.427	9.265	1.057	88	203	95
Aarschot	29.644	4.045	452	41	109	30
Scherpenheuvel-Zichem	22.895	2.619	321	24	98	24
Diest	23.585	2.482	342	28	47	43
Bekkevoort	6.138	1.154	52	7	32	2
	82.262	10.300	1.167	100	286	99
Lubbeek	14.270	1.974	162	13	24	17
Tielt-Winge	10.680	1.357	146	11	34	9
Glabbeek	5.325	772	69	6	15	2
Kortenaken	7.903	1.098	82	8	37	7
Geetbets	6.037	742	65	1	21	4
Zoutleeuw	8.433	1.179	95	13	28	11
Linter	7.259	1.396	77	2	31	7
Landen	15.917	1.848	280	42	29	29
	75.824	10.366	976	96	219	86
Oud-Heverlee	11.085	1.658	133	13	10	13
Bierbeek	10.021	1.453	131	9	10	21
Boutersem	8.179	1.103	137	21	21	13
Tienen	34.361	3.326	493	77	138	48
Hoegenaarden	6.904	1.016	115	25	39	7
	70.550	8.556	1.009	145	218	102
Affligem	13.120	1.532	100	22	25	17
Ternat	15.421	1.774	121	32	15	15
Dilbeek	42.018	3.482	358	160	28	144
	70.559	6.788	579	214	68	176
Halle	38.666	3.123	463	115	98	113
Sint-Pieters-Leeuw	33.755	2.383	260	206	39	223
	72.421	5.506	723	321	137	336
Leuven	100.121	10.431	2.215	92	132	159

Bijlage 2.6. Resultaten West-Vlaanderen

	Inwoners	Groen	VB	Open Vld	Lijst Dedecker	Sp.a
De Panne	10.894	394	307	1.290	252	2.004
Koksijde	22.092	946	421	3.292	690	2.269
Nieuwpoort	11.353	483	349	942	693	1.429
Middelkerke	19.175	726	532	2.566	2.470	1.878
Veurne	11.714	492	249	915	364	1.912
	75.228	3.041	1.858	9.005	4.469	9.492
Blankenberge	20.201	765	813	2.722	402	3.286
Zuilenkerke	2.770	146	93	296	100	242
Jabbeke	13.938	1.075	558	1.520	456	1.593
De Haan	12.655	701	352	1.991	412	1.523
Bredene	17.588	940	614	1.090	667	3.653
Oudenburg	9.325	460	285	1.296	343	1.224
	76.477	4.087	2.715	8.915	2.380	11.521
Knokke-Heist	33.110	1.336	908	5.241	640	2.134
Damme	10.944	725	360	1.361	285	943
Beernem	15.601	1.131	481	1.509	307	1.633
Oostkamp	23.297	1.431	683	1.788	517	2.720
	82.952	4.623	2.432	9.899	1.749	7.430
Gistel	12.023	597	364	1.726	429	1.746
Ichtegem	13.949	606	369	1.541	479	1.679
Koekelare	8.722	290	263	1.002	281	1.688
Zedelgem	22.548	1.323	789	1.627	620	2.450
Torhout	20.487	1.193	572	1.416	470	2.643
	77.729	4.009	2.357	7.312	2.279	10.206
Diksmuide	16.720	600	498	1.513	611	2.091
Kortemark	12.465	433	375	1.684	322	1.261
Houthulst	10.025	282	395	772	285	1.114
Lo-Reninge	3.287	134	101	306	107	266
Alveringem	5.072	192	146	428	200	480
Vleteren	3.657	130	114	487	86	283
Poperinge	19.732	855	614	3.183	347	2.221
	70.958	2.626	2.243	8.373	1.958	7.716
Heuvelland	7.778	419	272	804	208	719
Mesen	1.041	20	31	165	9	127
Ieper	35.008	1.813	1.094	2.927	653	4.306
Langemark-Poelkapelle	7.941	247	268	707	205	772
Stade	11.313	361	336	1.383	245	956
Zonnebeke	12.354	425	389	1.065	282	1.528
	75.435	3.285	2.390	7.051	1.602	8.408
Hooglede	10.001	582	289	881	209	839
Roeselare	61.620	3.213	2.230	4.359	935	6.336
	71.621	3.795	2.519	5.240	1.144	7.175

	Inwoners	Groen	VB	Open Vld	Lijst Dedecker	Sp.a
Moorslede	11.002	433	376	1.154	264	1.158
Ledegem	9.605	354	318	633	223	984
Lendeleden	5.768	250	162	385	157	553
Izegem	27.567	1.392	1.131	1.665	583	3.457
Ingelmunster	10.785	446	388	759	253	1.169
Kuurne	13.216	749	404	1.327	223	1.297
	77.943	3.624	2.779	5.923	1.703	8.618
Dentergem	8.389	316	274	556	134	671
Oostrozebeke	7.775	237	321	529	192	585
Wielsbeke	9.572	284	416	625	210	776
Waregem	37.865	1.773	1.070	2.891	741	3.229
Deerlijk	11.716	621	363	1.007	227	1.241
	75.317	3.231	2.444	5.608	1.504	6.502
Harelbeke	27.673	1.516	950	2.077	581	4.958
Zwevegem	24.527	1.347	782	2.312	480	2.452
Anzegem	14.544	980	438	1.483	300	1.204
Avelgem	10.047	450	298	1.049	190	1.499
Spiere-Helkein	2.140	107	42	312	34	253
	78.931	4.400	2.510	7.233	1.585	10.366
Wervik	18.664	680	581	1.622	284	3.080
Wevelgem	31.444	1.925	1.178	2.219	592	3.492
Menen	33.070	1.486	1.253	2.768	521	5.179
	83.178	4.091	3.012	6.609	1.397	11.751
Lichtervelde	8.761	397	255	923	180	868
Wingene	14.155	567	468	1.058	312	1.201
Ruislede	5.379	246	191	532	109	340
Ardoos	9.035	437	284	1.401	210	735
Pittem	6.689	227	252	606	159	532
Tielt	20.247	937	617	1.564	341	2.295
Meulebeke	11.038	385	347	602	222	1.111
	75.304	3.196	2.414	6.686	1.533	7.082
Kortrijk	75.668	4.873	2.215	8.395	986	7.802
Oostende	70.822	4.927	2.660	5.877	2.413	11.673
Brugge (2 zetels)	118.225	9.669	3.632	9.062	1.694	16.566

	Inwoners	N-VA	CD&V	PVDA	B.U.B.	R.O.S. S.E.M.
De Panne	10.894	1.755	874	82	32	20
Koksijde	22.092	5.713	2.535	176	38	42
Nieuwpoort	11.353	2.696	1.423	81	23	23
Middelkerke	19.175	3.353	1.895	146	48	14
Veurne	11.714	2.496	1.515	91	17	15
	75.228	16.013	8.242	576	158	114
Blankenberge	20.201	4.213	1.502	180	29	66
Zuilenkerke	2.770	629	478	31	1	5
Jabbeke	13.938	3.392	3.072	158	49	26
De Haan	12.655	2.872	1.187	103	25	31
Bredene	17.588	3.184	1.228	216	26	39
Oudenburg	9.325	1.720	1.478	98	11	26
	76.477	16.010	8.945	786	141	193
Knokke-Heist	33.110	9.326	3.408	205	72	65
Damme	10.944	2.734	2.251	124	30	20
Beernem	15.601	3.477	2.699	162	35	39
Oostkamp	23.297	4.788	3.735	235	23	49
	82.952	20.325	12.093	726	160	173
Gistel	12.023	2.125	1.688	110	16	22
Ichtegem	13.949	2.185	1.672	115	13	37
Koekelare	8.722	1.366	1.096	69	14	18
Zedelgem	22.548	4.424	3.974	211	36	55
Torhout	20.487	3.555	4.074	220	29	60
	77.729	13.655	12.504	725	108	192
Diksmuide	16.720	3.458	2.596	171	16	35
Kortemark	12.465	2.083	2.085	123	7	54
Houthulst	10.025	1.696	1.797	92	11	40
Lo-Reninge	3.287	605	693	20	1	8
Alveringem	5.072	1.019	827	49	8	9
Vleteren	3.657	692	611	15	7	8
Poperinge	19.732	2.918	3.128	148	20	42
	70.958	12.471	11.737	618	70	196
Heuvelland	7.778	1.321	1.252	105	14	19
Mesen	1.041	96	107	8	4	4
Ieper	35.008	6.098	6.134	430	56	98
Langemark-Poelkapelle	7.941	1.534	1.536	82	9	38
Stade	11.313	2.042	2.030	77	9	33
Zonnebeke	12.354	2.339	2.149	102	16	37
	75.435	13.430	13.208	804	108	229
Hooglede	10.001	2.196	1.788	5	5	20
Roeselare	61.620	13.131	8.498	658	62	179
	71.621	15.327	10.286	663	67	199
Moorslede	11.002	2.092	1.782	110	7	19
Ledegem	9.605	1.964	2.074	98	6	9
Lendeleiden	5.768	1.263	1.209	57	1	13
Izegem	27.567	6.626	3.668	372	32	68
Ingelmunster	10.785	2.296	2.028	122	13	21

Kuurne	13.216	2.627	2.095	211	23	25
	77.943	16.868	12.856	970	82	155
Dentergem	8.389	2.709	1.138	60	6	19
Oostrozebeke	7.775	1.736	1.533	68	5	20
Wielsbeke	9.572	2.144	1.880	52	5	19
Waregem	37.865	8.094	7.458	305	36	53
Deerlijk	11.716	2.488	2.145	111	25	20
	75.317	17.171	14.154	596	77	131
Harelbeke	27.673	4.792	3.830	405	23	41
Zwevegem	24.527	4.629	4.606	262	48	59
Anzegem	14.544	3.117	2.479	117	17	21
Avelgem	10.047	1.498	1.573	87	20	22
Spiere-Helkein	2.140	207	244	21	19	5
	78.931	14.243	12.732	892	127	148
Wervik	18.664	2.705	2.664	277	39	48
Wevelgem	31.444	5.612	6.072	488	47	50
Menen	33.070	4.657	3.633	675	76	55
	83.178	12.974	12.369	1.440	162	153
Lichtervelde	8.761	1.555	1.685	93	8	16
Wingene	14.155	2.873	2.844	136	14	33
Ruislede	5.379	1.018	1.121	55	7	10
Ardoorie	9.035	1.686	1.472	75	5	23
Pittem	6.689	1.323	1.501	62	3	13
Tielt	20.247	3.609	4.014	287	20	52
Meulebeke	11.038	1.959	2.867	95	11	28
	75.304	14.023	15.504	803	68	175
Kortrijk	75.668	13.491	10.421	1.166	73	139
Oostende	70.822	12.304	4.700	967	123	244
Brugge (2 zetels)	118.225	21.756	15.764	1.580	161	368

Bijlage 2.7. Resultaten Henegouwen

	Inwoners	MR	FDF	Ecolo	PS	cdH	PP	PTB- GO!
Komen-Waasten	18.030	1.874	71	619	2.348	2.118	81	156
Moeskroen	57.718	4.942	346	2.338	9.523	6.182	673	665
	75.748	6.816	417	2.957	11.871	8.300	754	821
Estampuis	10.321	781	51	349	2.252	550	110	121
Pecq	5.609	805	37	249	1.244	423	56	73
Celles	5.648	1.283	32	222	1.127	432	59	59
Mont-de-l'Ecluse	3.729	889	19	180	744	221	36	32
Franses-les-Anvaig	11.754	3.301	98	484	1.993	782	180	138
Leuze-en-Hainaut	13.817	2.353	152	482	2.806	1.563	216	220
Elzele	5.977	1.079	60	341	1.224	707	126	83
Flobecq	3.421	726	25	155	840	186	78	62
Lessen	18.581	2.255	249	686	4.344	1.439	668	395
	78.857	13.472	723	3.148	16.574	6.303	1.529	1.183
Aat	29.059	4.087	392	1.253	7.951	1.997	814	497
Opzullik	8.397	1.950	120	377	1.430	881	192	97
Edingen	13.535	2.165	238	939	2.451	1.058	335	197
Brugellette	3.625	568	48	173	857	188	63	60
Lens	4.461	1.156	52	157	856	227	75	69
Chièvres	6.919	1.220	55	223	1.879	389	126	101
Jurbeke	10.499	3.029	123	340	1.877	389	157	186
	76.495	14.175	1.028	3.462	17.301	5.129	1.762	1.207
Gravenbrakel	21.500	4.340	398	1.002	3.905	1.053	489	479
Zinnik	27.435	3.734	331	1.147	6.329	2.129	532	665
Écaussinnes	11.004	1.335	145	566	2.619	741	281	393
Le Roeulx	8.537	1.917	85	282	1.652	417	157	293
	68.476	11.326	959	2.997	14.505	4.340	1.459	1.830
Brunehaut	8.131	1.090	57	318	1.924	485	115	156
Antoing	7.834	877	67	289	2.213	354	85	172
Péruwelz	17.150	2.542	110	617	3.986	815	240	259
Beloil	14.019	2.093	147	409	3.832	735	324	255
Saint-Ghislain	23.177	2.311	303	677	6.085	1.250	440	682
	70.311	8.913	684	2310	18.040	3.639	1.204	1524
Doornik	69.256	11.137	633	3.543	14.924	3.782	818	1.268
Rumes	5.161	500	40	156	1.345	798	60	83
	74.417	11.637	673	3.699	16.269	4.580	878	1.351

	Inwoners	MR	FDF	Ecolo	PS	cdH	PP	PTB- GO!
Bernissart	11.911	1.268	122	350	3.484	414	234	259
Hensies	6.854	563	48	169	2.293	348	128	125
Boussu	19.778	1.173	161	564	5.008	823	369	629
Quaregnon	19.033	1.026	139	361	5.153	529	378	543
Quiévrain	6.741	984	51	145	1.618	258	91	103
Honelles	5.175	705	51	192	1.329	500	95	129
	69.492	5.719	572	1781	18.885	2872	1295	1788
Dour	16.704	1.109	132	349	4.140	2.015	309	382
Colfontaine	20.788	1.163	291	402	5.124	805	499	643
Frameries	21.742	1.425	214	541	5.648	1.395	832	666
Quévy	8.184	1.008	96	266	2.146	706	274	187
Estinnes	7.735	1.035	73	184	1.963	772	190	208
	75.153	5.740	806	1742	19.021	5.693	2.104	2086
Seneffe	11.172	2.040	195	446	2.527	555	248	265
Pont-à-Celles	17.268	2.742	297	824	3.595	993	854	495
Courcelles	31.353	5.162	301	760	6.318	932	652	1.008
Chappelle- les-Heraumont	14.908	1.077	231	331	3.915	518	353	450
	74.701	11.021	1024	2361	16.355	2998	2107	2218
Les Bons Villers	9.411	1.926	151	375	1.645	874	319	197
Fleurus	22.612	2.045	285	723	5.390	1.238	695	854
Farciennes	11.276	455	81	168	2.778	378	250	340
Châtelet	36.363	2.347	348	752	7.963	1.419	1.080	1.388
	79.662	6.773	865	2018	17.776	3909	2344	2779
Aiseau- Presles	10.871	940	131	324	2.441	675	366	383
Gerpennes	12.667	2.147	212	427	2.488	1.276	561	372
Ham-sur- Heure- Nalannes	13.591	3.129	171	600	2.723	1.049	427	377
Montigny-le- Tilleul	10.150	2.267	135	398	1.887	322	715	253
Fontaine- l'Evêque	17.637	1.644	168	464	4.129	620	496	580
Anderlues	12.138	924	106	248	3.288	595	332	316
	77.054	11051	923	2461	16.956	4537	2897	2281
Manage	23.111	1.656	271	496	5.756	798	607	803
Moranwelz	18.983	1.476	231	492	4.850	588	384	713
Binche	33.532	3.079	306	711	9.790	1.494	877	1.087
	75.626	6.211	808	1699	20.396	2880	1868	2603

	Inwoners	MR	FDF	Ecolo	PS	cdH	PP	PTB- GO!
Lobbes	5.765	1.489	67	294	925	298	194	133
Thuin	14.601	2.407	248	494	3.773	939	472	347
Merbes-le- Château	4.319	566	41	116	1.209	259	123	100
Erquellinnes	9.926	709	99	221	1.923	1.564	326	176
Beaumont	7.093	1.149	72	229	1.461	620	278	157
Froidchapelle	3.938	777	40	125	872	211	144	90
Sivry-Rance	4.848	771	50	190	861	602	260	103
Chimay	9.867	1.745	114	402	1.905	991	188	169
Momignies	5.309	1.081	41	210	1.001	272	84	99
	65.666	10.694	772	2281	13.930	5756	2069	1374
Charleroi 3 zetels	200.496	13.965	2.313	4.901	40.426	7.219	6.950	8.643
La Louvière	80.648	5.734	724	1.777	18.317	3.460	1.400	3.465
Bergen	94.957	9.802	1.094	3.766	26.015	4.712	1.902	3.033

	Inwoners	MG	La droite	Debout Les Belges	R.W.F	NWA	B.U.B.	Nation
Komen- Waasten	18.030	11	82	114	12	13	11	14
Moeskroen	57.718	52	345	468	35	53	26	237
	75.748	63	427	582	47	66	37	251
Estampuis	10.321	4	49	62	9	8	2	31
Pecq	5.609	6	30	38	3	9	4	16
Celles	5.648	8	18	46	5	3	5	9
Mont-de-l'Eclus	3.729	3	13	20	3	2	3	2
Franses-les- Anvaig	11.754	24	65	69	9	6	6	29
Leuze-en- Hainaut	13.817	27	58	127	27	13	5	50
Elzele	5.977	12	15	47	4	3	3	9
Flobecq	3.421	1	8	31	3	2	3	3
Lessen	18.581	24	80	206	24	19	12	45
	78.857	109	336	646	87	65	43	194
Aat	29.059	92	103	295	43	22	13	36
Opzullik	8.397	10	32	78	13	6	4	12
Edingen	13.535	6	64	117	20	9	5	15
Bruglette	3.625	3	15	58	7	3	0	8
Lens	4.461	2	17	39	6	5	0	4
Chièvres	6.919	5	30	83	14	8	3	9
Jurbeke	10.499	2	29	101	14	3	5	7
	76.495	120	290	771	117	56	30	91

Gravenbrakel	21.500	17	79	308	46	14	17	29
Zinnik	27.435	8	103	286	49	17	10	83
Écaussinnes	11.004	4	62	140	26	8	13	5
Le Roeulx	8.537	5	42	124	10	4	21	22
	68.476	34	286	858	131	43	61	139
Brunehaut	8.131	28	40	73	8	9	4	60
Antoing	7.834	30	57	105	10	4	4	62
Péruwelz	17.150	14	102	188	28	17	5	62
Beloeil	14.019	8	67	185	14	16	4	40
Saint-Ghislain	23.177	14	88	592	28	16	8	44
	70.311	94	354	1143	88	62	25	268
Doornik	69.256	135	318	799	64	49	32	474
Rumes	5.161	2	19	55	1	3	0	23
	74.417	137	337	854	65	52	32	497
Bernissart	11.911	10	79	192	19	17	4	23
Hensies	6.854	6	22	103	12	6	6	7
Boussu	19.778	24	92	602	37	39	13	55
Quaregnon	19.033	17	81	610	21	30	9	54
Quiévrain	6.741	4	27	151	10	8	3	24
Honelles	5.175	5	27	77	57	11	1	11
	69.492	66	328	1735	156	111	36	174

	Inwoners	MG	La droite	Debout Les Belges	R.W.F	NWA	B.U.B.	Nation
Dour	16.704	9	74	370	31	27	14	34
Colfontaine	20.788	19	110	671	28	24	17	89
Frameries	21.742	18	104	520	29	16	12	43
Quévy	8.184	2	48	124	18	11	3	10
Estinnes	7.735	6	63	96	16	9	7	9
	75.153	54	399	1.781	122	87	53	185
Seneffe	11.172	8	38	136	24	16	2	33
Pont-à-Celles	17.268	10	65	236	52	11	7	23
Courcelles	31.353	26	149	609	44	70	12	84
Chappelle-les-Heraimont	14.908	9	85	293	16	32	8	27
	74.701	53	337	1274	136	129	29	167
Les Bons Villers	9.411	15	44	111	15	5	6	9
Fleurus	22.612	19	118	507	31	21	8	70
Farciennes	11.276	4	38	284	13	15	10	20
Châtelet	36.363	35	258	1.337	48	49	26	120
	79.662	73	458	2239	107	90	50	219

Aiseau-Presles	10.871	8	67	282	19	14	3	20
Gerpennes	12.667	12	61	206	19	5	5	28
Ham-sur-Heure-Nalinnes	13.591	22	59	187	34	16	7	21
Montigny-le-Tilleul	10.150	8	36	148	19	8	5	12
Fontaine-l'Evêque	17.637	21	109	387	25	23	3	39
Anderlues	12.138	60	64	228	15	24	6	20
	77.054	131	396	1438	131	90	29	140
Manage	23.111	15	142	587	33	29	8	79
Moranwelz	18.983	19	126	418	32	33	9	40
Binche	33.532	25	165	544	45	42	7	55
	75.626	59	433	1549	110	104	24	174
Lobbes	5.765	11	24	87	24	3	0	9
Thuin	14.601	26	76	174	36	17	6	13
Merbes-le-Château	4.319	4	27	46	6	10	1	10
Erquellinnes	9.926	12	108	148	19	21	6	17
Beaumont	7.093	4	72	78	18	11	3	17
Froidchapelle	3.938	2	24	55	11	5	1	5
Sivry-Rance	4.848	1	33	45	9	18	3	9
Chimay	9.867	1	53	64	28	59	7	14
Momignies	5.309	3	26	37	11	9	4	55
	65.666	64	443	734	162	153	31	149
Charleroi 3 zetels	200.496	378	1.055	5.102	371	383	96	628
La Louvière	80.648	104	360	1.418	107	77	52	264
Bergen	94.957	119	546	2.484	159	102	56	178

	Inwoners	RW	FW	Faire place nette	Wallonie d'abord	P+	Pirate	Lutte Ouvrière	MG JOD
Komen-Waasten	18.030	8	7	82	69	11	68	44	4
Moeskroen	57.718	51	62	567	187	23	284	160	17
	75.748	59	69	649	256	34	352	204	21
Estampuis	10.321	13	4	75	8	8	44	18	0
Pecq	5.609	1	4	53	22	0	39	13	1
Celles	5.648	5	2	26	13	6	56	10	2
Mont-de-l'Eclus	3.729	1	3	8	9	6	17	5	3
Franses-les-Anvaig	11.754	16	7	42	40	8	45	18	2
Leuze-en-Hainaut	13.817	9	8	110	43	10	96	34	6
Elzele	5.977	9	2	36	12	2	39	7	3
Flobecq	3.421	3	0	15	7	2	12	3	1
Lessen	18.581	20	19	150	69	15	102	56	5
	78.857	77	49	515	223	57	450	164	23

Aat	29.059	49	21	168	84	22	149	69	15
Opzullik	8.397	6	2	54	15	4	43	15	1
Edingen	13.535	3	7	65	36	7	65	23	4
Brugelette	3.625	9	3	33	18	2	23	9	0
Lens	4.461	7	3	30	27	1	22	9	1
Chièvres	6.919	11	5	41	17	4	20	8	2
Jurbeke	10.499	7	3	60	34	9	38	14	3
	76.495	92	44	451	231	49	360	147	26
Gravenbrakel	21.500	18	16	113	65	19	128	63	8
Zinnik	27.435	18	13	156	95	12	126	52	0
Écaussinnes	11.004	8	4	77	43	5	55	29	2
Le Roeulx	8.537	3	6	86	24	6	36	23	2
	68.476	47	39	432	227	42	345	167	12
Brunehaut	8.131	7	7	81	34	1	49	23	3
Antoing	7.834	10	5	68	26	4	57	26	2
Péruwelz	17.150	29	14	196	61	23	84	41	4
Beloil	14.019	19	10	126	57	15	63	40	6
Saint-Ghislain	23.177	20	21	227	75	42	94	54	3
	70.311	85	57	698	253	85	347	184	18
Doornik	69.256	64	34	483	201	37	559	137	20
Rumes	5.161	4	4	32	11	2	43	13	1
	74.417	68	38	515	212	39	602	150	21

	Inwoners	RW	FW	Faire place nette	Wallonie d'abord	P+	Pirate	Lutte Ouvrière	MG JOD
Bernissart	11.911	23	14	112	41	18	55	32	1
Hensies	6.854	3	4	65	20	11	19	14	2
Boussu	19.778	16	18	231	73	43	74	53	10
Quaregnon	19.033	13	22	341	79	10 2	43	70	6
Quiévrain	6.741	5	6	85	27	12	22	18	3
Honelles	5.175	4	8	58	13	9	22	18	1
	69.492	64	72	892	253	19 5	235	205	23
Dour	16.704	12	11	193	53	37	55	39	5
Colfontaine	20.788	25	24	208	72	80	54	81	6
Frameries	21.742	25	12	235	67	20 6	57	72	7
Quévy	8.184	7	9	81	21	16	47	21	1
Estinnes	7.735	15	3	78	23	2	44	16	0
	75.153	84	59	795	236	34 1	257	229	19

Seneffe	11.172	8	18	77	34	6	53	18	3
Pont-à-Celles	17.268	20	97	117	86	30	85	53	2
Courcelles	31.353	53	71	286	156	61	79	67	10
Chappelle-les-Heraimont	14.908	11	10	123	60	10	73	49	38
	74.701	92	196	603	336	107	290	187	53
Les Bons Villers	9.411	11	13	51	41	12	38	27	2
Fleurus	22.612	22	40	271	81	42	75	54	10
Farciennes	11.276	9	18	116	39	46	25	18	6
Châtelet	36.363	51	87	452	170	83	113	89	13
	79.662	93	158	890	331	183	251	188	31
Aiseau-Presles	10.871	22	19	101	51	20	36	30	6
Gerpennes	12.667	26	17	114	58	25	52	23	2
Ham-sur-Heure-Nalinnes	13.591	16	12	106	54	19	50	27	2
Montigny-le-Tilleul	10.150	9	7	84	30	37	39	14	5
Fontaine-l'Evêque	17.637	53	30	182	62	29	52	48	5
Anderlues	12.138	23	19	151	47	12	18	39	0
	77.054	149	104	738	302	142	247	181	20

	Inwoners	RW	FW	Faire place nette	Wallonie d'abord	P+	Pirate	Lutte Ouvrière	MG JOD
Manage	23.111	20	31	257	124	37	90	96	9
Moranwelz	18.983	24	14	188	77	19	98	87	5
Binche	33.532	44	26	601	95	35	95	93	14
	75.626	88	71	1046	296	91	283	276	28
Lobbes	5.765	6	5	28	7	12	14	4	1
Thuin	14.601	19	14	106	40	25	48	21	0
Merbes-le-Château	4.319	9	10	61	18	0	16	12	2
Erquellinnes	9.926	16	15	145	35	9	43	22	7
Beaumont	7.093	13	7	82	21	12	25	15	9
Froidchapelle	3.938	4	5	59	16	3	14	9	0
Sivry-Rance	4.848	9	9	57	21	12	13	5	1
Chimay	9.867	16	9	80	30	27	19	25	3
Momignies	5.309	7	2	57	23	8	16	13	1
	65.666	99	76	675	211	108	208	126	24

Charleroi 3 zetels	200.496	246	462	3.498	936	50 9	566	543	81
La Louvière	80.648	60	75	1.463	266	11 3	568	316	26
Bergen	94.957	186	62	1.596	342	15 0	538	271	34

Bijlage 2.8. Resultaten Luik

	Inwoners	MR	FDF	Ecolo	PS	cdH	PP	PTB-GO!
Lijsem	3.295	680	50	128	699	283	78	77
Hannuit	16.200	4.359	257	750	2.377	1.217	367	311
Berloz	3.045	401	40	160	749	243	80	109
Geer	3.369	597	48	146	603	312	60	135
Faimes	3.935	778	58	156	752	385	111	131
Donceel	3.026	662	59	173	575	302	84	108
Verlaine	4.150	917	53	217	693	371	121	147
Wasseiges	2.895	639	47	173	475	176	79	55
Burdinne	3.235	884	45	215	393	198	53	101
Braives	6.263	1.218	126	415	1.137	448	136	182
Héron	5.201	785	106	312	1.048	455	143	161
Wanze	13.616	2.034	205	1.522	2.836	1.232	245	340
Villers-le-Bouillet	6.544	982	99	391	1.286	433	170	243
	74.774	14.936	1.193	4.758	13.623	6.055	1.727	2.100
Borgworm	15.031	2.006	238	639	3.931	1.038	347	567
Oerle	3.898	707	60	117	911	205	86	123
Crisnée	3.319	1.062	30	114	473	196	65	95
Remicourt	5.916	936	88	319	1.468	479	268	299
Fexhe-le-Haut-Clocher	3.243	675	44	131	624	244	98	149
Awans	9.263	1.666	134	347	1.821	655	331	448
Ans	28.298	3.153	553	1.118	6.449	1.665	935	1.453
Juprelle	9.216	1.604	153	370	1.410	1.105	311	364
	78.184	11.809	1.300	3.155	17.087	5.587	2.441	3.498
Bitsingen	8.995	1.240	102	438	1.384	976	462	387
Oupeye	25.039	3.254	286	872	4.946	1.920	965	1.540
Herstal	39.690	2.844	396	1.057	6.727	1.632	1.071	4.035
	73.724	7.338	784	2.367	13.057	4.528	2.498	5.962
Wezet	17.747	3.052	191	733	3.298	1.337	458	749
Dalhem	7.330	2.150	101	307	929	529	137	227
Aubel	4.244	1.452	148	256	796	582	174	78
Herve	17.662	3.889	208	849	2.060	2.528	606	457
Blegny	13.198	2.156	206	536	2.768	1.246	442	646
Soumagne	16.787	2.483	197	677	3.255	1.465	613	728
	76.968	15.182	1.051	3.358	13.106	7.687	2.430	2.885
Grâce-Hollogne	22.173	1.858	279	700	4.638	1.127	745	1.526
Flémalle	26.144	2.086	353	1.105	6.311	1.312	897	1.887
Saint-Nicholas	24.142	1.666	217	588	5.201	811	518	1.449
	72.459	5.610	849	2.393	16.150	3.250	2.160	4.862
Seraing	64.046	4.496	692	2.022	13.849	2.173	1.521	5.852
Neupré	9.893	2.298	183	605	1.693	727	276	425
	73.939	6.794	875	2.627	15.542	2.900	1.797	6.277
Verviers	54.984	6.585	574	2.404	8.229	4.531	2.559	1.612
Dison	15.192	1.088	146	565	2.804	1.021	810	428
Jalhay	8.566	2.292	119	519	814	914	414	176
	78.742	9.965	839	3.488	11.847	6.466	3.783	2.216

	Inwoners	MR	FDF	Ecolo	PS	cdH	PP	PTB-GO!
Saint-Georges-sur-Meuse	6.672	918	70	295	1.271	448	253	273
Engis	6.046	475	57	282	1.325	282	240	390
Nandrin	5.829	1.287	138	431	963	490	150	206
Amay	14.278	1.688	250	1.654	3.957	868	477	823
Anthisnes	4.178	737	65	279	281	219	69	288
Hoei	21.305	2.836	375	2.089	5.578	1.549	770	1.090
Modave	4.184	657	56	215	968	297	120	157
Tinlot	2.675	545	50	174	375	249	85	104
Marchin	5.398	684	100	326	1.417	332	127	189
Clavier	4.566	817	70	260	599	638	111	177
	75.131	10.644	1.231	6.005	16.734	5.372	2.402	3.697
Chaufontaine	20.864	6.548	346	1.112	2.486	1.540	490	683
Esneux	12.988	2.759	243	979	2.083	1.106	336	529
Sprimont	14.483	3.440	262	835	1.970	1.245	355	455
Aywaille	12.263	2.896	161	663	1.609	1.150	304	439
Comblain-au-Pont	5.371	755	62	287	1.084	346	120	251
Hamoir	3.881	785	48	197	678	315	155	148
Ouffet	2.812	846	26	119	343	241	58	98
	72.662	18.029	1.148	4.192	10.253	5.943	1.818	2.603
Beyne-Heusay	11.993	1.253	189	424	2.675	739	467	692
Fléron	16.468	2.017	174	619	3.319	1.418	596	765
Olne	3.985	912	76	271	485	429	154	118
Trooz	8.219	1.322	111	460	1.466	476	324	385
Pepinster	9.833	1.553	156	524	1.455	733	616	363
Theux	12.081	2.701	156	799	1.773	958	650	284
Spa	10.332	2.043	188	516	1.433	689	502	289
	72.911	11.801	1.050	3.613	12.606	5.442	3.309	2.896
Plombières	10.339	1.340	85	475	1.227	1.115	277	165
Kelmis	10.964	1.059	41	430	792	1.123	67	75
Raeren	10.585	993	18	536	404	878	29	31
Lontzen	5.683	747	44	374	469	606	75	52
Eupen	19.450	2.714	80	1.977	1.717	2.321	179	113
Welkenraedt	9.897	1.703	108	496	1.546	1.094	303	228
Thimister-Clermont	5.724	1.276	63	408	566	845	236	120
Limburg	5.993	852	58	303	1.104	575	267	153
	78.635	10.684	497	4.999	7.825	8.557	1.433	937
Baelen	4.384	779	46	302	538	493	166	95
Ferrières	4.875	1.033	75	340	766	507	129	160
Stoumont	3.123	702	27	268	379	303	80	104
Lierneux	3.608	513	48	197	569	504	119	79
Trois-Ponts	2.512	480	28	137	379	279	96	55
Stavelot	7.128	1.477	60	395	871	864	266	163
Malmedy	12.497	3.126	110	617	1.199	1.557	555	191
Waimes	7.482	1.705	66	390	673	787	417	136
Bütgenbach	5.580	936	15	416	420	649	70	31
Büllingen	5.475	1.250	18	380	334	720	17	17
Amel	5.520	896	21	415	492	781	29	35
Sankt Vith	9.658	1.636	30	337	572	1.510	37	68

	Inwoners	MR	FDF	Ecolo	PS	cdH	PP	PTB-GO!
Burg-Reuland	3.943	479	15	175	259	724	12	33
	75.785	15.012	559	4.369	7.451	9.678	1.993	1.167
Luik 3 zetels	196.767	19.951	2.517	11.000	31.736	10.205	4.421	11.490

	Inwoners	MG	La Droite	Debout Les Belges	R.W.F.	B.U.B	VLC	Nation
Lijsem	3.295	5	29	24	4	4	4	3
Hannuit	16.200	2	87	113	37	21	8	24
Berloz	3.045	0	27	30	2	2	2	6
Geer	3.369	0	21	19	6	6	2	9
Faimes	3.935	4	28	27	7	6	4	9
Donceel	3.026	1	13	22	8	1	3	5
Verlaine	4.150	4	31	26	4	2	8	8
Wasseiges	2.895	0	17	28	2	1	3	5
Burdinne	3.235	0	23	22	9	4	5	3
Braives	6.263	6	37	47	11	7	2	5
Héron	5.201	1	37	42	3	6	15	9
Wanze	13.616	15	143	125	53	95	36	19
Villers-le- Bouillet	6.544	9	69	67	14	8	24	20
	74.774	47	562	592	160	163	116	125
Borgworm	15.031	8	119	99	42	24	36	70
Oerle	3.898	1	30	25	3	15	22	4
Crisnée	3.319	0	11	15	4	0	7	3
Remicourt	5.916	3	91	61	5	9	6	10
Fexhe-le-Haut- Clocher	3.243	1	32	28	5	2	7	3
Awans	9.263	5	68	72	10	5	7	16
Ans	28.298	20	215	271	43	27	49	59
Juprelle	9.216	6	100	91	15	8	8	23
	78.184	44	666	662	127	90	142	188
Bitsingen	8.995	7	48	61	12	10	12	42
Oupeye	25.039	13	205	221	30	24	35	193
Herstal	39.690	34	275	420	38	26	41	93
	73.724	54	528	702	80	60	88	328
Wezet	17.747	4	83	162	19	13	20	55
Dalhem	7.330	0	40	44	12	5	0	20
Aubel	4.244	4	17	17	3	1	6	3
Herve	17.662	14	137	119	14	16	35	19
Blegny	13.198	13	116	100	27	10	15	22
Soumagne	16.787	10	175	190	25	10	28	35
	76.968	45	568	632	100	55	104	154
Grâce-Hollogne	22.173	18	216	271	28	26	23	56
Flémalle	26.144	90	287	343	33	22	23	69
Saint-Nicholas	24.142	14	178	242	20	12	31	43
	72.459	122	681	856	81	60	77	168

	Inwoners	MG	La Droite	Debout Les Belges	R.W.F.	B.U.B	VLC	Nation
Seraing	64.046	71	623	702	66	47	64	160
Neupré	9.893	10	51	60	24	7	10	10
	73.939	81	674	762	90	54	74	170
Saint-Georges-sur-Meuse	6.672	2	47	49	10	6	4	13
Engis	6.046	4	77	96	11	10	11	21
Nandrin	5.829	1	33	23	26	1	8	5
Amay	14.278	14	168	138	34	23	48	31
Anthisnes	4.178	2	56	12	6	4	5	3
Hoei	21.305	16	245	211	67	28	219	45
Modave	4.184	1	38	22	9	3	6	3
Tinlot	2.675	0	20	13	2	0	6	1
Marchin	5.398	3	55	37	8	11	27	12
Clavier	4.566	2	31	34	10	10	6	5
	75.131	45	770	635	183	96	340	139
Chaufontaine	20.864	10	96	116	30	21	46	38
Esneux	12.988	6	81	91	25	18	7	22
Sprimont	14.483	7	95	116	24	7	19	18
Aywaille	12.263	9	102	93	20	5	11	15
Comblain-au-Pont	5.371	1	42	46	12	5	6	11
Hamoir	3.881	0	47	36	26	8	4	5
Ouffet	2.812	2	24	12	6	2	2	3
	72.662	35	487	510	143	66	95	112
Beyne-Heusay	11.993	10	112	143	15	17	11	38
Fléron	16.468	16	149	172	24	25	15	47
Olne	3.985	3	27	25	8	3	4	3
Trooz	8.219	16	71	80	23	16	75	23
Pepinster	9.833	12	83	97	24	10	21	13
Theux	12.081	3	75	82	25	5	14	16
Spa	10.332	4	73	87	20	11	15	6
	72.911	64	590	686	139	87	155	146
Plombières	10.339	5	110	64	1	23	49	20
Kelmis	10.964	8	134	65	4	12	48	23
Raeren	10.585	3	81	24	4	14	10	16
Lontzen	5.683	2	92	40	1	1	20	5
Eupen	19.450	17	249	119	12	17	26	42
Welkenraedt	9.897	5	97	55	14	7	26	13
Thimister-Clermont	5.724	0	31	23	2	4	17	2
Limburg	5.993	1	37	48	6	4	17	12
	78.635	41	831	438	44	82	213	133

	Inwoners	MG	La Droite	Debout Les Belges	R.W.F.	B.U.B	VLC	Nation
Baelen	4.384	3	61	40	4	9	6	4
Ferrières	4.875	3	39	20	17	6	3	2
Stoumont	3.123	2	15	16	9	3	6	8
Lierneux	3.608	1	26	29	8	6	2	7
Trois-Ponts	2.512	0	15	23	12	1	0	2
Stavelot	7.128	3	61	54	19	6	4	11
Malmedy	12.497	7	75	86	12	11	3	8
Waimes	7.482	6	57	57	19	10	2	8
Bütgenbach	5.580	9	69	46	0	10	7	8
Büllingen	5.475	3	75	27	1	9	1	7
Amel	5.520	12	52	33	0	2	3	11
Sankt Vith	9.658	12	90	64	1	13	3	13
Burg-Reuland	3.943	5	24	7	0	2	1	3
	75.785	66	659	502	102	88	41	92
Verviers	54.984	58	303	439	81	70	107	81
Dison	15.192	8	130	143	17	16	67	24
Jalhay	8.566	9	59	35	11	6	6	7
	78.742	75	492	617	109	92	180	112
Luik 3 zetels	196.767	308	1.188	1.780	263	199	188	476

	Inwoners	MR	FW	Wallonie D'abord	Pirate	Parti Pensionnés	Islam	CM
Lijsem	3.295	680	0	16	15	12	3	1
Hannuit	16.200	4.359	7	72	52	40	8	3
Berloz	3.045	401	1	18	13	5	3	0
Geer	3.369	597	0	18	12	1	1	0
Faimes	3.935	778	1	16	11	8	2	0
Donceel	3.026	662	2	14	4	7	0	0
Verlaine	4.150	917	1	22	13	4	4	4
Wasseiges	2.895	639	1	22	9	13	1	0
Burdinne	3.235	884	0	12	8	6	1	2
Braives	6.263	1.218	2	32	25	17	3	2
Héron	5.201	785	1	36	29	8	2	1
Wanze	13.616	2.034	10	150	90	62	16	8
Villers-le-Bouillet	6.544	982	2	55	23	14	2	1
	74.774	14936	28	483	304	197	46	22
Borgworm	15.031	2.006	2	78	42	44	20	2
Oerle	3.898	707	0	24	9	13	0	1
Crisnée	3.319	1.062	1	11	8	2	0	0
Remicourt	5.916	936	1	49	25	22	4	3
Fexhe-le-Haut-Clocher	3.243	675	2	18	11	10	0	3
Awans	9.263	1.666	8	64	31	19	10	2
Ans	28.298	3.153	16	202	100	74	168	9
Juprelle	9.216	1.604	7	55	37	26	31	2
	78.184	11.809	37	501	263	210	233	22

	Inwoners	MR	FW	Wallonie D'abord	Pirate	Parti Pensionnés	Islam	CM
Bitsingen	8.995	1.240	12	57	40	20	12	1
Oupeye	25.039	3.254	11	160	107	71	70	4
Herstal	39.690	2.844	25	232	136	105	317	14
	73.724	7.338	48	449	283	196	399	19
Wezet	17.747	3.052	9	110	64	46	183	3
Dalhem	7.330	2.150	3	29	14	8	7	1
Aubel	4.244	1.452	1	7	7	7	1	1
Herve	17.662	3.889	6	87	51	55	12	3
Blegny	13.198	2.156	12	99	38	36	30	2
Soumagne	16.787	2.483	11	126	51	50	43	0
	76.968	15.182	42	458	225	202	276	10
Grâce-Hollogne	22.173	1.858	19	181	67	64	105	5
Flémalle	26.144	2.086	30	279	74	74	42	13
Saint-Nicholas	24.142	1.666	31	153	58	46	233	25
	72.459	5.610	80	613	199	184	380	43
Seraing	64.046	4.496	70	514	170	181	269	16
Neupré	9.893	2.298	17	68	25	24	10	9
	73.939	6.794	87	582	195	205	279	25
Saint-Georges-sur-Meuse	6.672	918	0	26	14	23	1	0
Engis	6.046	475	2	49	18	27	11	5
Nandrin	5.829	1.287	0	27	13	15	3	4
Amay	14.278	1.688	6	99	52	40	13	7
Anthistes	4.178	737	0	23	13	9	1	77
Hoei	21.305	2.836	12	152	79	93	22	6
Modave	4.184	657	0	23	10	9	1	0
Tinlot	2.675	545	0	13	10	4	0	2
Marchin	5.398	684	1	28	21	12	1	0
Clavier	4.566	817	0	20	8	12	1	3
	75.131	10.644	21	460	238	244	54	104
Chaudfontaine	20.864	6.548	34	105	64	92	22	6
Esneux	12.988	2.759	4	91	50	45	4	11
Sprimont	14.483	3.440	7	72	54	34	7	12
Aywaille	12.263	2.896	9	77	44	42	5	9
Comblain-au-Pont	5.371	755	5	39	13	13	2	6
Hamoir	3.881	785	4	38	8	18	2	2
Ouffet	2.812	846	0	14	9	2	1	7
	72.662	18.029	63	436	242	246	43	53
Beyne-Heusay	11.993	1.253	15	97	37	60	64	2
Fléron	16.468	2.017	22	124	45	75	151	4
Olne	3.985	912	1	30	71	23	1	1
Trooz	8.219	1.322	13	63	35	31	10	1
Pepinster	9.833	1.553	5	56	32	54	11	4
Theux	12.081	2.701	2	54	40	45	1	3
Spa	10.332	2.043	0	52	34	30	11	5
	72.911	11.801	58	476	294	318	249	20

	Inwoners	MR	FW	Wallonie D'abord	Pirate	Parti Pensionnés	Islam	CM
Plombières	10.339	1.340	5	41	26	17	4	2
Kelmis	10.964	1.059	2	24	43	13	55	3
Raeren	10.585	993	4	19	56	6	32	3
Lontzen	5.683	747	3	15	24	11	12	1
Eupen	19.450	2.714	5	36	168	31	136	2
Welkenraedt	9.897	1.703	4	52	36	19	12	2
Thimister-Clermont	5.724	1.276	0	11	15	9	2	3
Limburg	5.993	852	1	28	18	20	5	1
	78.635	10.684	24	226	386	126	258	17
Baelen	4.384	779	0	16	20	10	1	2
Ferrières	4.875	1.033	2	33	16	30	1	5
Stoumont	3.123	702	0	23	11	10	1	1
Lierneux	3.608	513	1	16	8	11	2	2
Trois-Ponts	2.512	480	0	13	7	7	2	1
Stavelot	7.128	1.477	2	46	17	22	2	0
Malmedy	12.497	3.126	2	30	26	32	17	4
Waimes	7.482	1.705	4	27	16	16	5	1
Bütgenbach	5.580	936	3	12	52	5	5	1
Büllingen	5.475	1.250	4	12	29	3	7	3
Amel	5.520	896	4	4	42	3	7	1
Sankt Vith	9.658	1.636	11	16	81	14	9	1
Burg-Reuland	3.943	479	0	9	24	2	3	2
	75.785	15012	33	257	349	165	62	24
Verviers	54.984	6.585	11	193	108	199	340	15
Dison	15.192	1.088	4	96	32	60	102	3
Jalhay	8.566	2.292	1	35	23	21	0	0
	78.742	9.965	16	324	163	280	442	18
Luik 3 zetels	196.767	19.951	217	1.017	846	606	1.577	53

Bijlage 2.9. Resultaten Luxemburg

	Inwoners	MR	FDF	Ecolo	PS	cdH	PP
Durbuy	11.461	1.725	115	569	1.643	2.300	291
Erezée	3.208	503	42	165	351	850	86
Hotton	5.519	734	47	176	1.078	973	162
Marche-en-Famenne	17.398	2.015	175	646	2.700	3.728	569
Rendeux	2.565	402	31	101	387	470	77
Manhay	3.416	590	32	176	296	740	111
La-Roche-en-Ardenne	4.159	971	46	192	439	885	74
Bertogne	3.536	574	31	93	182	1.009	92
Houffailize	5.231	758	47	218	547	1.305	171
Gouvy	5.156	669	27	230	514	1.269	121
Vielsalm	7.782	795	47	488	955	1.752	238
	69.431	9.736	640	3.054	9.092	15.281	1.992
Nassogne	5.378	693	70	323	845	1.076	177
Tenneville	2.804	392	22	101	332	832	76
Sainte-Ode	2.558	498	31	84	272	548	41
Vaux-sur-Sûre	5.581	1.085	49	165	523	1.326	103
Bastenaken	15.726	2.264	124	459	895	4.846	345
Bouillon	5.459	877	37	179	1.062	874	136
Paliseul	5.345	1.206	41	247	841	1.213	122
Daverdisse	1.428	235	25	57	215	327	38
Wellin	3.060	458	43	114	560	619	78
Tellin	2.467	385	39	102	411	447	54
Saint-Hubert	5.588	719	55	218	1.180	1.073	154
Libin	5.083	842	52	182	664	925	111
Libramont-Chevigny	11.153	2.195	114	379	1.298	2.195	270
	71.630	11.849	702	2.610	9.098	16.301	1.705
Betrix	8.734	1.251	69	308	1.114	1.414	211
Neufchâteau	7.586	1.219	77	341	734	1.816	137
Herbeumont	1.614	307	19	44	223	457	40
Florenville	5.614	1.178	61	358	1.940	1.160	110
Chiny	5.177	416	26	118	706	325	41
Tintigny	4.281	972	30	190	553	590	83
Meix-devant-Virton	2.807	344	12	167	419	606	76
Rouvroy	2.090	204	7	120	259	473	62
Virton	11.359	1.259	89	638	1.785	2.116	328
Léglise	5.243	825	70	193	482	1.149	104
Fauvillers	2.249	343	21	164	161	513	78
Habay	8.277	1.471	104	391	800	1.687	183
Étalle	5.789	932	68	400	711	1.009	153
	70.820	10.721	653	3.432	9.887	13.315	1.606

	Inwoners	MR	FDF	Ecolo	PS	cdH	PP
Martelange	1.814	415	21	192	381	472	63
Attert	5.489	893	62	404	376	1.445	98
Aarlon	29.507	4.500	409	2.182	4.070	4.966	719
Saint-Léger	3.554	422	66	190	491	689	157
Messancy	8.143	988	99	477	947	1.495	203
Musson	4.515	398	35	235	800	691	95
Aubange	16.809	1.324	120	650	2.160	1.965	334
	69.831	8.940	812	4.330	9.225	11.723	1.669

	Inwoners	PTB- GO!	MG	La droite	Debout Les Belges	B.U.B	R.W.F
Durbuy	11.461	228	15	81	103	43	22
Erezée	3.208	61	4	17	17	6	13
Hotton	5.519	116	5	42	62	12	15
Marche-en-Famenne	17.398	348	17	121	184	50	57
Rendeux	2.565	65	5	27	30	15	6
Manhay	3.416	102	2	27	36	7	30
La-Roche-en-Ardenne	4.159	71	3	33	46	7	10
Bertogne	3.536	32	4	19	21	5	5
Houffailize	5.231	82	14	40	53	15	8
Gouvy	5.156	123	6	30	41	10	17
Vielsalm	7.782	186	6	61	77	9	32
	69.431	1.414	81	498	670	179	215
Nassogne	5.378	125	8	29	60	12	12
Tenneville	2.804	51	6	10	26	6	3
Sainte-Ode	2.558	27	1	14	18	8	1
Vaux-sur-Sûre	5.581	38	3	33	38	8	10
Bastenaken	15.726	156	19	93	125	24	20
Bouillon	5.459	85	5	44	40	17	11
Paliseul	5.345	62	7	41	83	15	13
Daverdisse	1.428	24	1	10	12	5	4
Wellin	3.060	42	1	18	25	7	4
Tellin	2.467	48	6	21	30	11	4
Saint-Hubert	5.588	71	8	47	48	13	7
Libin	5.083	45	7	27	35	2	11
Libramont-Chevigny	11.153	101	8	57	136	23	13
	71.630	875	80	444	676	151	113

	Inwoners	PTB- GO!	MG	La droite	Debout Les Belges	B.U.B	R.W.F
Betrix	8.734	99	12	55	79	22	12
Neufchâteau	7.586	98	5	43	75	17	10
Herbeumont	1.614	24	0	15	10	3	5
Florenville	5.614	116	16	59	74	22	20
Chiny	5.177	32	4	13	16	6	8
Tintigny	4.281	40	6	11	33	8	6
Meix-devant-Virton	2.807	50	8	16	28	6	5
Rouvroy	2.090	31	4	13	31	8	1
Virton	11.359	171	49	80	156	25	34
Léglise	5.243	44	3	39	49	18	12
Fauvillers	2.249	31	1	24	16	4	5
Habay	8.277	74	15	45	80	18	16
Étalle	5.789	53	18	32	42	9	8
	70.820	863	141	445	689	166	142
Martelange	1.814	48	13	24	37	10	6
Attert	5.489	63	11	42	40	21	16
Aarlon	29.507	362	100	281	399	113	84
Saint-Léger	3.554	40	13	20	35	11	8
Messancy	8.143	100	53	69	92	38	13
Musson	4.515	54	22	35	88	14	14
Aubange	16.809	179	151	150	226	43	23
	69.831	846	363	621	917	250	164

Bijlage 2.10. Resultaten Namen

	Inwoners	MR	FDF	Ecolo	PS	cdH	PP
Namen	110.413	16.510	1.987	8.006	18.770	12.811	2.710
Gembloux	25.773	3.971	506	1.814	3.623	3.767	540
Jemeppe-sur-Sambre	18.986	2.839	773	1.162	5.826	1.607	899
La Bruyère	9.176	2.027	182	594	1.365	894	283
Eghezée	16.082	2.985	303	868	2.620	1.804	498
Fernelmont	7.861	1.293	136	512	918	1.338	201
	77.878	13.115	1.900	4.950	14.352	9.410	2.421
Andenne	26.728	2.978	421	1.588	5.783	1.748	734
Ohey	4.997	974	57	342	807	453	155
Gesves	7.185	1.566	143	662	928	540	166
Hamois	7.279	1.587	106	515	1.053	596	132
Assesse	6.948	1.245	117	630	956	530	109
Yvoir	9.104	1.805	181	734	1.305	878	222
Profondeville	12.139	2.448	198	1.046	1.629	1.211	329
	74.380	12.603	1.223	5.517	12.461	5.956	1.847
Sombreffe	8.424	1.321	174	473	1.345	1.019	228
Sambreville	28.108	3.806	302	752	3.585	1.035	495
Floreffe	8.053	1.107	138	757	1.274	830	235
Fosses-la-Ville	10.449	1.455	196	485	1.874	891	359
Mettet	12.975	2.017	230	665	2.187	1.392	516
Anhée	7.139	951	93	340	993	1.356	169
	75.148	10.657	1.133	3.472	11.258	6.523	2.002
Havelange	5.151	950	63	442	650	658	76
Somme-Leuze	5.498	1.469	86	293	639	372	123
Ciney	16.357	3.957	170	966	2.359	1.298	345
Rochefort	12.594	2.778	153	742	2.182	857	250
Dinant	13.554	2.788	191	628	1.894	1.345	301
Houyet	4.807	1.030	73	258	772	478	78
Beauraing	9.150	2.205	104	486	1.571	728	178
Gedinne	4.561	1.536	35	195	780	219	62
Bièvre	3.258	1.518	13	79	284	133	38
Vresse-sur-Semois	2.675	938	24	88	350	158	4
	77.605	19.169	912	4.177	11.481	6.246	1.455
Onhaye	3.135	622	27	148	453	484	50
Hastière	6.005	767	87	235	1.446	443	154
Florennes	11.313	1.759	338	465	1.975	1.359	368
Walcourt	18.367	3.045	299	753	3.685	1.375	917
Cerfontaine	4.906	1.670	44	158	649	261	148
Philippeville	9.233	1.507	104	370	1.691	1.039	283
Doische	2.923	628	41	132	590	224	70
Couvin	13.888	1.945	161	473	2.797	1.475	414
Viroinvil	5.753	645	100	225	1.610	476	155
	75.523	12.588	1.201	2.959	14.896	7.136	2.559

	Inwoner	PTB- GO!	M G	La droite	Debout les belges	NW A
Namen	110.413	3.769	103	827	1.306	145
Gembloux	25.773	507	17	172	261	28
Jemeppe-sur-Sambre	18.986	1.147	38	233	664	52
La Bruyère	9.176	223	5	36	94	3
Eghezée	16.082	370	8	87	144	18
Fernelmont	7.861	161	3	46	105	7
	77.878	2.408	71	574	1.268	108
Andenne	26.728	921	21	235	354	42
Ohey	4.997	157	2	50	65	7
Gesves	7.185	224	4	42	70	25
Hamois	7.279	223	8	52	65	5
Assesse	6.948	114	7	72	115	6
Yvoir	9.104	293	2	68	78	12
Profondeville	12.139	306	4	117	144	17
	74.380	2.238	48	636	891	114
Sombreffe	8.424	187	7	44	108	8
Sambreville	28.108	595	20	167	326	20
Floreffe	8.053	284	5	68	133	15
Fosses-la-Ville	10.449	364	12	106	215	18
Mettet	12.975	402	16	145	189	21
Anhée	7.139	230	5	63	72	8
	75.148	2.062	65	593	1.043	90
Havelange	5.151	208	2	41	59	5
Somme-Leuze	5.498	128	9	39	52	5
Ciney	16.357	424	10	101	141	15
Rochefort	12.594	246	12	71	123	10
Dinant	13.554	376	14	148	176	26
Houyet	4.807	114	4	37	49	9
Beauraing	9.150	185	6	68	90	11
Gedinne	4.561	58	2	24	46	2
Bièvre	3.258	41	4	13	37	3
Vresse-sur-Semois	2.675	31	1	26	23	2
	77.605	1.811	64	568	796	88
Onhaye	3.135	85	1	34	44	1
Hastière	6.005	156	8	96	75	12
Florennes	11.313	281	8	96	202	16
Walcourt	18.367	615	30	211	341	35
Cerfontaine	4.906	111	4	45	65	10
Philippeville	9.233	281	7	97	153	18
Doische	2.923	75	4	25	40	6
Couvin	13.888	463	7	130	294	15
Viroinval	5.753	199	2	62	93	12
	75.523	2.266	71	796	1.307	125

	Inwoners	R.W.F.	B.U.B.	Nation	FW	Vox Populi Belgica
Namen	110.413	490	208	383	132	304
Gembloux	25.773	96	54	67	41	61
Jemeppe-sur-Sambre	18.986	86	38	136	66	108
La Bruyère	9.176	32	18	15	5	25
Eghezée	16.082	45	19	33	12	32
Fernelmont	7.861	28	14	34	10	19
	77.878	287	143	285	134	245
Andenne	26.728	95	58	80	34	81
Ohey	4.997	11	5	13	2	17
Gesves	7.185	15	32	13	9	13
Hamois	7.279	18	10	11	3	15
Assesse	6.948	37	41	15	13	10
Yvoir	9.104	48	18	12	6	13
Profondeville	12.139	57	19	18	8	48
	74.380	281	183	162	75	197
Sombreffe	8.424	25	15	17	37	26
Sambreville	28.108	70	27	60	44	45
Floreffe	8.053	42	12	38	13	15
Fosses-la-Ville	10.449	35	11	44	19	28
Mettet	12.975	48	23	71	25	46
Anhée	7.139	43	7	27	8	15
	75.148	263	95	257	146	175
Havelange	5.151	18	8	6	0	10
Somme-Leuze	5.498	29	12	12	8	17
Ciney	16.357	63	21	22	11	32
Rochefort	12.594	37	5	21	17	25
Dinant	13.554	53	25	61	15	33
Houyet	4.807	18	6	2	4	7
Beauraing	9.150	45	18	18	2	9
Gedinne	4.561	13	5	5	2	7
Bièvre	3.258	3	0	9	3	3
Vresse-sur-Semois	2.675	6	3	5	3	9
	77.605	285	103	161	65	152
Onhayé	3.135	27	3	7	1	10
Hastière	6.005	44	11	12	18	18
Florennes	11.313	39	11	68	18	26
Walcourt	18.367	72	19	80	39	55
Cerfontaine	4.906	12	3	7	2	6
Philippeville	9.233	46	10	59	20	38
Doische	2.923	13	6	9	3	4
Couvin	13.888	78	24	64	27	35
Viroinval	5.753	27	8	21	15	13
	75.523	358	95	327	143	205

Bijlage 2.11. Resultaten Waals-Brabant

	Inwoners	MR	FDF	Ecolo	PS	cdH	PP
Rebecq	10.960	2.055	343	691	1.581	723	338
Tubeke	25.619	5.845	747	1.296	2.872	1.131	485
Kasteelbrakel	10.323	3.276	446	706	1.133	623	225
Itter	6.815	1.455	178	478	1.252	422	172
Nijvel	28.367	6.479	901	1.778	4.477	1.858	835
	82.084	19.110	2.615	4.949	11.315	4.757	2.055
Eigenbrakel	39.781	9.569	1.302	2.672	6.355	2.717	1.354
Waterloo	29.932	5.630	749	1.480	4.028	1.819	915
Terhulpen	7.323	2.163	184	513	887	436	135
	77.036	17.362	2.235	4.665	11.270	4.972	2.404
Genepiën	15.346	3.763	403	1.031	2.055	1.194	434
Lasne	14.219	5.126	387	658	800	533	224
Rixensart	22.202	5.910	899	1.905	2.592	1.610	439
Waver	34.164	9.551	1.016	2.003	3.714	1.823	650
	85.931	24.350	2.705	5.597	9.161	5.160	1.747
Ottignies-Louvain-La-Neuve	31.501	6.357	761	3.450	3.503	2.898	564
Court-Saint-Etienne	10.383	1.732	184	826	1.230	599	215
Mont-Saint-Guilbert	7.440	1.645	210	695	931	523	183
Villers-la-Ville	10.585	3.085	233	764	1.236	673	287
Chastre	7.576	1.686	210	671	1.071	495	159
Walhain	7.099	1.501	159	546	1.081	610	134
	74.584	16.006	1.757	6.952	9.052	5.798	1.542
Bevekom	7.141	1.937	145	523	821	707	160
Graven	13.244	3.480	325	868	1.398	724	193
Chaumont-Gistoux	11.737	3.495	365	925	1.196	774	264
Incourt	5.374	1.367	122	333	805	324	132
Geldenaken	13.989	4.282	270	802	1.783	705	293
Hélécine	3.401	715	67	147	604	351	86
Perwijs	9.272	1.876	206	526	1.208	1.001	240
Ramillies	6.327	1.471	167	423	984	434	202
Orp-Jauche	8.870	1.947	188	500	1.613	544	212
	79.355	20.570	1.855	5.047	10.412	5.564	1.782

	Inwoners	PTB- GO!	M G	La droite	Debout les Belges	R.W.F
Rebecq	10.960	224	10	69	118	38
Tubeke	25.619	306	3	144	193	50
Kasteelbrakel	10.323	159	5	52	75	27
Itter	6.815	146	3	39	61	18
Nijvel	28.367	559	19	175	356	106
	82.084	1.394	40	479	803	239
Eigenbrakel	39.781	705	28	270	392	138
Waterloo	29.932	485	23	180	300	68
Terhulpen	7.323	108	2	37	51	15
	77.036	1.298	53	487	743	221
Genepiën	15.346	242	7	123	125	46
Lasne	14.219	106	2	44	67	26
Rixensart	22.202	318	4	108	145	74
Waver	34.164	464	9	266	262	106
	85.931	1.130	22	541	599	252
Ottignies- Louvain-La- Neuve	31.501	706	18	147	243	83
Court-Saint- Etienne	10.383	190	8	57	67	20
Mont-Saint- Guilbert	7.440	116	6	64	49	27
Villers-la-Ville	10.585	193	4	51	94	34
Chastre	7.576	144	0	34	82	19
Walhain	7.099	95	0	24	30	14
	74.584	1.444	36	377	565	197
Bevekom	7.141	93	5	23	65	18
Graven	13.244	181	5	78	88	35
Chaumont- Gistoux	11.737	161	2	56	72	32
Incourt	5.374	102	7	31	38	12
Geldenaken	13.989	189	6	78	129	26
Hélécine	3.401	51	0	24	35	7
Perwijs	9.272	153	3	47	66	17
Ramillies	6.327	83	2	38	41	14
Orp-Jauche	8.870	158	5	59	85	31
	79.355	1.171	35	434	619	192

	Inwoners	B.U.B.	NWA	VLC	Nation	Move
Rebecq	10.960	36	10	3	32	12
Tubeke	25.619	31	28	16	54	23
Kasteelbrakel	10.323	19	8	13	23	9
Itter	6.815	22	21	3	21	7
Nijvel	28.367	80	39	18	78	29
	82.084	188	106	53	208	80
Eigenbrakel	39.781	108	74	16	129	33
Waterloo	29.932	78	38	17	83	28
Terhulpen	7.323	29	9	3	13	10
	77.036	215	121	36	225	71
Genepiën	15.346	28	23	8	38	18
Lasne	14.219	28	8	19	6	2
Rixensart	22.202	107	20	20	31	16
Waver	34.164	68	22	11	100	25
	85.931	231	73	58	175	61
Ottignies-Louvain-La-Neuve	31.501	66	20	16	47	29
Court-Saint-Etienne	10.383	16	9	2	13	7
Mont-Saint-Guilbert	7.440	25	11	1	21	4
Villers-la-Ville	10.585	17	13	4	28	12
Chastre	7.576	21	5	4	20	8
Walhain	7.099	19	8	1	9	4
	74.584	164	66	28	138	64
Bevekom	7.141	10	6	4	17	19
Graven	13.244	12	12	9	23	24
Chaumont-Gistoux	11.737	31	10	5	16	15
Incourt	5.374	14	2	2	5	4
Geldenaken	13.989	24	12	5	28	8
Hélécine	3.401	8	4	1	16	7
Perwijs	9.272	11	6	1	13	13
Ramillies	6.327	16	6	2	18	23
Orp-Jauche	8.870	27	17	2	24	11
	79.355	153	75	31	160	124

